

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:56

Inrikesdepartementet

**ORGANISATIONS-
OCH SAMARBETSFRÅGOR
I STOCKHOLMSOMRÅDET**

BETÄNKANDE AVGIVET AV

1961 ÅRS STORSTADSUTREDNING

Stockholm 1964

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Kronologisk förteckning

1. Indexlån. Del I. Kihlström. 96 s. Fi.
2. Indexlån. Del II. Kihlström. 526 s. Fi.
3. Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. Esselte. 212 s. I.
4. Effektivare konsumentupplysning. Esselte. 111 s. H.
5. Bättre åldringsvård. Esselte. 121 s. S.
6. Alkoholreklamen. Norstedt & Söner. 278 s. Fi.
7. Statens skogar och skogsindustrier. Svenska Reproduktions AB. 144 s. Fi.
8. Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. Esselte. 88 s. Jo.
9. Arbetstidsförkortningens verkningar. Esselte. 216 s. S.
10. Företagsintekning. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 19 s. Ju.
11. Älgfrågan. Norstedt & Söner. 188 s. Jo.
12. Veterinärmedicinsk forskning och undervisning. Del II. Esselte. 302 s. Jo.
13. Religionsfrihet. AB Wilhelmssons Boktryckeri. XXVIII + 594 s. E.
14. Svenskt namnbok 1964. AB E G Johanssons Boktryckeri, Karlshamn. 227 s. Ju.
15. Utlåtande av Juristkommissionen i Wennerströmaffären. Norstedt & Söner. 117 s. Ju.
16. Historsk översikt. Kyrkobegrepp. Almqvist & Wiksels Boktryckeri AB, Uppsala. LIII + 324 s. E.
17. Rapport av parlamentariska nämnden i Wennerströmaffären. Norstedt & Söner. 46 s. Ju.
18. Översättning av fördrag angående upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen (Euratom) och tillhörande dokument. Marcus. 187 s. H.
19. Kommunal skatteutjämning. Kihlström. 419 s. Fi.
20. Krigsnaktens förbandssjukvård. Esselte. 222 s. Fö.
21. Bilskrotning. Esselte. 75 s. K.
22. Förbud mot utförelse av kulturföremål. Kihlström 67 s. E.
23. Kronijortsreservat m. m. Berlingska Boktryckeriet Lund. 109 s. Jo.
24. Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna. Esselte. 279 s. S.
25. Nytt skattesystem. Esselte. 827 s. Fi.
26. Offentliga byggnader 3. Ekonomiskt byggande. Esselte. 103 s. K.
27. Lag om förvaltningsförfarandet. Esselte. 719 s. Ju.
28. Beräkning av pensionsreserv i pensionsstiftelse. Holmqvist skrivbyrå & kontorstryckeri. 39 s. Ju.
29. Koncernbidrag m. m. Esselte. 160 s. Fi.
30. Kristendomsundervisningen. Esselte. 182 s. E.
31. Skadestånd II. Esselte. 170 + 62 s. Ju.
32. Förtida tillträde, expropriationskostnad m. m. Marcus. 118 s. Ju.
33. Översättning av viktigare följdförfattningar till fördragen angående Europeiska ekonomiska gemenskapen och Europeiska kol- och stålgemenskapen. Marcus. 521 s. H.
34. Äktenskapsrätt I. Författningstext. Marcus. 96 s. Ju.
35. Äktenskapsrätt II. Motiv. Marcus. 597 s. Ju.
36. Ökat stöd till barnfamiljer. Esselte. 148 s. S.
37. Lantbrukets strukturutveckling. Esselte. 251 s. Jo.
38. Sammanställning av remissyttranden över författningens utredningens förslag till ny författning Del 3. Kap. 6 i förslaget till regeringsform. Marcus. 98 s. Ju.
39. Rapport och arbetsmaterial från arbetsgrupp för det kommunala sambandet juni 1964. Marcus. 179 s. Ju.
40. Mentalsjukvårdslag. Esselte. 418 s. S.
41. Bostadsstöd för pensionärer. Hæggström. 105 s.
42. Kommunal markpolitik. Esselte. 117 s. I.
43. Social omvårdnad av handikappade. Esselte. 208 s. + 16 s. ill. S.
44. Skolans försörjning med lärare II. Esselte. 296 s. E.
45. Sjuksköterskeutbildningen I. Grundutbildning. Esselte. 319 s. S.
46. Sjuksköterskeutbildningen II. Vissa grundläggande undersökningar. Esselte. 196 s. S.
47. Friluftslivet i Sverige. Del I. Utgångsläge och utvecklingstendenser. Svenska Reproduktion AB. 218 s. K.
48. Farmaceutisk utbildning och forskning. Esselte. 256 s. E.
49. Rätten till arbetstagares uppfinningar. Norstedt & Söner. 78 s. Ju.
50. Samordnad rehabilitering. Del I. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 223 s. S.
51. Samordnad rehabilitering. Del II. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 105 s. S.
52. Statslån till samfundslokaler. Kihlström. 58 s.
53. Organisation av skolledningen i grundskolan. Esselte. 172 s. E.
54. Konsumentupplysning i televisionen. Hæggström. 120 s. K.
55. Organisationen av rationaliseringsverksamheter m. m. på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringsens område. Esselte. 208 s. Jo.
56. Organisations- och samarbetsfrågor i Stockholmområdet. Esselte. 140 s. + 1 utviksblad.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:56

Inrikesdepartementet

ORGANISATIONS- OCH SAMARBETSFRÅGOR
I STOCKHOLMSOMRÅDET

BETÄNKANDE AVGIVET AV

1961 ÅRS STORSTADSUTREDNING

Innehåll

Utredningsuppdraget	7
Sammanfattning	11
Vissa allmänna synpunkter	16

AVDELNING I

Allmänna uppgifter om Stockholms stad och Stockholms län m. m.

Kap. 1. Stockholm	21
A. Stadens utbredning m. m. s. 21. — B. Folkmängdsutveckling s. 22.	
Kap. 2. Stockholms län	25
A. Länets uppkomst och tidigare överväganden om indelningsändringar, berörande detsamma s. 25. — B. Länets utbredning och folk­mängdsutveckling s. 36. — C. Länets kommuner s. 37.	
Kap. 3. Stockholmsområdet	43

AVDELNING II

Den statliga administrationen

Kap. 4. Nuvarande ordning	53
A. Särskilda regionala organ för staden och länet s. 53. — B. Gemensamma regionala organ för staden och länet s. 55. — C. Gemensamt regionalt organ för staden, länet och andra delar av riket m. m. s. 55. — D. Pågående utredningar m. m. s. 56.	
Kap. 5. Synpunkter och förslag	57

AVDELNING III

Kommunala samarbets- och samordningsfrågor

Kap. 6. Sjukvårdsfrågorna	71
A. Stockholms stad s. 71. — B. Stockholms läns landsting s. 73. — C. Samarbetet mellan staden och landstinget s. 75.	
Kap. 7. Nuvarande primärkommunala samarbete och organ för detta	83
Kap. 8. Behovet av samarbete och samordning	101
Kap. 9. Synpunkter på samordningen	108

TABELLER

1:1.	Folkmängden i Stockholm vid slutet av vissa år under tiden 1860—1960	23
1:2.	Folkmängden i Stockholm vid slutet av åren 1954—1963	23
1:3.	Stockholms folkmängd i 1 000-tal åren 1960—1975 enligt olika alternativ	24
2:4.	Folkmängden i Stockholms län vid slutet av vissa år under tiden 1860—1950 samt vid slutet av åren 1954—1963	37
2:5.	Kommunernas i Stockholms län areal vid utgången av år 1963 samt folkmängd vid slutet av vissa år under tiden 1954—1963	39
2:6.	Folkmängden i kommunblocken i Stockholms län vid utgången av år 1963 samt uppskattad folkmängd år 1975	42
3:7.	Stockholms stads och kommunernas i Stockholms län tillhörighet i vad avser vissa områdesindelningar	48
3:8.	Sammanställning över befolkningsprognoser m. m. för A-regioner	49
8:9.	Medelsbehov för vägbyggnadskostnader i vissa kommuner i Stockholms län åren 1964—1968, medelstildelning år 1963 samt invånarantal resp. undersökningsår (vanligen 1961—1963) och vid slutet av 1960-talet.	106

TABLÅ

3:1.	Stockholms stads och kommunernas i Stockholms län tillhörighet i fråga om vissa områdesindelningar	47
------	--	----

KARTA

Stockholms län med Stockholmstraktens regionplaneförbund, Stor-Stockholms planeringsnämnd samt yttre förortskretsens kommuner

BILAGA

Utvecklingen i kommunerna inom Stockholms län. Av byrådirektören Bengt Sparrman	119
---	-----

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet

Genom beslut den 13 oktober 1961 bemyndigade Kungl. Maj:t Chefen för inrikesdepartementet att tillkalla *dels* en sakkunnig för att inom inrikesdepartementet biträda med utredning av vissa indelningsfrågor i Stockholms, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län m. m., *dels* högst fem representanter för envar av städerna Stockholm, Göteborg och Malmö och likaledes högst fem representanter för berörda landsting inom envar av ifrågavarande tre regioner för att på kallelse av den sakkunnige överlägga med honom, *dels ock*, i mån av behov, särskilda experter för att biträda vid utredningsarbetet.

Med stöd av bemyndigandet tillkallade departementschefen den 17 november 1961 såsom sakkunnig f. d. landshövdingen K. J. Olsson, varjämte såsom representanter för det område, som beröres av de i nu föreliggande betänkande behandlade frågorna, följande personer tillkallats, nämligen för *Stockholms stad* borgarrådet G. B. Agrenius, direktören S. A. Aronsson, borgarråden E. S. G. Dalgren (fr. o. m. den 19 september 1964) och P. W. Frank (avliden den 18 mars 1964), dåvarande borgarrådet D. A. J. Garpe (t. o. m. den 18 september 1964) samt borgarråden E. F. Lundin (fr. o. m. den 19 september 1964) och H. L. Mehr och för *Stockholms läns landsting* dåvarande riksdagsmannen G. E. Birke, kommunalnämndsordföranden N. J. L. Eliasson (avliden den 4 oktober 1963), kanslichefen E. A. Lindh (fr. o. m. den 6 mars 1964), riksdagsmannen P. A. Sköldin, dåvarande riksdagsmannen M. Söderqvist samt kommunalnämndsordföranden G. Welin.

Såsom experter tillkallades *dels* den 22 november 1961 byrådirektören i byggnadsstyrelsen B. W. N. Bosæus, dåvarande direktören i svenska landstingsförbundet I. J. G. Dahlgren, direktören i svenska stadsförbundet S. O. Dahlman, kanslirådet i inrikesdepartementet S. A. Fröjd, numera professorn vid Göteborgs universitet S. A. I. Godlund, direktören i svenska kommunförbundet S. A. Järdler, landssekreteraren i Jönköpings län Å. H:son Sylwan och numera generaldirektören i bostadsstyrelsen B. R. Sännås, *dels* den 2 juli

1962 numera landstingsdirektören F. V. K. Lindencrona, *dels* den 25 september 1962 att biträda vid upprättandet av organisationsförslag rörande länsförvaltningen inom stockholmsregionen numera överdirektören K. S. Edström, byrådirektören i statskontoret C. G. F. Tornborg och kanslidirektören vid överståthållarämbetet G. F. S. Widmark, *dels ock* den 25 november 1963 att biträda beträffande samarbetsfrågor inom stockholmsområdet byrådirektören B. L. Sparrman.

Vidare förordnades den 22 november 1961 numera förste länsassessorn O. R. S. Sundelius att vara sekreterare åt den sakkunnige.

Utredningen, som antagit namnet 1961 års storstadsutredning, har tidigare med skrivelse den 31 december 1962 avgivit betänkandet »Indelnings- och samarbetsfrågor i göteborgs- och malmöområdena» (SOU 1963: 6) och därmed avslutat sitt arbete såvitt angår dessa områden.

Under utredningsarbetet beträffande stockholmsområdet har vid flera tillfällen överläggningar hållits, förutom med de ovan angivna representanterna för staden och landstinget, med andra kommunalmän, överståthållarämbetet, länsstyrelsen, vissa länsorgan, vissa centrala myndigheter och andra utredningar, vilka i sin verksamhet behandlar i förevarande hänseenden aktuella frågor.

Utredningen har från bl. a. överståthållarämbetet, länsstyrelsen, staden, Stockholms förorters samarbetsnämnd och landstinget erhållit ett omfattande material till ledning för sina bedömningar.

Utredningen har avgivit yttrande den 15 januari 1963 över »P. M. med utredning och förslag rörande den framtida organisationen av överståthållarämbetets skatteavdelning», den 14 november 1963 över 5 kap. i domstolskommitténs betänkande »Domstolsväsendet: I Rådhusrätternas förstataligande» (SOU 1963: 56), den 6 december 1963 över en av 1963 års organisationskommitté för skolväsendets centrala ledning m. m. avgiven promemoria den 13 november 1963 angående gemensam mellaninstans för skolväsendet i Stockholms stad och Stockholms län och den 15 september 1964 över uppboordsorganisationskommitténs »Förslag till organisation för länsstyrelsernas datakontor».

Sedan utredningsarbetet numera slutförts även beträffande stockholmsområdet, får utredningen såsom slutredovisning av uppdraget vördsamt överlämna sitt betänkande »Organisations- och samarbetsfrågor i Stockholmsområdet».

Stockholm den 25 november 1964.

K. J. Olsson

i Ove Sundelius

Utredningsuppdraget

I anförande till statsrådsprotokollet den 13 oktober 1961 yttrade chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, bl. a. följande:

»Som ett första led i en undersökning huruvida länsindelningen inom stockholms- och göteborgsområdena borde ändras och hur detta i så fall borde ske uppdrog jag år 1959 åt en särskild utredningsman att med biträde av sex experter klargöra den näringsgeografiska grupperingen inom de båda storstadsområdena. Denna expertutredning skulle sålunda i första rummet söka avgränsa de egentliga stockholms- och göteborgsregionerna samt närliggande regioner, allt i den omfattning som erfordras för att fastställa en lämplig länsindelning inom områdena. Sedan utredningen — som antog benämningen 1959 års länsindelningsutredning — slutfört sitt arbete har den i betänkande innevarande år angående länsindelningen inom stockholms- och göteborgsområdena (SOU 1961: 40) närmare redovisat den ifrågasatt regionsindelningen samt genom olika skisser till länsindelningssalternativ sökt belysa vissa konsekvenser av en på detta sätt uppbyggd indelning i län. Utredningen har därvid inte funnit det möjligt att inom vare sig stockholms- eller göteborgsområdet åstadkomma i näringsgeografiskt hänseende och ur andra synpunkter helt lämpliga länsenheter. Kring Stockholm och Göteborg kunde inte undvikas i befolkningshänseende tämligen stora länsbildningar om man ville att storstaden skulle ingå i länet, vilket utredningen i båda fallen bedömde som det riktiga. Utredningen har vidare funnit att en ändrad länsindelning inom stockholms- och göteborgsregionerna skulle få följdverkningar för åtskilliga län utöver dem som ingår i själva regionerna.

Vid sidan av frågan om en ändrad länsindelning inom stockholms- och göteborgsområdena har under senare år även frågan om revision av landets indelning i borgerliga primärkommuner aktualiserats. Sedan sistnämnda fråga utretts av särskilda sakkunniga — indelningssakkunniga — har de i början av innevarande år avlämnat betänkande med principer för en ny kommunindelning (SOU 1961: 9). Detta betänkande har sedermera lagts till grund för den proposition angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner som på mitt förslag denna dag avlätits till riksdagen. I propositionen har förordats att en ny kommunindelning skall baseras på kommuner uppbyggda kring en centralort som kan fungera som naturligt, spontant servicecentrum för kommunen i dess helhet. Denna princip har dock ej ansetts böra tillämpas för att lösa de särpräglade indelningsproblemen som föreligger i Stockholm, Göteborg och Malmö med angränsande kommuner. Dessa problem har i stället förutsatts bli föremål för särskild utredning. I anslutning till nu berörda indelningsproblem har även aktualiserats frågan om en översyn av den judiciella indelningen och vissa andra administrativa indelningar.

Till de i direktiven till 1959 års länsindelningsutredning redovisade skälen för en allmän översyn av länsindelningen kommer sålunda numera även angelägen-

heten av att en samlad översyn av skilda områdesregleringar kommer till stånd. Denna översyn kan bl. a. i vad avser länsindelningen inte gå fram etappvis i den meningen att den till en början begränsas till visst eller vissa län. En mera omfattande länsgränsändring inom ett sådant område får nämligen ofta följdverkningar, som berör även andra län. De skisser till länsindelningensalternativ inom stockholms- och göteborgsområdena, som 1959 års länsindelningsutredning framlagt, visar att nämnda förhållande gäller även för dessa områden. Därför torde frågan om översyn av länsindelningen få prövas samtidigt för hela landet, dock med de undantag som redovisas i det följande. En utredning härom måste sålunda bli både omfattande och tidskrävande. Härtill kommer att sakkunniga, som jag under detta år tillkallat för utredning av frågan om länsförvaltningens organisation m. m. — länsförvaltningsutredningen — kan komma fram till förslag, som påverkar även bedömningen av länsindelningsproblemen. Den riksomfattande utredning rörande länsindelningen, som jag anser böra komma till stånd, kan därför icke lämpligen igångsättas, förrän vid senare tidpunkt. Med hänsyn härtill och då utredningen som nyss nämnts torde bli omfattande synes särskilt angelägna indelningsfrågor av den art och omfattning att de lämpligen kan utbrytas icke böra avvakta denna utredning. Hit hör främst de primärkommunala indelningsproblemen i Stockholm, Göteborg och Malmö och därav direkt föranledda ändringar i länsindelningen ävensom frågan om ett sammanförande av den regionala förvaltningen i Stockholms stad och län. Jag förordar nu att en utredning av dessa frågor omedelbart igångsättes.

Beträffande de primärkommunala indelningsfrågorna i våra tre storstadsregioner kan man helt allmänt konstatera, att de regionala samordningsproblemen i dessa områden har en betydande räckvidd. Utländska erfarenheter bekräftar svårigheterna att förena en ändamålsenlig utbyggnad av tätorter, som växer över kommungränserna, med en fullt ut bevarad lokal självstyrelse i omnejden. Vad först angår *Stockholmsregionen* må framhållas att ett gott samarbete under det senaste årtiondet vuxit fram mellan Stockholm och grannkommunerna. Med tanke främst på bostadsförsörjningen och fördelningen av lägenheter inom Stor-Stockholm, lokaliseringen av arbetsplatser och utbyggnaden av kommunikationerna, särskilt den kollektiva närtrafiken, är det angeläget att detta samarbete ytterligare förstärkes och leder till fortsatta framsteg. Uredningen bör vara oförhindrad att — om så skulle visa sig lämpligt — pröva olika förslag i syfte att underlätta en sådan utveckling. När det gäller att upprätta plan för indelningen i lämpliga kommuner i stockholmsregionen — med bortseende från Stockholms stad — anser jag att denna fråga bör handläggas på det sätt som jag i nyssnämnda proposition förordat för landet i dess helhet. Det bör sålunda ankomma på länsstyrelsen i Stockholms län att uppgöra plan för ny kommunindelning avseende hela länet. Med detta mitt ställningstagande blir för stockholmsregionens del den väsentligaste frågan att utreda i detta sammanhang hur den länsadministrativa förvaltningen bör organiseras. Jag skall strax återkomma till denna fråga.

När det sedan gäller frågan om att sammanföra överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län till en administrativ enhet har bl. a. 1959 års länsindelningsutredning framhållit att den administrativa uppdelningen av Stor-Stockholm mellan ett överståthållardöme och ett län medför allvarliga olägenheter. Frågan bör därför nu tagas upp till närmare utredning. Problemet synes kunna lösas antingen som en indelningsfråga genom ett sammanförande av staden och länet — varvid även angränsande län, d. v. s. Uppsala och Södermanlands län, kan bli berörda — eller som ett mera organisatoriskt problem genom tillskapande inom den

bestående indelningen av en tillfredsställande regional förvaltning. Problemet synes böra prövas utifrån båda dessa alternativ.

En länsindelningsändring av här angivet slag berör på olika sätt den statliga förvaltningen. För överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län leder den till en sammanslagning; på civilt försvarssidan har förhållandena redan framtvingat en gemensam civilt försvarssektion. Överståthållarämbetet är för närvarande organiserat på två kansliavdelningar och en skatteavdelning. Å kansliavdelningarna handlägges de ärenden som å länsstyrelserna ankommer på landskanslierna med undantag för ärenden angående körkort och yrkesmässig trafik som i Stockholm ombesörjes av poliskammaren. Vidare handlägges å kansliavdelningarna vissa ärenden av kameral natur som å länsstyrelserna åvilar landskontoren. Skatteavdelningen har uppgifter som i länen ankommer på dels landskontorens taxerings- och uppördssektioner dels häradskrivarna dels ock kommunala organ.

Även en sammanslagning av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län inrymmer sålunda speciella organisatoriska problem. Ett dylikt verk måste få väsentligt större personalnumerär än vad länsstyrelsen har. Utredningen bör undersöka konsekvenserna härav såväl ur effektivitetssynpunkt som med hänsyn till möjligheterna att tillhandagå allmänheten. Det kan också befinnas lämpligt med en från övriga länsstyrelser något avvikande organisation. Utredningens ställningstagande bör bl. a. redovisas i form av detaljerat förslag till organisation för den nya myndigheten.

Även i fråga om arbetsnämnden i Stockholm och länsarbetsnämnden i länet aktualiseras en sammanslagning. I Stockholms stad saknas länsbostadsnämnd, länsnykterhetsnämnd och läns skolnämnd. Dessa nämnders uppgifter åvilar i fråga om staden de statliga centrala organ, som resp. nämnder lyder under. I fråga om de bostadspolitiska uppgifterna har dock bostadspolitiska organisationskommittén framlagt förslag om inrättande av en för Stockholms stad och län gemensam bostadsnämnd. Förslaget prövas f. n. i socialdepartementet. I staden saknas även de s. k. länsstyrelseexperterna, landsfogden, vägdirektören, länsarkitekten, distriktsingenjören, förste provinsialläkaren, länsveterinären m. fl. Å andra sidan föreligger i några fall redan ett gemensamt förvaltningsområde. Sålunda fungerar samma lantbruksnämnd, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelse i såväl stad som län. Vidare utövar överlantmätaren i Stockholms län beträffande Stockholms stad de funktioner som i stad ankommer på överlantmätaren. Slutligen skulle för några myndigheter upphörandet av Stockholms fristående ställning som överståthållardöme nödvändiggöra en ändrad distriktsindelning. Så är fallet med bl. a. yrkesinspektionen och bergmästarna.

Som det sagda visar har frågan om den statliga regionala förvaltningen beträffande Stockholms stad lösts på skilda sätt för olika grenar av administrationen. Ett sammanförande av staden med länet eller huvuddelen därav medför därigenom särskilda problem. Vid deras lösande bör det vara angeläget att i möjlig mån undvika särbestämmelser för den nyskapade statsadministrativa enheten.

Även på andra områden inom den statliga förvaltningen gäller särskilda bestämmelser för Stockholms stad som kan bli berörda av en ändrad länsindelning och därför kräver särskilda överväganden. Denna aktualiserar också frågan om Stockholms stads ställning i landstingskommunalt hänseende. Mellan staden och Stockholms läns landsting har inletts ett omfattande samarbete, främst på sjukhusvårdens område. År 1956 träffade de två parterna ett huvudavtal rörande dels samplanering och dels samordning av sjukhusvården inom storstockholmsområdet. Avsikten med samplaneringen är att uppdraga de allmänna riktlinjerna för sjukhusvårdens utveckling inom staden och länet och att därmed skapa förutsättningar

för samordning av de gemensamma resurserna. Den närmare planeringen av sjukvården inom stad och län tillkommer däremot alltså stadens och landstingets sjukvårdsstyrelser var för sig. Samordning av olika vårdgrenar har hittills genomförts endast i fråga om barnvården.

Den samplanering och samverkan på sjukvårdens område som Stockholms stad och Stockholms läns landsting inlett torde — fullt genomförd — i väsentliga delar undanröja de direkta olägenheterna för vårdbehövande av att stad och län utgör skilda sjukvårdsområden. Vissa olägenheter av denna uppdelning vad gäller planering, utbyggnad och disposition av de samlade vårdresurserna kvarstår emellertid liksom nackdelarna av en delad sjukvårdsförvaltning. Även om det — med hänsyn till det samarbete som bedrivs mellan staden och landstinget — ej synes påkallat att i detta sammanhang föranstalta om utredning angående förutsättningarna för att på det landstingskommunala planet skapa en helt gemensam organisation bör utredningen vara oförhindrad att pröva olika möjligheter att avlägsna eller begränsa nyssnämnda olägenheter.

Därest det skulle befinnas lämpligare att lösa problemen i fråga om länsförvaltningen inom Stor-Stockholm genom organisatoriska förändringar utan att rubba den egentliga länsindelningen — i likhet med vad som redan skett på civilförsvarets område — bör utredningen med beaktande av vad jag här anfört om de särskilda problemen i Stor-Stockholmsregionen utarbeta ett fullständigt organisationsförslag avseende hela den regionala länsförvaltningen.

Utredningen av nu angivna indelningsproblem m. m. bör anförtros en särskild utredningsman med biträde av dels särskild expertis och dels lokala delegationer bestående av representanter för storstäderna och landstingen. På grund av det nära samband som här aktualiserade primärkommunala indelningsfrågor har med den allmänna revisionen av denna indelning i landet bör utredningsarbetet bedrivas i nära kontakt med berörda länsstyrelser och med den skyndsamhet som erfordras för att länsstyrelserna icke till följd av utredningens arbete skall bli fördröjda i sina ställningstaganden. Samråd skall vidare ske med de centrala ämbetsverk, länsorgan och kommuner, som beröres av utredningsarbetet, ävensom länsförvaltningsutredningen och andra utredningar, som behandlar i förevarande hänseenden aktuella frågor.»

Den i direktiven för storstadsutredningen förutskickade riksomfattande utredningen rörande länsindelningen har numera tillkallats. Denna nya länsindelningsutredning skall enligt sina direktiv (anförande till statsrådsprotokollet den 25 januari 1963)

»... ytterst syfta till ett fullständigt förslag rörande de ändringar i nuvarande länsindelning, som av olika skäl kan anses påkallade, dock att frågan om att sammanföra Stockholms stad och län skall prövas av 1961 års storstadsutredning».

Efter samråd med nämnda utredning begränsar storstadsutredningen sina bedömanden beträffande länsindelningsfrågorna i stockholmsområdet att avse frågan om ett eventuellt sammanförande av staden och länet i dess helhet. Även om det i och för sig kunde vara rimligt att vid ett sådant sammanförande överväga, om ej yttre delar av Stockholms län lämpligen bör föras till annat eller andra län, skulle förslag härom föregripa länsindelningsutredningens arbete och bedömanden. Förslag angående den lämpliga omfattningen av den sammanslagna länsenheten i stockholmsområdet, som föreslås i detta betänkande, torde därför böra avgivas av länsindelningsutredningen.

Sammanfattning

Utredningens huvuduppgift har varit att utreda frågan om den statliga administrationen inom stockholmsområdet. Enligt direktiven kunde denna fråga ordnas antingen genom sammanförande av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län till en administrativ enhet — vilket förordats av 1959 års länsindelningsutredning — eller genom tillskapande av en tillfredsställande regional förvaltning inom den bestående indelningen.

De överväganden, som gjorts av utredningen, har lett till att det sist nämnda alternativet utmönstrats. Det har framstått som vare sig realistiskt eller ändamålsenligt att med bibehållande av de nuvarande administrativa gränserna söka åstadkomma en ordning, som på detta område svarar mot dagens och i än högre grad morgondagens behov. Den enda rationella lösningen av stockholmsproblemen i denna del har befunnits vara att sammanföra överståthållarämbetet och länsstyrelsen till en för hela stockholmsområdet gemensam administrativ enhet.

Utgångspunkten har härvidlag varit att de stora strukturella förändringarna i området, den stora befolkningsökningen i randkommunerna, den alltmer sammanhängande bebyggelsen i vissa delar av området, de mer och mer svårbemästrade trafikförhållandena, det efter hand ökade behovet av samordnad planering på olika områden medfört, att storstadens funktionella omfattning blivit vida större än den administrativa. Begreppet Stor-Stockholm är i dag en påtaglig realitet och kommer att bli det än mer i framtiden. Det har därför syntts vara i hög grad angeläget att på den statliga sidan tillskapas en förvaltningsapparat, som svarar mot det moderna storstadssamhällets behov, utformning och omfattning.

Utvecklingen har för övrigt redan framtvingat en del åtgärder i denna riktning. Sålunda finns det sedan några år tillbaka gemensamma civilförsvars- och allmänna beredskapssektioner för överståthållarämbetet och länsstyrelsen. Vad de med länsstyrelserna samverkande regionala organen beträffar har beslut fattats om inrättande av en gemensam bostadsnämnd och en gemensam skolnämnd för staden och länet. En sammanslagning av arbetsnämnden i Stockholm och länsarbetsnämnden i länet har vidare sedan länge framstått som en önskvärd och naturlig åtgärd. Utredningen föreslår också inrättande av en arbetsnämnd för Stockholms stad och län. Ett sammanförande av överståthållarämbetet och länsstyrelsen skulle alltså enligt utredningens mening ligga helt i linje med en redan pågående utveckling på det administrativa området.

Vad härefter angår organisationen av det nya verket, som synes böra benämnas »länsstyrelse», har utredningen beaktat, att flera utredningar för närvarande pågår, vilkas förslag kan komma att på ett avgörande sätt inverka på uppbyggnaden av den statliga regionala förvaltningen för landet i dess helhet. Dessa utredningar — länsförvaltningsutredningen, länsindelningsutredningen och landskontorsutredningen — väntas framlägga sina förslag under de närmaste åren.

Med hänsyn härtill samt till önskvärdheten av att länsförvaltningen i det sammanslagna länet Stockholms stad-Stockholms län från början uppbygges efter så långt möjligt samma principer som gäller för landet i övrigt, har storstadsutredningen begränsat sig till att i stora drag skissera organisationen av den nya länsstyrelsen, uppbyggd efter i stort sett de principer som gäller för länsstyrelserna i nuläget.

De avvikelser som härvid gjorts har betingats av den väsentligt större ärendemängd och därav följande personella uppbyggnad som måste beräknas för den nya länsstyrelsen, vars uppgifter också i viss mån blir särpräglade.

Det kan sålunda förutses att länschefen i det sammanslagna länet får en arbetsbörda av en delvis annan karaktär och att hans verksamhet blir mer utåtriktad än övriga länschefer. Detta gör att han måste antagas få minskade möjligheter att ägna sig åt den i ett stort verk viktiga samordningen av arbetet. Av den anledningen anser utredningen att det bör inrättas en tjänst som souschef, närmast motsvarande underståthållaren hos det nuvarande överståthållarämbetet.

Vidare synes en i förhållande till länsstyrelsernas uppbyggnad avvikande avdelningsindelning motiverad. Sålunda förordas att den nya länsstyrelsen indelas i fyra avdelningar, en allmän avdelning och en planeringsavdelning, var och en med en landssekreterare som chef, en kameral avdelning med en landskamrerare som chef och en skatteavdelning med en skattedirektör som chef. Slutligen förordas en delvis av den angivna avdelningsindelningen motiverad, från organisationen vid övriga länsstyrelser något avvikande sektionindelning, varjämte förordas att avdelningscheferna, i likhet med vad redan på sina håll hos de större länsstyrelserna förekommer, till sitt förfogande erhåller biträdande avdelningschefer.

Utredningen har med representanter för byggnadsstyrelsen och för de berörda verken preliminärt diskuterat lokalfrågan för den tilltänkta myndigheten mot bakgrunden av att det kunde riskeras, att en del av de fördelar, som man vill vinna med sammanslagningen, skulle äventyras om ej hit hörande fråga löses på ett ändamålsenligt sätt. Utredningen har för egen del saknat möjlighet att anvisa någon lösning på det viktiga lokalproblemet men förutsätter att en sådan skall kunna åstadkommas under den övergångstid, som man uppenbarligen måste räkna med.

Enligt direktiven är utredningen oförhindrad att — om så skulle visa sig

lämpligt — även pröva olika förslag i syfte att underlätta en utveckling mot förstärkt samarbete mellan primärkommunerna inom Stor-Stockholm. Sedan utredningens tillkomst har emellertid två betydelsefulla initiativ tagits i denna riktning. Dels har Kungl. Maj:t tillkallat en förhandlingsman att efter överläggningar med berörda parter söka åstadkomma en lösning av de mycket besvärliga trafikförhållandena inom regionen. Dels har staden och Stockholms läns landsting upptagit förhandlingar om tillskapandet av ett s. k. storlandsting, vilket från primärkommunerna skulle överta en del viktigare uppgifter av betydelse för det regionala samarbetet. Utredningen uttrycker sin tillfredsställelse över dessa initiativ och vill inte föregripa resultatet av pågående överläggningar genom att framlägga något förslag till organisation av det kommunala samarbetet inom regionen. Den nöjer sig i detta avseende med att söka kartlägga nuläget samt i stora drag redogöra för de olika alternativ till ett förstärkt samarbete, som diskuterats eller som skulle kunna tänkas komma i fråga.

I betänkandet konstateras att ett betydande samarbete redan förekommer dels mellan Stockholms stad och landstinget på sjukvårdens område, dels mellan staden och omgivande kommuner rörande flera gemensamma problem. De motsättningar, som tidigare rått mellan Stockholm och kranskommunerna, har undan för undan fått ge vika för en tilltagande känsla av samhörighet och en gemensam uppfattning om behovet av samverkan.

Samtidigt konstateras emellertid att förhållandena inte är tillfredsställande och att samarbetet ej motsvarar vad som i nuläget och än mer med tanke på framtiden måste anses önskvärt. Bristande samordning med därav följande eftersläpning förekommer i fråga om markpolitik, planering, bostadsbyggande och trafikförhållanden. Icke alltid beror dessa eftersläpningar på bristande initiativ från eller bristande samverkan mellan primärkommunerna, som i många fall gjort beaktansvärda insatser, bl. a. för att tillgodose den kraftigt ökande efterfrågan på bostäder. Även andra faktorer har verkat bromsande, t. ex. underbemanning av statliga planerings- och granskningsorgan samt i en del fall bristande samordning mellan statliga och kommunala organ, ävensom statliga organ emellan. Detta har förorsakat försenad handläggning av planärenden och verkställighetsåtgärder. Även finansieringssvårigheter har i många fall verkat hindrande.

Utredningen anser att bostadsfrågan bör ställas i centrum vid samordningsövervägandena och understryker nödvändigheten av att kommunerna har tillräckliga markresurser för att kunna möta behovet av ett ökat bostadsbyggande. Likaså understrykes nödvändigheten av att trafikproblemen i regionen får en ändamålsenlig lösning. I detta sammanhang framhålls önskvärdheten av att bebyggelsen på Järvafältet sker under intimt samarbete de berörda kommunerna emellan.

Frågan om hur det framtida kommunala samarbetet skall ordnas har utredningen, som redan nämnts, inte tagit ställning till. Den avvisar emeller-

tid tanken på att genom kommunalförbund eller avtalsvägen söka ordna det nödvändiga samarbetet. Dessa åtgärder anses inte motsvara lägets krav. Även tanken att bygga upp ett samarbetsorgan kring Stor-Stockholms planeringsnämnd som ledande samarbetsorgan avvisas, utom för det fall att det vore fråga om ett provisorium i avvaktan på en lösning efter annan linje. Däremot diskuteras som möjliga de två alternativen »regionkommun» och »storlandsting».

I utlandet har man på flera håll sökt lösa motsvarande samarbetsproblem genom inrättandet av ett slags »överkommun» för handläggning av för kommunerna i storstadsområdet gemensamma problem. Dessa lösningar är besläktade med den, som »1944 års kommitté för kommunal samverkan» på sin tid förordade för i första hand Stor-Stockholms vidkommande. Kommittén föreslog bildandet av en regionkommun, i vilken kommunerna i Stor-Stockholm skulle ingå. Denna skulle organiseras efter samma principer som gäller för övriga kommuner, alltså med fullmäktige som beslutande myndighet samt med styrelser och nämnder för förvaltning och verkställighet. Förslaget föranledde ej någon statsmakternas åtgärd.

Det andra alternativet, det s. k. storlandstinget, förordades i princip i en reservation till nämnda kommittés betänkande. Nu har tanken på en lösning efter denna linje upptagits av staden och landstinget och lagts till grund för de tidigare nämnda förhandlingarna dem emellan.

Vid en jämförelse mellan de två alternativen finner utredningen att skäl kan anföras för båda men att de skäl som talar för storlandstingslösningen avgjort väger tyngre än de som talar för regionkommunlinjen.

Regionkommunen kan sägas ha den fördelen att de kommuner, som har vissa stora gemensamma problem, också gemensamt får lösa dem, men det måste betecknas som en nackdel att man måste tillskapa en ny sekundärkommunal organisation och att en särskild regionskatt blir behövlig.

För en lösning enligt storlandstingslinjen talar tvenne skäl, som kan tillmätas avgörande betydelse. Det ena är att man inte behöver tillgripa en sekundärkommunal bildning vid sidan av landstingen. Det andra är att landstinget har beskattningsrätt och att man alltså undgår problemet med införande av en ny sekundärkommunal skatt. Med tanke på sjukvården kan man — anser utredningen — också säga att ett samgående av staden och länet i ett gemensamt landsting skulle utgöra en naturlig fortsättning på ett redan existerande samarbete. De problem, som självfallet skulle uppstå vid tillskapandet av ett landsting med denna omfattning och med dessa utökade arbetsuppgifter, torde enligt utredningens mening bli betydligt mindre än de som är förknippade med en lösning enligt något annat alternativ.

Ett storlandstingsområde skulle komma att spänna över ett betydligt folkrikare område än som torde ha förutsetts vid tillskapandet av reglerna beträffande antalet landstingsmän i gällande landstingslag. Härmed samman-

hängande frågor torde komma att uppmärksammas i samband med överläggningarna i storlandstingsfrågan.

Därest ett gemensamt landsting skulle komma till stånd, undanröjes de i direktiven nämnda olägenheterna av att staden och länet utgör skilda sjukvårdsområden. Denna fråga har i nuvarande läge inte ansetts påkalla någon uppmärksamhet från utredningens sida.

Med frågan om tillskapandet av ett storlandsting sammanhänger den av 1959 års länsindelningsutredning aktualiserade frågan om länsområdets utsträckning, en fråga som emellertid kommer att övervägas av den nya länsindelningsutredningen.

Betänkandet är uppdelat på i huvudsak tre avsnitt. I det första lämnas en del allmänna uppgifter om staden och länet samt om stockholms-området i stort. Den statliga administrationen kartlägges i det andra avsnittet, som också innehåller utredningens synpunkter på organisationen och förslag i hithörande avseenden. Slutligen lämnar utredningen i tredje avsnittet en redogörelse för samarbets- och samordningsfrågorna i stockholms-området samt anför vissa synpunkter på dem. Till betänkandet är fogad en bilaga i form av en redogörelse för utvecklingen i kommunerna i Stockholms län, utarbetad av experten byrådirektören Bengt Sparrman.

Vissa allmänna synpunkter

Vår tid kännetecknas av en fortskridande *urbanisering*, d. v. s. av en förändring där de agrara och de i övrigt areella näringarna betyder allt mindre och de »stadsmässiga», d. v. s. främst industri, handel och service, allt mer. Jämsides med denna strukturella förändring — som ytterst beror av den tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingen — pågår även en omfördelning av befolkningen mellan glesbygd och tätorter på så sätt att glesbygden förlorar folk till tätorterna, som därjämte statistiskt sett tillgodogör sig hela folkmängdsökningen i landet. På detta sätt har utvecklingen i Sverige nu lett till att tätorterna tillsammans har ca 5,5 milj. invånare, eller ungefär 75 % av rikets folkmängd, samt att en fortsatt tätortsutveckling är att vänta. Enligt laborator O. Gulbrandsens undersökningar¹ har Sverige år 1980 sannolikt ytterligare 1 milj. tätortsinvånare, en utveckling som i sin tur kommer att ställa stora krav på myndigheter och organ. Även om man under senare år har iakttagit en avmattande tendens i Stor-Stockholms befolkningsutveckling, finns det all anledning antaga, att en väsentlig del av ovanstående förväntade tillskott av tätortsfolkmängden kommer på Stor-Stockholm.

Det är att märka, att en i och för sig så relativt kraftig folkmängdsutveckling som den skisserade i samband med den fortsatta standardhöjningen får ett än kraftigare utslag på marksidan än på den »rena» folkmängdssidan. Detta beror på att kraven på ytor ökar, dels därför att människorna vill ha större bostäder, ofta i s. k. småhus, dels därför att industri, handel, skolor, trafikordningar osv. behöver successivt större ytor. Erfarenheter såväl från Stockholm och andra större svenska städer som från amerikanska städer ger anledning att räkna med minst en fördubbling av den tätbebyggda ytan i och kring våra större städer inom det närmaste tjugotalet år.

En annan faktor som bör beaktas är trafikapparatens utbyggnad — i sig mycket kostnadskrävande — vilken medfört en utspridning av bostäder och arbetsplatser, så att den punktuella och gemensamma bostadsorten arbetsorten alltmer ersatts av en bostads- och arbetsregion kring »kärnstaden». Samtidigt har denna stad eller betydande delar av de centrala storstadsområdena genom cityverksamhetens expansion och den förut nämnda bo-

¹ Gulbrandsen, O.: »Sveriges befolkning 1980. Prognos för regioner och bebyggelse typer». Stencil 1963. — Se även: Gulbrandsen, O.: »Var bor vi 1980?» Plan 1963: 2.

stadsutglesningen kommit att hysa ett allt färre antal bosatta invånare i aktiva åldrar. Efter hand uppkommer också en faktisk befolkningsavtappning, så att folkmängdstillväxten helt försiggår i de yttre delarna av storstadsområdet — på samma gång som, genom områdets allmänna tillväxt, stora krav av bl. a. social och servicemässig art och därmed även av ekonomisk karaktär pålagges »kärnstaden» för att denna även i fortsättningen skall kunna bestå som ett livskraftigt, fungerande huvudcentrum.

De nu i all korthet skisserade förändringarna har gjort, att städernas — och då särskilt de störres — funktionella omfattning har blivit vida större än den administrativa. Vi har fått och får i allt högre grad stora tätortsbildningar (vad man på internationellt språk brukar kalla konurbationer), där de gamla administrativa gränserna, som oftast uppdragits under helt andra förutsättningar än de aktuella, alltmer uppfattas såsom irrationella streck på kartan av tätortens invånare och som också verkar hindrande på en samordnad planering och verkställighet på det samhälleliga området.

Tillmätes dessa förändringar och förhållanden icke i tid tillbörlig vikt vid samhällsplaneringen och organisationen av kapitalförsörjningen och förvaltningsapparaten, löper man risk att storstadsområdena — och därvid särskilt deras kärnområden — genom brist på förutseende och samordnade åtgärder för hela det funktionella stadsområdet kan råka i samma allvarliga situation som åtskilliga av städerna i Förenta Staterna.

Syftet med denna utredning synes därför i enlighet med direktivens anda böra vara att undersöka möjligheterna för tillskapande av en förvaltningsapparat, som svarar mot det moderna och i fortsatt utveckling stadda storstadssamhällets behov, utformning och regionala omfattning.

AVDELNING I

ALLMÄNNA UPPGIFTER OM STOCKHOLMS STAD
OCH STOCKHOLMS LÄN M. M.

KAPITEL 1

Stockholm

A. Stadens utbredning m. m.

Stockholms stad omfattade vid ingången av innevarande århundrade en yta av 3 154 ha land.

Under 1900-talet har stadens område vid olika tillfällen ändrats i samband med beslut om indelningsändringar, vilka i allmänhet inneburit utökningar. Ytterligare sådana ändringar har vid olika tillfällen ifrågasatts utan att ha kommit till genomförande.

Redan vid 1900-talets början, då inkorporeringsspörsmålet upptogs från Stockholms stads sida, önskade staden bereda sina innevånare bättre och billigare bostäder och industrien mer och billigare tomtmark än man hade att erbjuda inom egna gränser.

I samband med behandling av fråga om delning av Södra Roslags domsaga samt ifrågasatt överflyttande av viss del av denna domsaga till annan anbefalldes Kungl. Maj:t år 1904 överståthållarämbetet att från stadsfullmäktige i Stockholm infordra yttrande, huruvida ej de tätt bebyggda samhällena intill Stockholm lämpligen borde införlivas med staden och vilka av dessa samhällen som i sådan händelse närmast borde ifrågakomma.

En av stadsfullmäktige tillsatt kommitté för utredning av frågan förklarade sig år 1907 anse, att dåvarande Nacka, Brännkyrka, Lidingö, Solna och Bromma socknar med Sundbybergs köping borde införlivas med Stockholms stad i kommunalt, administrativt och judiciellt hänseende.

Sedan stadsfullmäktige förklarat att nämnda socknar och Sundbybergs köping enligt fullmäktiges åsikt borde införlivas med Stockholm, upptog staden genom särskilda delegerade underhandlingar med nämnda kommuner och övriga berörda menigheter.

Dessa underhandlingar ledde småningom till avtal med *Brännkyrka* socknen om dess införlivande, varefter i Kungl. brev den 22 mars 1912 förordnades att socknen med de därinom belägna municipalsamhällena Liljeholmen och Örby villastad skulle från och med år 1913 införlivas med Stockholms stad.

Beträffande *Bromma* kommun resulterade underhandlingarna på motsvarande sätt i ett Kungl. brev den 2 november 1915, vari förordnades att kommunen med det därinom belägna Mariehälls municipalsamhälle skulle från och med år 1916 införlivas med staden.

Efter inkorporeringen av Brännkyrka och Bromma år 1913 respektive 1916 fick arbetet å inkorporeringsplanernas fullföljande tillsvidare vila.

Under 1920- och 1930-talen aktualiserades på olika sätt och vid olika tillfällen stadens behov av ytterligare markområden för dess tillväxt och slutligen uppdrog staden år 1937 åt särskilda delegerade att bl. a. upptaga förhandlingar med *Spånga socken* och *Hässelby villastads köping* om grunderna för en införlivning av dessa kommuner med staden. Efter slutförda förhandlingar och vissa utredningar genom kammarkollegiets försorg förordnade Kungl. Maj:t den 30 mars 1948 bl. a. dels att olika områden av Spånga socken skulle överflyttas till Sollentuna köping samt Solna och Sundbybergs städer dels ock att återstoden av Spånga landskommun med Bromstens, Solhems och Flysta municipalsamhällen ävensom Hässelby villastads köping skulle införlivas med Stockholms stad, allt med tillämpning från och med den 1 januari 1949.

Härefter har under det senaste årtiondet Stockholms yta minskats vid två tillfällen, dels den 1 januari 1956 genom att ett mindre område (del av stadsägan nr 1 i Stockholms stad) i Spånga församling överflyttades till Järfälla socken, dels den 1 januari 1959 genom att viss stadens mark om ca 68,5 ha överflyttades till Sollentuna köping.

Slutligen har under 1960-talet vissa indelningsändringar ägt rum efter överenskommelse med grannkommuner. Sålunda har år 1960 vissa mark- och vattenområden om tillhoppa ca 66 ha överförts till Nacka stad och en del av Nackareservatet om ca 57 ha överförts till Stockholm. Vidare har efter överenskommelse om gränsreglering fr. o. m. den 1 januari 1963 till stadens jurisdiktion överförts ett område om ca 385 ha av Huddinge kommun.

Stockholms stad var den 1 januari 1963 landets till ytan fjortonde stad och omfattade 18 603 ha land. Under den hittills gångna delen av 1900-talet har stadens administrativa yta nära sexfaldigats.

B. Folkmängdsutveckling

Folkmängdsutvecklingen i Stockholm åren 1860—1960 framgår av *tabell 1:1*.

Under de senaste 100 åren har stadens invånarantal således mer än sju-dubblats med en särskilt starkt markerad ökning under decenniet 1940—1950. Under åren 1900—1960 har folkmängden bortåt trefaldigats.

Såsom framgår av *tabell 1:2*, där folkmängdsutvecklingen de senaste 10 åren anges, har emellertid utvecklingen nu börjat visa en sjunkande tendens.

Enligt befolkningsprognosen för Stockholms stad¹ beräknas denna utveckling komma att fortsätta.

Prognosen bygger på en rad antaganden, av vilka några betecknats som högst osäkra. Det har sålunda icke med tillräcklig precision kunnat förutses i vilken takt befolkningens utrymmesstandard kommer att höjas. Även

¹ Statistisk månadsskrift för Stockholms stad nr 8/1962.

Tabell 1:1. *Folkmängden i Stockholm vid slutet av vissa år under tiden 1860—1960*

År	Officiell folkmängd ¹	Ökning		
		under resp. årtionde	därav vid inkorp. ²	total från 1860
1860	112 391	—	—	—
1870	136 016	23 625	672 ³	23 625
1880	168 775	32 759	—	56 384
1890	246 454	77 679	—	134 063
1900	300 624	54 170	—	188 233
1910	342 323	41 699	—	229 932
1920	419 440	77 117	31 428	307 049
1930	502 213	82 773	488	389 822
1940	590 503	88 290	—	478 112
1950	744 143	153 640	15 123	631 752
1960	806 903	62 760	—	694 512

¹ Inom de vid varje tidpunkt gällande administrativa gränserna.

² Inkorporerade områden: Djurgårdens landsdel 1868, Brännkyrka 1913, Bromma 1916, del av Nacka 1930, Hässelby villastad och större delen av Spånga landskommun 1949. Inkorporering har skett vid angivet års ingång.

³ Folkmängd år 1860.

smärre ändringar får härvidlag betydande verkningar på längre sikt. Som huvudalternativ har räknats med den utveckling, som anges i sista kolumnen av *tabell 1:3* och som innebär att nämnda standardökning, den s. k. utglesningen, stannar vid 2,0 % årligen utom under en treårsperiod med stor bostadsproduktion, då den antagits temporärt stegrad till 2,5 %. Med hänsyn till vad man brukar räkna med i fråga om den allmänna välståndsökningen i framtiden anses siffrorna knappast vara anmärkningsvärt höga.

Vad folkmängdsutvecklingen beträffar har prognosen betecknats som pessimistisk såtillvida som den på längre sikt utvisar folkminskning. Sålun-

Tabell 1:2. *Folkmängden i Stockholm vid slutet av åren 1954—1963*

År	Folkmängd	Ökning/minskning	
		sedan föregående år	total sedan år 1954
1954	776 947	—	—
1955	785 945	+ 8 998	+ 8 998
1956	794 113	+ 8 168	+ 17 166
1957	798 913	+ 4 800	+ 21 966
1958	804 910	+ 5 997	+ 27 963
1959	807 909	+ 2 999	+ 30 962
1960	806 903	—1 006	+ 29 956
1961	807 127	+ 224	+ 30 180
1962	802 124	—5 003	+ 25 177
1963	795 976	—6 148	+ 19 029

Tabell 1:3. Stockholms folkmängd i 1 000-tal åren 1960—1975 enligt olika alternativ

År	Folkmängd den 1 november vid en årlig utglesning ¹ med		
	2,0 %	2,5 %	2,0—2,5 % ²
1960	808,6	808,6	808,6
1963	801,4	794,1	801,4
1966	811,0	793,5	803,6
1969	809,0	781,8	798,5
1972	789,6	753,4	780,0
1975	771,6	727,0	763,0

¹ Avser endast lägenheter som (vid varje särskild tidpunkt) är minst fyra år gamla.

² 2,5 % under treårsperioden 1964—1967; i övrigt 2,0 %.

da har 1975 års folkmängd beräknats uppgå till endast 763 000, vilket enligt de i tabellen 1:3 angivna talen betyder en minskning med 45 000 personer sedan år 1960. En sådan förändring torde icke få betraktas som osannolik. I detta sammanhang bör påpekas att folkmängdsminskningar i centrala storstadskommuner är en allmän företeelse. Som exempel kan nämnas att Köpenhamns folkmängd under 1950-talet reducerades med drygt 50 000 invånare, trots att rymlighetsstandarden är högre i den danska huvudstaden än i den svenska.

Om alltså de betydande tillskott till bostadsförsörjningen, som enligt prognosen kan emotas framför allt i Sättra och Vårby samt på Järvafältet ej kommer att ge utdelning i form av en växande stockholmsbefolkning, består den förmodade vinsten i stället i en höjning av befolkningens bostadsstandard. Att »bygga bort bostadsbristen» i den meningen, att tillgången på bostäder småningom skulle bli tillräcklig för att täcka efterfrågan och dessutom skapa en mindre lägenhetsreserv, bedömes i prognosen icke bli möjligt för den administrativa huvudstadens vidkommande. Förhoppningarna knytes i detta avseende i prognosen till förortskommunerna, där markresurserna är större. De flyttningsförluster, som staden kommer att få vidkännas i framtiden, innebär i själva verket, att stockholmarna antages komma att flytta till förortsområdet i ännu större utsträckning än tidigare. Sedan mer än ett årtionde tillbaka har Stockholm förlorat på befolkningsutbytet med grannkommunerna; att staden trots detta ännu åren 1957—1960 kunde inregistrera ett visst inflyttningsöverskott berodde på vinster från landet i övrigt.

KAPITEL 2

Stockholms län

A. Länets uppkomst och tidigare överväganden om indelningsändringar, berörande detsamma

Enligt den länsindelning, som tillkom genom 1634 års regeringsform, bildade Uppland ett landshövdingedöme, omfattande jämväl Södertörn med Öknebo härad. Utöver detta län fanns 10 hövdingedömen eller guvernement samt överståthållarämbetet i Stockholm. Det dåvarande Uppsala län hade Stockholm som residensort och Södermanlands län hade sin residensort i Nyköping.

Redan år 1640 uppdelades det landshövdingedöme, som motsvarade Uppland, på två hövdingedömen med i huvudsak de gränser som gäller för nuvarande Stockholms och Uppsala län. Inom kort ställdes de emellertid åter för en tid under en gemensam landshövding. Sedan de för ännu en kortare tid skilts åt, sammanslogs de än en gång år 1654.

Från det sålunda sammanslagna hövdingedömet avskildes efter trettiofem år Södertörn med Öknebo härad, som då överfördes till Södermanlands hövdingedöme. Ingen av de sistnämnda båda indelningsändringarna blev emellertid bestående för någon längre tid.

År 1714 delades Uppland definitivt i två län. Till det härigenom återuppståndna Stockholms län lades år 1720 nyssnämnda delar av Södermanland. Därmed fick Stockholms län i stort sett sin nuvarande omfattning.

Härvid har, liksom i framställningen i övrigt i detta avsnitt, bortsetts från de indelningsändringar som följt av att Stockholms stad vid olika tider inkorporerat vissa områden i enlighet med redogörelsen i föregående kapitel.

Någon ändring i den år 1720 fastställda länsorganisationen synes icke på allvar ha satts i fråga förrän vid 1856—1858 års riksdag, då en motionär hemställde, att riksdagen skulle begära utredning om och förslag till ändamålsenligare länsindelning. I motiveringen till motionen åberopades bl. a. att Stockholms län sträckte sig nära intill Uppsala. — Motionen avsågs emellertid av ständerna.

I samband med behandling år 1859 hos Kungl. Maj:t av ett år 1856 väckt kommittéförslag angående inrättande av ett statistiskt ämbetsverk berördes

även frågan om en allmän och samtidig omreglering av länsindelningen. Frågan fick även denna gång falla men åtgärder anbefalldes i syfte att utröna och successivt avhjälpa befintliga oregelbundenheter i den administrativa indelningen.

Vid 1870 års riksdag aktualiserades ånyo länsindelningsfrågorna. I lika lydande motioner i de båda kamrarna begärdes utredning av frågan om lämpligheten av en förening av Uppsala och Stockholms län till ett landshövdingedöme samt Södertörns överflyttande till Södermanlands län. Som skäl anfördes de förbättrade kommunikationerna och en tätare postbefordran, varjämte framhölls att en ändrad länsindelning skulle leda till besparingar för statsverket. I motionerna omnämndes även att behovet av hastigare polisåtgärder i närheten av huvudstaden kunde göra det nödvändigt att utvidga överståthållarämbetets område. — Vid utskottsbehandlingen avstyrktes motionerna. I utskottsutlåtandet framhölls bl. a. att även om en del av länets norra kommuner hade längre väg till Stockholm än till Uppsala och även om en och annan kommun i Södertörn låg närmare Nyköping än Stockholm, så hade de dock alla den största gemenskapen med Stockholm. — Riksdagen avtog också de båda motionerna.

Med föranledande bl. a. av en riksdagsskrivelse tillsatte Kungl. Maj:t år 1881 en kommitté för utredande av frågan hur befintliga oregelbundenheter i rikets administrativa, judiciella, ecklesiastika och kamerala indelning skulle avhjälpas. Kommittén gick emellertid ej in på frågan om en allmän omreglering av gränserna utan föreslog endast mindre jämkningar.

Frågan om en ändrad länsindelning i stockholmsområdet torde därefter icke ha förts på tal förrän i en motion i andra kammaren vid 1904 års riksdag, där en uppdelning av Stockholms län mellan Uppsala och Södermanlands län ifrågasattes. Avsikten var även nu att uppnå en besparing i statsutgifterna. Under ärendets behandling i kammaren yttrade motionären bl. a., att anledningen till att han i besparingssyfte tog sikte just på Stockholms län var den, att detta län var »ett ganska besynnerligt län». Det syntes honom mycket egendomligt att man till ett län sammanfört kusttrakterna inom Uppland och Södermanland. Det hade varit mera naturligt om Upplands kustland hade förenats med Uppsala län och Södermanlands kustland med Södermanlands län. — Vid utskottsbehandlingen avstyrktes motionen. Utskottet framhöll, att en länsstyrelse med säte i Stockholm hade bättre förutsättningar att fylla kraven på person- och lokalkännedom, initiativ m. m. ävensom samverka mellan länsstyrelsen och överståthållarämbetet än länsstyrelserna i Uppsala och Nyköping. Vidare hänvisades till de växande göromålen samt till att en viss hänsyn borde tagas till ortsbefolkningens önskemål. — Trots utskottets avstyrkan bifölls motionen av andra kammaren med stor majoritet. Beslutet biträdades dock ej av första kammaren, varför frågan även denna gång föll.

I samband med att 1908 års riksdag behandlade en proposition angående

lönereglering för landsstaten bragtes frågan om ändringar i länsindelningen inför riksdagen motionsvägen. I en motion återupptogs förslaget om Stockholms läns delning mellan Uppsala och Södermanlands län. Förslaget motive- rades denna gång med att det endast var en tidsfråga innan Stockholms om- givningar sammanslogs med staden. Stockholms länsstyrelse och lämpligt antal av de under samma länsstyrelse lydande tjänstemännen borde därför sättas på extra stat. — I en annan motion yrkades avslag på propositionen angående lönereglering för landsstaten varjämte framhölls att överflödiga länsstyrelser borde indragas och därefter nytt förslag till reglering av lands- statstjänstemännens löner upprättas. Motionen hänvisade därvid bl. a. till de med Stockholms län sammanhängande frågorna. — Vid utskottsbehand- lingen påpekades att Stockholms stad inlett förhandlingar med vissa sock- nar samt med Sundbybergs köping angående inkorporering, vilken kunde väntas bli genomförd inom en ej alltför avlägsen framtid. Då länsstyrelsen i Stockholms län därigenom skulle få en väsentlig lättnad i arbetsbördan, borde frågan om länets ställning bli föremål för utredning.

Riksdagen beslöt med anledning av den förstnämnda motionen att i skri- velse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående möjligheten av Stockholms läns upphörande såsom administrativ enhet och om det förslag i ämnet, som av omständigheterna kunde anses påkallat. — Den andra motionen avslögs. — Ny avlöningsstat för tjänstemän och betjänte vid läns- styrelserna i huvudsaklig överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition beslöts, dock under villkor beträffande Stockholms län att ledigblivna tjäns- ter vid länsstyrelsen därefter tillsvidare endast skulle tillsättas medelst för- ordnande.

Den av riksdagen begärda *utredningen verkställdes av länsstyrelsen i Stockholms län* och avlämnades år 1914. Vissa av de inkorporeringar med Stockholms stad, varom varit fråga år 1908, hade då skett men andra hade ännu ej kommit till stånd. Länsstyrelsen höll för ytterst sannolikt, att det skulle dröja med övriga aktualiserade inkorporeringsfrågors förverkligan- de. Länsstyrelsen ansåg ej heller att inkorporeringsfrågan i något avseende hade en sådan inverkan på länsindelningsfrågan, att det förelåg något behov att för avgörande av den senare avvakta den förras fortsatta förlopp.

Länsstyrelsen undersökte i sin utredning möjligheterna att dela Stock- holms län mellan Uppsala och Södermanlands län. Härvidlag framhölls att Stockholm var medelpunkten för näringslivet i länet och den punkt där kommunikationslederna sammanlöpste. Uppsala spelade rollen av en ekono- misk medelpunkt för några jämförelsevis få kommuner inom Stockholms län och Nyköping hade i detta hänseende ingen betydelse.

Länsstyrelsen fann vidare, att hänsynen till länets med obetydliga undan- tag uttalade bestämda önskan omöjliggjorde en delning av länet. Länets landsting och hushållningssällskap liksom samtliga städer hade avstyrkt den ifrågasatta länsindelningen. Även köpingarna och landskommunerna

hade med undantag av sju perifert belägna kommuner motsatt sig delningen. Vidare betonades att befolkningen besökte även andra myndigheter i Stockholm än länsstyrelsen. Om alla länsmyndigheter flyttades bort från det ekonomiska centrum skulle besöken hos länsorganen bli tidsödande, dyrbara och sällsynta till given skada för länet och dess invånare. Enligt länsstyrelsens mening kunde länsborna icke berövas möjligheten att fullt utnyttja den särställning de intog som inbyggare i ett län, som på alla sidor omgav landets administrativa huvudstad och största affärsstad.

Utredningen behandlade härefter ett alternativ, enligt vilket Södertörn med Öknebo härad jämte vissa kommuner norr om Stockholm skulle läggas under överståthållardömet och återstoden av länet föras till Uppsala län. Då emellertid en sådan lösning skulle kräva en fullständig omorganisation av det dåvarande överståthållarämbetet, kunde den enligt länsstyrelsens uppfattning ej ifrågakomma.

Slutligen undersöktes ett alternativ, enligt vilket hela Stockholms län skulle sammanslås med Uppsala län eller med Södermanlands län eller med överståthållarämbetet. Även dessa lösningar avvisades. Sammanslagningen av länen skulle enligt länsstyrelsens uppfattning ge för stora länsbildningar. En sammanslagning med överståthållardömet kunde, ansågs det, ske endast på sådant sätt att överståthållaren blev landshövding i Stockholms län men att länsstyrelsen och överståthållarämbetet i övrigt bibehölls åtskilda. En föga avsevärd besparing skulle därigenom uppkomma och vare sig staden eller länet skulle vara betjänta av den personliga föreningen av de båda ämbetena.

Kungl. Maj:t föreslog i avvaktan på indelningsfrågans avgörande 1915 års riksdag, att det år 1908 bestämda villkoret att ledigblivna tjänster tills vidare skulle få tillsättas endast medelst förordnande skulle återkallas och ersättas med en bestämmelse om skyldighet för den som erhöll ordinarie befattning vid länsstyrelsen att låta sig förflyttas till annan länsstyrelse eller till annan befattning inom statsförvaltningen, därest länet upphörde såsom administrativ enhet. — Detta förslag bifölls av riksdagen.

Efter remissförfarande redovisades länsindelningsärendet i statsverkspropositionen till 1919 års riksdag. I anslutning härtill uttalade föredragande departementschefen bl. a., att av de skäl, som utvecklats av länsstyrelsen i Stockholms län, åtgärder ej borde vidtagas i syfte att låta länet upphöra såsom administrativ enhet. Med gillande härav föreslog Kungl. Maj:t slopande av det av 1915 års riksdag stadgade villkoret för tillsättande av ordinarie befattning vid länsstyrelsen i Stockholms län.

Även riksdagen fann genom utredningen ådagalagt, att de fördelar — huvudsakligen viss besparing i statsutgifter — som skulle vinnas genom Stockholms läns indragning ej uppvägde de stora olägenheter i olika avseenden, som en dylik förändring skulle medföra för den övervägande delen av länets befolkning. Riksdagen biföll därför förslaget, vilket, såsom riks-

dagen yttrade, innebar att »den sedan år 1908 under utredning varande frågan om Stockholms läns upphörande såsom administrativ enhet nu avskrivits».

Vid 1928 års riksdag väcktes i första kammaren en motion (nr 80) om utredning och förslag rörande en särskild kommunalförfattning för Stockholms stad och omgivande kommuner. — Konstitutionsutskottet fann i sitt utlåtande (nr 24), att om den i motionen föreslagna överkommunen skulle övertaga kommunala uppgifter, skulle detta troligen göra det nödvändigt att utsträcka överståthållarskapet till att omfatta hela denna storkommun. Detta skulle i sin tur medföra att återstoden av Stockholms län måste uppdelas på andra länsenheter. Utskottet fann hela frågan synnerligen invecklad och icke i sådant läge att utskottet kunde lämna några riktlinjer. Därför hemställdes att motionen ej måtte föranleda någon åtgärd. — Riksdagen beslöt i enlighet härmed.

Vid 1929 års riksdag kom problemet upp genom en ny motion (I: 118), där frågan utvidgades att gälla om och på vad sätt genom lagstiftning kommunal samverkan kunde praktiskt ordnas. — Konstitutionsutskottet avstyrkte motionen under hänvisning i huvudsak till sitt utlåtande år 1928. — Ej heller denna motion föranledde någon riksdagens åtgärd.

Vid samma års riksdag kom emellertid frågan om indragning av Stockholms län upp i ett annat sammanhang. Till riksdagen hade avgivits en proposition angående anslag till överståthållarämbetet m. m., där bl. a. förslag om viss omorganisation av ämbetet framlades. Bland skäl som möjligen kunde tagas till intäkt för ett uppskov med en sådan omorganisation nämnde departementschefen även frågan om länets upphörande såsom administrativ enhet och en utökning i samband därmed av överståthållarämbetets förvaltningsområde. Departementschefen anförde vidare, att det visserligen kunde väntas, att frågan om bildande av ett Stor-Stockholm såsom administrativ enhet tid efter annan skulle ånyo framföras. Den ståndpunkt som riksdagen dittills intagit gentemot dylika förslag syntes dock giva vid handen, att spörsmålet näppeligen kunde antagas ha större aktualitet. Det borde därför ej heller ifrågakomma att låta omorganisationen av överståthållarämbetet anstå i avbidan på en lösning av indelningsspörsmålet.

I två av de motioner, som väcktes i anledning av nämnda proposition, upptogs bl. a. den sålunda i propositionen berörda indelningsfrågan.

I den ena av motionerna anfördes bl. a. att de senare årens erfarenheter syntes ådagalägga, att de administrativa förhållandena i stockholmstrakten icke var ordnade på ändamålsenligt sätt. De kring Stockholm belägna kommunerna beboddes i stor utsträckning av personer, som hade sin dagliga verksamhet förlagd till staden eller som var beroende av familjeförsörjarens verksamhet där. Större delen av dessa kommuners invånare hade få intressen gemensamma med de egentliga delarna av Stockholms län men flertalet intressen gemensamma med Stockholms stads befolkning. Enligt motionärens

åsikt borde därför omorganisationen av överståthållarämbetet föregås av en utredning, huruvida icke »den tidpunkten vore inne, då länet borde likvideras». En naturlig lösning syntes vara, att ett särskilt län bildades av Stockholms stad och de delar av Stockholms län, som kunde anses såsom förorter till Stockholm, och att återstående delar av länet uppdelades på Uppsala och Södermanlands län. Genom en sådan anordning kunde många beaktansvärda fördelar vinnas. Flertalet kommunikations- och trafikspörsmål, som var av utomordentlig betydelse för Stockholm och dess omgivningar, skulle kunna lösas mycket lättare och mera rationellt, om Stockholm och förorterna utgjorde en högre administrativ enhet under ledning av en landshövding. Sannolikt skulle även vissa andra spörsmål, såsom frågan om polישväsendet och fattigvårdsväsendet, kunna erhålla en rationellare och på vissa punkter mera ekonomisk organisation än hittills. Vidare skulle icke så obetydliga kostnadsbesparingar för statsverket vinnas genom länets likviderande.

I den andra av de nyssnämnda motionerna framhölls i mera allmänna ordalag behovet av en utredning rörande lämpligheten av att överståthållarämbetets ämbetsområde vidgades till att omfatta kommunerna i huvudstadens omgivning.

De motionsvis framlagda förslagen väckte oro hos representanter för landstinget och hushållningssällskapets förvaltningsutskott samt olika politiska partier inom länet, som våren 1929 kallade till ett opinionsmöte i Stockholm för att giva uttryck åt sin uppfattning om förslaget. Samtliga länets nio städer och nittioåtta av de övriga dåvarande kommunerna hörsammade kallelsen eller yttrade sig genom protokollsutdrag. Vid mötet antogs en resolution — endast representanterna för en stad anmälde avvikande mening — i vilken erinrades om den tidigare företagna utredningen om länets uppdelning eller indragning, varefter framhölls att de skäl för länets bibehållande som framkommit genom denna utredning kvarstod orubbade och ytterligare förstärkta. Det grundläggande för Stockholms läns bibehållande var fortfarande, att de delar av landskapen Uppland och Södermanland som sedan århundraden sammanförts i länet med ytterst få undantag geografiskt och ekonomiskt hade sin naturliga förbindelse med en länsstyrelse i Stockholm. Denna inriktning hade genom de senaste årtiondenas kommunikationsmedel blivit mera utpräglad. Mötet värdjade till riksdagen att inte i någon form biträda de framförda yrkandena om utredning rörande Stockholms läns delning eller indragning.

På förslag av statsutskottet, som i sitt yttrande över propositionen angående omorganisation av överståthållarämbetet ej närmare tog ställning i länsindelningsfrågan, avslög riksdagen sedermera förslaget om omorganisation av överståthållarämbetet. Riksdagen torde emellertid ha haft gränsdragningen mellan Stockholm och länet i tankarna, då den i sin skrivelse uttalade bl. a., att motionsvis synpunkter framhållits, som till äventyrs

kunde tala mot ett antagande av förslaget, samt att riksdagen, utan att den i något hänseende tog ståndpunkt till dessa meningar, höll för önskvärt att mera ingående överväganden än vad riksdagen kunnat företaga kom till stånd, innan organisationsfrågan definitivt avgjordes.

Nästa gång indelningsfrågan aktualiserades var, när *dåvarande överståthållaren Torsten Nothin i skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 oktober 1937* fäste uppmärksamheten på densamma.

I skrivelsen framhölls att det kring de större städerna vuxit upp förorts- och villasamhällen, vilkas tillkomst varit helt betingade av vederbörande stad och vilkas innebyggare i stor utsträckning hade sitt arbete och sin utkomst där. Mellan staden och kringliggande orter hade uppstått en intresse-gemenskap av betydande omfattning. Då denna samverkan ej var så omfattande, att inkorporering blev den naturliga vägen eller en sådan åtgärd av andra skäl väckte betänkligheter, måste det skapas någon lagligt reglerad form för närmare och regelbunden samverkan utöver vad lagen om kommunalförbund medgav. Denna samverkan skulle i fråga om Stockholm närmast gälla kommunikationsleder samt sjukvårds- och polisväsendet. Ett genomförande av en lagstiftning av angiven innebörd skulle för Stockholms del troligen nödvändiggöra, att de till Stor-Stockholm hänförliga kommunerna utbröts ur Stockholms län och sammanfördes med Stockholms stad till en enhet. Vidare framhölls i skrivelsen att en gemensam statlig administration för Stockholm och förortsområdet kunde visa sig vara av betydelse också i andra hänseenden än de angivna. Som exempel nämndes att vid behov stadsplaner och byggnadssätt för olika samhällen lättare reglerades efter enhetliga principer, om frågorna även på det förberedande stadiet handlades av en och samma myndighet.

Innan överståthållarens skrivelse lett till någon åtgärd, hade *länsstyrelsen i Stockholms län den 30 juni 1938 till Kungl. Maj:t avlåtit en framställning*, däri erinrades om att en regionplan utarbetats under samverkan mellan Stockholms förortskommuner och staden. Planen omfattade ett område med två mils radie från Stockholms centrum och innefattade i huvuddrag kommunikationsleder mellan staden och förortskommunerna liksom mellan de senare inbördes samt vad som i övrigt påkallades av förhållandena i samband med kommunikationslederna. För att säkerställa genomförandet av denna plan erfordrades en legalisering i någon form av regionplaneinstitutet, och länsstyrelsen hemställde om utredning i detta ämne.

Efter det att yttrande över överståthållarens skrivelse inhämtats från kammarkollegiet, utverkade chefen för socialdepartementet Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla sakkunniga för utredande av frågan om tillskapandet genom lagstiftning av effektiva former för säkrande, om så erfordrades tvångsvis, av samverkan mellan olika kommunala enheter i avseende å för dem i olika hänseenden gemensamma förvaltningsuppgifter. En utredningskommitté tillsattes också, som i senare rekonstruerat skick under be-

nämningen 1944 års kommitté för kommunal samverkan den 30 april 1947 framlade ett betänkande med förslag till lag om regionkommuner m. m. (SOU 1947: 30).

I betänkandet ägnade kommittén särskild uppmärksamhet åt Stor-Stockholmsproblemet, d. v. s. de kommunal-administrativa frågor, som aktualiserades av tätbebyggelsens stora omfattning i stockholmstrakten och dess utbredning i ett stort antal självständiga kommuner. Kommittén fann att den kommunala indelningen inom Stockholms förortsområde medförde åtskilliga olägenheter. Ett flertal kommunala angelägenheter inom Stor-Stockholm krävde en enhetlig handläggning. Detta gällde i första hand planeringen av den fortsatta utbygganden av området samt planernas verkställighet i tid och rum. Starkast betonades samordningsbehovet i fråga om bebyggelse- och kommunikationsproblem. Vidare framhölls sjukvården som ombesörjdes av två olika huvudmän, Stockholms stad och länets landstingskommun. Likaså nämndes vattenförsörjning samt el- och gasförsörjning och avloppsfrågor liksom hamn-, skol-, polis- och brandväsendet.

Kommitténs slutsats blev, att frivillig samverkan i kommunalförbund eller på annat sätt ej kunde lösa Stor-Stockholms problem. Även inkorporeringsvägen avvisades. För en ändamålsenlig lösning krävdes enligt kommittén nya former för kommunal samverkan.

Härefter framlade kommittén olika förslag till lösning av de kommunala organisationsproblemen. Ett alternativ avsåg en förening av Stockholms stad och län till en landstingskommun, ett storlandsting, med uppgift att upprätta regionplan för Stor-Stockholm och verka för dess genomförande. Storlandstinget skulle givetvis dessutom handhåva sedvanliga landstingsuppgifter. Kommittén menade, att övervägande skäl talade för att hela landstingsområdet ingick i storlandstinget. Tänkbart var emellertid även att landstingets område kunde beskäras genom att delar därav fördes till angränsande landsting och storlandstinget på så sätt begränsades till i huvudsak Stor-Stockholm.

I detta sammanhang kom kommittén även in på länsindelningsproblemet och konstaterade, att Stockholms inträde i ett storlandsting sannolikt borde leda till en sammanslagning av överståthållardömet och länsstyrelsen i Stockholms län. På liknande sätt borde ett särskilt landsting för Stor-Stockholm motivera en utsträckning av överståthållardömet att omfatta hela detta landstingsområde, medan återstoden av länet fördes till Uppsala (och eventuellt Södermanlands) län.

Kommittén ansåg sig emellertid ej kunna förorda en lösning av problemen kring Stor-Stockholm efter storlandstingslinjen. Svårigheterna skulle bli avsevärda om man sökte att ur sitt organisatoriska sammanhang bryta loss de betydande delar av Stockholms förvaltningsapparat, som skulle behöva överföras till det nya landstinget. Även representationsfrågan bedömdes som svårlöst.

Kommittén förordade att Stor-Stockholms kommunala organisationsproblem löstes genom bildandet av ett nytt slags kommun, benämnd regionkommun. Denna skulle omhänderha olika regionala samarbetsuppgifter utom sådana som ombesörjdes av landstinget. En sådan kommunbildning skulle i och för sig icke nödvändiggöra en sammanslagning av överståthållarämbetet och länsstyrelsen. Om en sådan av andra skäl kunde vara erforderlig, ankom icke på kommittén att bedöma. En kompetensreglering mellan överståthållarämbetet och länsstyrelsen föreslogs emellertid. Enligt denna skulle ämbetet förbehållas handläggning av alla de ärenden som angick regionkommunen.

En ledamot av kommittén uttalade sig emellertid i en reservation till förman för storlandstingslinjen.

Kommittéförslaget blev vid remissbehandlingen starkt kritiserat från olika håll och betänkandet föranledde icke någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

Stockholms stad tog i skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 juni 1950 på nytt upp den av 1944 års kommitté för kommunal samverkan framförda tanken på ett s. k. storlandsting omfattande Stor-Stockholm.

I skrivelsen hemställde man om fortsatt utredning av hithörande problem för att söka finna lämpliga samarbetsformer. Det framhölls att erfarenheterna gett klart vid handen hur försvinnande små utsikterna skulle vara att avtalsvägen reglera de verkligt brännande och vitala frågorna i det stora problemkomplexet. Även i stadens framställning sköts bebyggelse- och trafikproblemen i förgrunden. Där togs emellertid även upp övriga av kommittén angivna samarbetsområden. Ytterligare framhölls som lämpliga objekt för samverkan vissa typer av idrottsanläggningar och samlingslokaler ävensom civilförsvaret, sinnessjukvården och kommunala insatser på kultur- och nöjeslivets områden. — Staden nämnde i skrivelsen även att en ändring av den statligt administrativa indelningen inom Stor-Stockholm torde bli nödvändig i sammanhanget.

Framställningen föranledde sedvanlig remissbehandling. Sedermera överlämnades den till 1959 års länsindelningsutredning för att tagas i övervägande vid fullgörande av utredningens uppdrag, som närmare kommer att redovisas i det följande.

I två *motioner till 1953 års riksdag* (I: 102 och II: 127) hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om översyn av indelningen av riket i län och landstingsområden. Det framhölls att länen borde ge uttryck åt verkliga sammanhang mellan bygderna. Som ett exempel där detta sammanhang ej fanns anfördes stockholmsområdet med staden skild från länet. — I sitt utlåtande nr 172 vid 1953 års riksdag förklarade sig statsutskottet icke biträda kravet på en utredning om ny länsindelning i landet. I frågan om behovet av en ny administrativ indelning i Stor-Stockholmsområdet anfördes, att utskottet var överens med motionärerna om att goda skäl kunde anföras för en förutsättningslös statlig utredning rörande

denna fråga. Med hänsyn till det samarbete i olika former som förekommit i interkommunala frågor, kunde det enligt utskottets mening emellertid icke uteslutas, att en fortsatt kommunal samverkan skulle kunna ge riktlinjer för den lämpligaste framtida utformningen av den statliga administrationen i området. Med hänsyn härtill och då utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t ägnade denna fråga vederbörlig uppmärksamhet fann sig utskottet icke kunna förorda en skrivelse av i motionerna avsett innehåll. — Riksdagen beslutade i enlighet härmed.

Vid 1957 års riksdag togs frågan om ny länsindelning i landet upp med anledning av riksdagens revisorers berättelse över den år 1957 verkställda granskningen angående statsverket. Revisorerna ansåg att frågan om en ändrad administrativ indelning av riket i län snarast borde göras till föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning och framhöll, att alldeles samma skäl som på sin tid talade för storkommunreformen gjorde sig gällande för en ny länsindelning. Beträffande särskilt stockholmsområdet erinrades om det försök som där gjorts att genom interkommunalt samarbete över länsgränsen komma tillrätta med Stockholms stads och angränsande förorters gemensamma problem. Enligt revisorernas mening hade det här tagits ett värdefullt initiativ som på allt sätt borde fullföljas helt oavsett hur länsorganisationen kunde komma att utformas för framtiden. Med hänsyn till det föreliggande spörsmålets riksomfattande karaktär syntes å andra sidan det ifrågavarande samarbetet rimligen icke kunna utgöra hinder för att den av revisorerna åsyftade utredningen, vilken nödvändigtvis måste bli tidskrävande, kom till stånd.

Efter remissbehandling av revisorernas berättelse i anförd del fann statsutskottet i sitt utlåtande (nr 182), att skäl i och för sig kunde anföras till stöd för en utredning i ämnet i enlighet med de principiella riktlinjer som revisorerna angivit. Med hänsyn till frågans svårbedömbara och komplicerade natur borde utredningen dock begränsas till stockholms- och göteborgsregionerna, där de med den nuvarande indelningen förenade olägenheterna var så stora, att det måste bedömas vara angeläget att undanröja dem.

Riksdagen beslöt i enlighet med statsutskottets utlåtande, vilket anmälades i skrivelse till Konungen den 18 december 1957 (nr 399).

Vid samma riksdag togs frågan om en administrativ enhet för det s. k. Stor-Stockholmsområdet även upp i två likalydande motioner (I: 95 och II: 66).

I sitt utlåtande (nr 29) anknöt allmänna beredningsutskottet till statsutskottets utlåtande år 1953 över de vid samma riksdag väckta motionerna om översyn av gällande länsindelning. Statsutskottet hade, som tidigare nämnts, där hänvisat till det samarbete i olika former som förekom i interkommunala frågor i Stor-Stockholmsområdet och icke funnit det uteslutet, att en fortsatt kommunal samverkan skulle kunna ge riktlinjer för den lämpligaste framtida utformningen av den statliga administrationen.

Allmänna beredningsutskottet kom i sitt utlåtande till den uppfattningen

att de ingripanden, som kunde komma att ske därest motionerna bifölls, skulle i det då rådande läget kunna verka störande på samarbetet mellan de berörda kommunerna. Utskottet kunde därför ej förorda bifall till motionerna. Dessa föranledde ej heller någon riksdagens åtgärd.

I 1959 års länsindelningsutrednings betänkande »Länsindelningen inom Stockholms- och Göteborgsområdena» (SOU 1961: 40) togs emellertid dessa frågor upp till närmare belysning.

I direktiven för denna utredning erinrades om statsrevisorernas år 1957 gjorda framställning i ärendet liksom om statsutskottets av riksdagen godkända utlåtande däröver, varjämte redogjordes för statsrådets synpunkter på länsindelningen och på behovet av samordning, särskilt i de olämpligt arronderade länen. Med hänsyn till att omprövningen av länsindelningen inrymde många komplicerade och svårbemästrade problem ansågs skäl föreligga att en förberedande och mera begränsad undersökning gjordes, huruvida länsindelningen borde ändras och hur detta i så fall borde ske. Frågan om en allmän översyn av länsindelningen fick därför anstå och endast förhållandena i Stockholms stad och Stockholms län samt Göteborgs och Bohus län, där behovet av ändrad länsindelning var störst, borde undersökas. Frågan i vad mån aktualiserade gränsändringar i stockholmsområdet beträffande Uppsala och Södermanlands län kunde påkalla ytterligare ändringar i länsindelningen borde bedömas endast översiktligt.

Betänkandet innehåller bl. a. redogörelse för de nuvarande länen, deras storlek, struktur m. m., och för indelningen i näringsgeografiska regioner, varjämte olika alternativ till länsindelning uppdrages.

Dessa alternativ är beträffande stockholmsområdet tre och i samtliga alternativ räknades med en länsbildning, där även Stockholms stad skulle ingå.

Enligt det första och minsta alternativet fördes stora delar av nuvarande Stockholms län, bl. a. Märsta, Sigtuna och norrtäljeområdet till Uppsala län, varjämte södertäljeområdet lades till Södermanlands län.

Det andra alternativet innebar i huvudsak samma begränsning i förhållande till Uppsala län, dock med undantag av märsta-sigtunaområdet vilket i likhet med södertäljeområdet lades till stockholmslänet.

I det tredje alternativet överfördes i huvudsak endast den nordligaste delen av nuvarande Stockholms län till Uppsala län.

Utredningen framhöll beträffande Stor-Stockholmsområdet det särskilda förhållandet, att storstaden hade en statlig förvaltning i överståthållarämbetet, medan förortsområdena tillsammans med längre bort liggande områden bildade ett län. Denna uppdelning av den statliga administrationen betecknade utredningen såsom icke ändamålsenlig. Utredningen räknade därför med en länsbildning i vilken även Stockholms stad skulle ingå. Huruvida den skulle kallas län eller överståthållarskap lämnades i sammanhanget därhän.

Utredningen ansåg det ej erforderligt att Stockholms stad ingick i lands-

tinget, då den utanför Stockholms stad liggande delen av ett avgränsat stockholmslän även vid det minsta alternativet ur befolkningssynpunkt var tillräcklig stort att bära upp en landstingsverksamhet och då ett storlandsting måhända skulle betyda en överdimensionering av landstingsapparaten.

Här må även nämnas att utredningen konstaterade, att motiveringen för en ändrad länsindelning till stor del låg på den statsadministrativa sidan och till denna knutna servicesynpunkter. Utredningen fann att inom detta område framstod fördelarna med de i betänkandet skisserade indelningsändringarna som påtagliga. Lika påtagliga var fördelarna icke i fråga om landstingen, även om det också för deras vidkommande, främst på det ekonomiska planet, på längre sikt torde bli fördelaktigt med en ny indelning. Då det emellertid måste anses riktigt med sammanfallande läns- och landstingsgränser, kunde det ej undvikas att gränsändringar länen emellan skulle beröra även landstingens verksamhet. Att därvid vissa svårigheter kunde uppstå hade varit tydligt men dessa var svåra att överblicka och det hade för utredningen ej varit möjligt att få någon säker uppfattning om dem.

Nyss refererat betänkande har föranlett två ytterligare utredningar om länsindelningsfrågor, nämligen *storstadsutredningen* och den år 1963 tillsatta *utredningen för en översyn av länsindelningsfrågorna i dess helhet*. För arbetsfördelningen mellan dessa båda utredningar har redogjorts i det inledande avsnittet »Utredningsuppdraget».

B. Länets utbredning och folkmängdsutveckling

Stockholms län omfattade den 1 januari 1963 en landareal av 745 190 ha och är landets i storleksordning till ytan femtonde län.

Folkmängdsutvecklingen efter år 1860 framgår av *tabell 2: 4*.

Såsom framgår av tabellen visar utvecklingen en ökning, som numera årligen överträffar ökningen under var och en av de två tioårsperioderna åren 1920—1940. Befolkningen i länet har sedan år 1860 mer än fyrdubblats och länet är landets till befolkningstalet tredje i ordningen.

I samband med att förslag upprättats till länets framtida indelning i kommuner har länsstyrelsen i Stockholms län beräknat en årlig folkökning av 21 000 à 22 000 personer fram till år 1975 så att folkmängden då kommer att uppgå till ca 790 800 personer.

I lokaliseringsutredningens betänkande har fil. lic. Rune Olsson på grundval av tidigare prognoser (bl. a. Gulbrandsens ovan nämnda) gjort vissa beräkningar över folkmängdsutvecklingen i länen fram till år 1975.¹

Utvecklingen i resp. län har därvid bl. a. ställts i relation till såväl riksutvecklingen som utvecklingen i andra delar av landet. Enligt Olsson skulle folkmängden i Stockholms län i dess nuvarande omfattning år 1975 komma att uppgå till i runt tal 813 000 personer. Detta betyder att man i Stock-

¹ Rune Olsson: »Prognoser angående den regionala folkmängdsutvecklingen» (SOU 1963: 62).

Tabell 2: 4. Folkmängden i Stockholms län vid slutet av vissa år under tiden 1860—1950 samt vid slutet av åren 1954—1963

År	Officiell folkmängd	Ökning	
		sedan föregående uppgiftsår	total från 1860
1860	121 737	—	—
1870	131 244	+ 9 507	+ 9 507
1880	147 021	+ 15 777	+ 25 284
1890	152 715	+ 5 694	+ 30 978
1900	172 852	+ 20 137	+ 51 115
1910	229 181	+ 56 329	+ 107 444
1920	243 193	+ 14 012	+ 121 456
1930	264 909	+ 21 716	+ 143 172
1940	287 895	+ 22 986	+ 166 158
1950	357 932	+ 70 037	+ 236 195
1954	386 489	+ 28 557	+ 264 752
1955	397 127	+ 10 638	+ 275 390
1956	407 907	+ 10 780	+ 286 170
1957	420 807	+ 12 900	+ 299 070
1958	432 599	+ 11 792	+ 310 862
1959	446 101	+ 13 502	+ 324 364
1960	462 938	+ 16 837	+ 341 201
1961	487 135	+ 24 197	+ 365 398
1962	513 299	+ 26 164	+ 391 562
1963	538 351	+ 25 052	+ 416 614

holms län, räknat på 1962 års folkmängd, har att emotse en befolknings-tillväxt av ej mindre än bortåt 60 %. Ökningen i hela landet under samma period beräknas bli mindre än 10 %.

Närmare redogörelser för befolkningsprognoser för delar av länet lämnas i kap. 3.

C. Länets kommuner

I sekundärkommunalt avseende utgör Stockholms län en landstingskommun. Stockholms stad ingår ej i landstingsområdet.

Länet omfattar 52 primärkommuner, varav

12 städer: Nynäshamn, Södertälje, Nacka, Sundbyberg, Solna, Djursholm, Lidingö, Vaxholm, Norrtälje, Östhammar, Öregrund och Sigtuna,

5 köpingar: Täby, Stocksund, Danderyd, Sollentuna och Saltsjöbaden samt

35 landskommuner: Väddö, Häverö, Knutby, Almunge, Sjuhundra, Lyhundra, Frötuna, Blidö, Roslags-Länna, Knivsta, Skepptuna, Märsta, Upplands-Väsby, Vallentuna, Össeby, Österåker, Ljusterö, Djurö, Värmdö, Gustavsberg, Boo, Järfälla, Färingsö, Ekerö, Huddinge, Botkyrka, Salem, Grödinge, Turinge, Järna, Sorunda, Ösmo, Västerhaninge, Österhaninge och Tyresö.

Efter 1952 års kommunreform har tre landskommuner lagts samman med

andra kommuner, nämligen Frösåker med Östhammars stad från och med den 1 januari 1957, Dalarö med Österhaninge kommun den 1 januari 1959 och Östertälje med Södertälje stad den 1 januari 1963.

Areal- samt vissa folkmängdsuppgifter beträffande primärkommunerna i länet återfinns i *tabell 2: 5*, där även motsvarande uppgifter för Stockholms stad anmärkts.

Av de i detta betänkande inledningsvis återgivna direktiven för storstadsutredningen framgår att det i förarbetena till arbetet på en ny kommunindelning uttalats, att principen om kommuner uppbyggda kring en centralort, som kan fungera som naturligt, spontant servicecentrum för kommunen i dess helhet, ej ansetts böra tillämpas för att lösa de särpräglade indelningsproblemen i bl. a. Stockholm med angränsande kommuner.

Kungl. Maj:t har numera den 7 februari 1964 fastställt plan för indelning av Stockholms län i kommuner, innebärande att nuvarande kommuner eller delar därav skall på följande sätt sammanföras till kommunblock, därvid vid varje block inom parentes angives de orter som enligt en vid departementsbeslutet fogad bilaga förutsättes såsom centralorter.

1. Östhammars och Öregrunds städer (Östhammar).
2. Häverö och Vaddö landskommuner (Hallstavik).
3. Norrtälje stad, Lyhundra, Frötuna och Blidö landskommuner samt den del av Roslags-Länna landskommun, som motsvaras av Länna och Riala församlingar (Norrtälje).
4. Sjuhundra landskommun, den del av Knutby landskommun, som motsvaras av Edsbro och Knutby församlingar, samt den del av Skepptuna landskommun, som motsvaras av Gottröra och Närtuna församlingar (Rimbo).
5. Märsta landskommun och Sigtuna stad samt den del av Skepptuna landskommun, som motsvaras av Skepptuna, Lunda och Vidbo församlingar (Märsta).
6. Vallentuna och Össeby församlingar (Vallentuna).
7. Österåkers och Ljusterö landskommuner samt den del av Roslags-Länna landskommun, som motsvaras av Roslags-Kulla församling (Åkersberga).
8. Vaxholms stad (Vaxholm).
9. Upplands-Väsby landskommun (Upplands-Väsby).
10. Järfälla landskommun (Jakobsberg).
11. Sollentuna köping (Sollentuna).
12. Solna och Sundbybergs städer (Solna-Sundbyberg).
13. Ekerö och Färingsö landskommuner (Träkvista-Tappström).
14. Täby köping (Roslags-Näsby).
15. Danderyds köping, Djursholms stad och Stocksunds köping (Danderyd).
16. Lidingö stad (Lidingö).
17. Gustavsbergs, Värmdö och Djurö landskommuner (Gustavsberg).

Tabell 2:5. Kommunernas i Stockholms län areal vid utgången av år 1963 samt folkmängd vid slutet av vissa år under tiden 1954—1963

Kommun	Areal land i ha	Folkmängd vid slutet av år					Folkmängdsökning eller -minskning			
		1954	1959	1961	1962	1963	1954—1963	1962—1963		
Djursholm.....	1 044	7 832	7 778	7 466	7 493	7 544	—	288	+	51
Lidingö.....	3 073	23 116	27 081	30 807	32 062	32 956	+	9 840	+	894
Nacka.....	4 817	17 849	19 906	22 102	22 562	23 026	+	5 177	+	464
Solna.....	1 951	43 172	48 170	52 312	53 658	54 281	+	11 109	+	623
Sundbyberg.....	682	25 787	26 933	27 058	27 195	27 393	+	1 606	+	198
Danderyd.....	1 263	9 104	10 587	12 501	12 835	13 794	+	4 690	+	959
Saltsjöbaden.....	1 200	4 931	5 194	5 549	5 684	5 994	+	1 063	+	310
Sollentuna.....	5 197	20 295	23 320	26 003	28 365	31 060	+	10 765	+	2 695
Stocksund.....	302	5 170	5 233	5 000	5 001	4 936	—	234	—	65
Täby.....	6 041	12 134	16 620	23 025	24 739	26 121	+	13 978	+	1 382
Boo.....	3 525	5 753	6 408	6 734	7 101	7 318	+	1 565	+	217
Botkyrka.....	8 323	7 812	9 936	12 834	13 757	14 664	+	6 852	+	907
Huddinge.....	12 935	22 800	26 782	33 127	35 800	37 731	+	14 931	+	1 931
Järfälla.....	5 575	10 405	14 787	22 178	26 638	30 745	+	20 340	+	4 107
Märsta.....	16 868	4 634	5 233	7 111	8 657	10 457	+	5 823	+	1 800
Tyresö.....	6 890	3 620	4 841	7 676	9 994	11 514	+	7 894	+	1 520
Upplands-Väsby....	7 821	7 039	7 993	9 766	10 853	11 690	+	4 651	+	837
Österhaninge.....	29 282	6 318 ¹	8 093	10 196	11 312	12 894	+	6 576	+	1 582
Vaxholm.....	1 609	3 690	3 702	3 938	4 076	4 094	+	404	+	18
Ekerö.....	13 379	3 881	4 009	3 954	4 004	4 194	+	313	+	190
Färingsö.....	8 216	2 978	3 150	3 084	3 110	3 214	+	236	+	104
Grödinge.....	11 095	1 818	1 858	1 973	2 095	2 142	+	324	+	47
Gustavsberg.....	10 203	4 344	5 068	5 352	5 537	5 780	+	1 436	+	243
Salem.....	6 391	2 387	2 302	2 488	2 495	2 616	+	229	+	121
Vallentuna.....	15 377	4 376	5 110	5 942	6 141	6 386	+	2 010	+	245
Värmdö.....	16 033	2 096	2 025	2 052	2 193	2 205	+	109	+	12
Västerhaninge.....	16 115	4 055	5 879	7 072	7 805	8 884	+	4 829	+	1 079
Österåker.....	21 140	4 291	5 426	6 453	6 869	7 335	+	3 044	+	466
Djurö.....	17 615	1 737	1 625	1 495	1 456	1 390	—	347	—	66
Norrälje.....	1 343	7 594	8 513	9 078	9 368	9 743	+	2 149	+	375
Nynäshamn.....	1 522	8 320	9 171	9 666	9 796	10 199	+	1 879	+	403
Sigtuna.....	5 338	2 521	2 835	3 281	3 344	3 375	+	854	+	31
Södertälje.....	10 437	30 197 ²	33 527 ²	38 171 ³	39 768 ³	41 045	+	10 848	+	1 277
Blidö.....	6 832	1 017	981	910	902	884	—	133	—	18
Frötuna.....	18 867	2 141	1 998	1 828	1 799	1 703	—	438	—	96
Ljusterö.....	9 787	1 213	1 078	1 010	982	978	—	238	—	4
Lyhundra.....	41 237	4 982	4 539	4 192	4 051	3 946	—	1 036	—	105
Roslags-Länna.....	25 789	2 979	2 691	2 457	2 425	2 342	—	637	—	83
Sjuhundra.....	31 046	5 249	5 294	5 251	5 240	5 247	—	2	+	7
Skepptuna.....	28 671	3 084	2 986	2 745	2 741	2 659	—	425	—	82
Sorunda.....	16 855	3 112	3 003	2 755	2 728	2 712	—	400	—	16
Väddö.....	19 281	3 395	3 208	3 042	2 974	2 875	—	520	—	99
Ösmo.....	17 272	2 261	2 271	2 222	2 268	2 264	+	3	—	4
Össeby.....	20 586	1 976	1 901	1 790	1 807	1 880	—	96	+	73
Östhammar.....	76 871	7 814 ³	7 549	7 173	7 045	6 989	—	825	—	56
Öregrund.....	13 229	2 238	2 180	2 094	2 101	2 075	—	163	—	26
Häverö.....	40 215	7 513	7 913	8 102	8 069	8 077	+	564	+	8
Knutby.....	38 927	3 526	2 964	2 638	2 627	2 528	—	998	—	99
Almunge.....	16 348	2 086	1 946	1 839	1 811	1 773	—	313	—	38
Knivsta.....	20 521	3 632	3 750	3 832	3 870	4 097	+	465	+	227
Turinge.....	10 689	2 260	2 631	2 784	2 920	3 102	+	842	+	182
Järna.....	19 565	4 225	4 616	5 047	5 212	5 500	+	1 275	+	288
Tillhopa.....	745 190	397 127	446 101	487 135	513 299	538 351	+	141 224	+	25 052
Stockholm.....	18 603	776 947	804 910	807 127	802 124	795 976	+	19 029	—	6 148
A + B län.....	763 793	1 174 074	1 251 011	1 294 262	1 315 443	1 334 327	+	160 253	+	18 884

¹ Dalarö dåv. kommun inräknad.

² Östertälje dåv. kommun inräknad.

³ Frösåkers dåv. kommun inräknad.

18. Nacka stad, Saltsjöbadens köping och Boo landskommun (Nacka).
19. Tyresö landskommun (Bollmora).
20. Österhaninge och Västerhaninge landskommuner (Handen).
21. Huddinge landskommun (Huddinge).
22. Botkyrka och Grödinge landskommuner (Tumba).
23. Nynäshamns stad samt Sorunda och Ösmo landskommuner (Nynäshamn).
24. Södertälje stad, Salems, Turinge och Järna landskommuner. I detta block skall även ingå Trosa stad, Gnesta köping, Vagnhärads, Hölö, Daga och Enhörna landskommuner samt den del av Mariefreds stad, som motsvaras av Taxinge församling, och den del av Tystberga landskommun, som motsvaras av Torsåkers församling, allt i Södermanlands län (Södertälje).

Till kommunblock redovisade i plan för Uppsala län har förts Almunge och Knivsta landskommuner, den del av Knutby landskommun, som motsvaras av Bladåkers och Faringe församlingar samt den del av Skeptuna landskommun, som motsvaras av Husby-Långhundra församling.

Beträffande flertalet av de kommunblock som i Kungl. Maj:ts beslut förklarats skola bestå av mer än en kommun har motiveringar lämnats i en beslutet bilagd P. M. Då i motiveringarna lämnas en redogörelse för de förhållanden som konstituerar samarbetsbehovet primärkommunerna emellan refereras eller återges desamma här.

Östhammarsblocket:

»Viss del av tätorten Gimo i Olands kommun (Skäfthammars församling) av Uppsala län sträcker sig in i Östhammars stad (Hökhuvuds församling). Detta förhållande har icke ansetts utgöra tillräckligt skäl för delning av endera Östhammars stad eller Olands landskommun så att nämnda församlingar skulle komma att ingå i samma block. Däremot synes fråga böra väckas om indelningsändring så att den del av Hökhuvuds församling, som utgöres av tätorten Gimos sannolika expansionsområde överflyttas till Olands kommun.»

Norrtäljeblocket:

»Den spontana inriktningen i Väddö kommun är delad dels mot Norrtälje och dels mot Hallstavik. Väddö och Häverö kommuner samverkar bland annat i fråga om grundskolans högstadium. Enligt 1960 års folkräkning var den övervägande delen av de förvärvsarbetande i Väddö som hade sin arbetsplats i annan kommun sysselsatta i Häverö kommun. Övervägande skäl har därför ansetts föreligga att föra Väddö landskommun till Hallstaviksblocket. I ett större regionalt sammanhang föreligger behov av interkommunalt samarbete med Norrtälje i såväl Häverö som Väddö kommuner.

Vidare synes fråga böra väckas om indelningsändring så att viss del av Bladåkers församling, Knutby kommun, överflyttas till Häverö kommun.»

Märstablocket:

Sigtunas folkmängd, som den 31 december 1962 uppgick till 3 344 personer, anges i motiveringen ha varit under de senaste åren närmast konstant. Länsstyrelsen bedömde vid sitt arbete med förslag till blockindelning folkmängden år 1975 uppgå

till ca 6 000 personer. Staden bedömes i allt väsentligt vara inriktad mot Märsta och storstockholmsområdet i övrigt i vad avser kontakter över kommungränsen.

Med beaktande av det stora behovet av en samordning av planeringsfrågorna jämväl i Stor-Stockholms yttre områden tillförde Kungl. Maj:t vid planens fastställande Sigtuna stad det av länsstyrelsen föreslagna Märstablocket.

Solna—Sundbybergs-blocket:

»De båda städerna är samhällsbildningar vilkas centrala delar är helt sammanbyggda och någon klar gränslinje är inte skönjbar i stadsbebyggelsen. Detta har medfört ett behov av samarbete på olika områden. Eftersom de båda städerna i väsentliga avseenden har ett samarbete och en organiserad samverkan som motsvarar verksamheten i en samarbetsnämnd, har länsstyrelsen väckt frågan om en blockbildning av Solna och Sundbybergs städer. Tanken har emellertid frångåtts i länsstyrelsens planförslag.

Med hänsyn till det starkt uttalade behovet av samverkan mellan de båda städerna i fråga om flertalet av de primärkommunala uppgifterna har de vid planens fastställande sammanförts till ett block.»

Träkvista—Tappströms-blocket:

»Folkmängden i blocket uppgår till i runt tal 7 000 personer och beräknas av länsstyrelsen år 1975 uppgå till 8 500.

Blocket, som består av öar, har broförbindelse med fastlandet endast mot Stockholm och är helt inriktat mot huvudstaden. Betydande delar av blocket — som tillhör den så kallade yttre förortskretsen — är belägna närmare Stockholms centrum än åtskilliga områden i den inre förortskretsen. Stadsmässig tätortsbebyggelse saknas. Därest det skulle befinnas vara lämpligt att sammanföra blocket i en större planeringsenhet synes på grund av blockets inriktning enda alternativet vara ett samgående med Stockholms stad.»

Danderyds-blocket:

»De tre kommunerna är sammanbyggda på ett sådant sätt att någon bestämd gräns mellan dem i bebyggelsehänseende icke finns. Behov av samarbete och samplanering föreligger inom olika primärkommunala uppgiftsområden. De i blocket ingående kommunerna utgör en församling. Den fortgående expansionen i Stockholms förorter gäller också detta område. De tre kommunerna utgör en planeringsmässig enhet med relativt självständig karaktär. Vid planens fastställande har övervägande skäl ansetts tala för att sammanföra de tre kommunerna till ett block.»

Nacka-blocket:

»Den snabba expansionen i Stor-Stockholm kan även i fortsättningen väntas medföra en stark folkökning i framförallt Nacka stad och Boo landskommun. En viss ökning förväntas även i Saltsjöbadens köping. Ett behov av ökad samplanering och samverkan kan förutses de tre kommunerna emellan.

Handen-blocket:

»Expansionen i Stor-Stockholm omfattar och förväntas jämväl framdeles omfatta dessa kommuner. Behov av inbördes samverkan och samplanering föreligger även i detta område varför övervägande skäl ansetts föreligga att i indelningsplanen sammanföra de båda kommunerna i ett block.»

Södertälje-blocket:

»Länsstyrelsen i Stockholms län föreslog ursprungligen ett block i vilket skulle ingå Södertälje stad, Salems, Turinge och Järna landskommuner samt av Söder-

manlands län Enhörna och Hölö landskommuner. Länsstyrelsen i Södermanlands län föreslog ett block vari skulle ingå Trosa stad, Gnesta köping, Daga, Vagnhärads och Hölö landskommuner samt Järna landskommun i Stockholms län eller alternativt Trosa stad, Gnesta köping, Daga och Vagnhärads landskommuner samt den del av Tystberga kommun som motsvaras av Torsåkers och Lästringe församlingar.

Den starka industriella och kommersiella expansionen i Södertälje medför att stadens influensområde är relativt omfattande. Någon klart uttalad centralort finns icke vid sidan av Södertälje i dessa delar av Stockholms och Södermanlands län. Samarbete föreligger bland annat på skolans område mellan kommuner på ömse sidor om länsgränsen. De båda länsstyrelserna har sedermera enats om ett förslag som i stort sett överensstämmer med det fastställda blocket.»

Den faktiska folkmängden i kommunblocken i Stockholms län vid utgången av år 1963 samt den i samband med kommunblocksarbetet uppskattade folkmängden år 1975 framgår av *tabell 2:6*.

Tabell 2:6. Folkmängden i kommunblocken i Stockholms län vid utgången av år 1963 samt uppskattad folkmängd år 1975

Block	Folkmängd		Block	Folkmängd	
	31/12 1963	1975		31/12 1963	1975
1. Östhammar.....	9 064	8 000	13. Träkvista/Tappström....	7 408	8 500
2. Hallstavik.....	10 952	10 500	14. Roslags-Näsby.....	26 121	40 000
3. Norrtälje.....	18 210	19 300	15. Danderyd.....	26 274	31 800
4. Rimbo.....	7 879	8 200	16. Lidingö.....	32 956	45 000
5. Märsta.....	14 955	27 100	17. Gustavsberg.....	9 375	10 000
6. Vallentuna.....	8 266	10 000	18. Nacka.....	36 338	70 500
7. Åkersberga.....	8 721	11 200	19. Bollmora.....	11 514	15 000
8. Vaxholm.....	4 094	6 000	20. Handen.....	21 778	32 000
9. Upplands-Väsby.....	11 690	15 000	21. Huddinge.....	37 731	75 000
10. Jakobsberg.....	30 745	60 000	22. Tumba.....	16 806	28 500
11. Sollentuna.....	31 060	35 000	23. Nynäshamn.....	15 175	20 000
12. Solna/Sundbyberg.....	81 674	121 000	24. Södertälje.....	66 439	87 000

KAPITEL 3

Stockholmsområdet

Tyngdpunkten såväl i befolkningsmässigt avseende som beträffande den offentliga verksamhet, kommunal eller statlig, som närmare behandlas i detta betänkande är knuten till Stockholms stad och området däromkring, eller vad som i dagligt tal kallas »stockholmsregionen», »stockholmsområdet», »Stor-Stockholm», »Stockholm med förorter» e.d. Dessa områdesbenämningar är emellertid ej några entydiga begrepp utan användes omväxlande. Bedömningar sådana som t. ex. jämförelser mellan olika befolkningsprognoser eller hittillsvarande och beräknad utbyggnadstakt blir därför vanskliga, beroende på att samma område ej alltid avses.

Utän anspråk på fullständighet redovisas här några av de vanligast förekommande områdesindelningarna, vilka i en del fall är hänförliga till olika samarbetsorgans verksamhetsområden.

Regionplaneområdet omfattar samtliga de kommuner, som ingår i det enligt Kungl. Maj:ts förordnande den 21 januari 1949 bildade Stockholmstraktens regionplaneförbund, d. v. s. Stockholms stad och följande 44 (enligt den 1 januari 1964 gällande kommunindelning) kommuner i Stockholms län:

städerna Djursholm, Lidingö, Nacka, Norrtälje, Nynäshamn, Sigtuna, Solna, Sundbyberg, Södertälje och Vaxholm,

köpingarna Danderyd, Saltsjöbaden, Sollentuna, Stocksund och Täby samt landskommunerna Blidö, Boo, Botkyrka, Djurö, Ekerö, Frötuna, Färingsö, Grödinge, Gustavsberg, Huddinge, Järfälla, Ljusterö, Lyhundra, Märsta, Roslags-Länna, Salem, Sjuhundra, Skepptuna, Sorunda, Tyresö, Upplands-Väsby, Vallentuna, Vaddö, Värmdö, Västerhaninge, Ösmo, Össeby, Österhaninge och Österåker.

Dessutom har numera Upplands-Bro kommun i Uppsala län inträtt i regionplaneförbundet.

I den av Kungl. Maj:t den 4 november 1960 fastställda regionplanen för stockholmstrakten har regionplaneförbundet uppdragit riktlinjerna för och skapat en ram för utbyggnaden av regionen för att tillgodose förhållanden, vilka antas inträffa omkring år 1990.

I regionplanen gjorda bedömanden avser regionplaneområdet i dess helhet. I detsamma ingår det område, som enligt statistiska redovisningar brukar inrymmas i begreppet »Stor-Stockholm». Dit räknas, utom Stockholms stad, följande 28 kommuner:

städerna Djursholm, Lidingö, Nacka, Solna, Sundbyberg och Vaxholm, köpingarna Danderyd, Saltsjöbaden, Sollentuna, Stocksund och Täby samt

landskommunerna Boo, Botkyrka, Ekerö, Färingsö, Grödinge, Gustavsberg, Huddinge, Järfälla, Märsta, Salem, Tyresö, Upplands-Väsby, Vallentuna, Värmdö, Västerhaninge, Österhaninge och Österåker.

Landarealen utgjorde vid slutet av år 1963 för regionplaneområdet 551 268 ha, varav för Stor-Stockholmsområdet 254 950 ha och för återstoden 296 318 ha.

Regionplanen innehåller en befolkningsprognos fram till år 1990, som i första hand bygger på docenten Gösta Ahlbergs »Utredning rörande Stor-Stockholms befolkningsutveckling 1910—1970».¹ Denna utredning bygger i sin tur på antagandet att flyttningsströmmen från jordbruket till stadsnäringarna i fortsättningen fördelas på Stor-Stockholm och övriga tätorter i oförändrad proportion. Folkminskningen i jordbruket inom de arbetsföra åldrarna antages alternativt motsvara förhållandena åren 1941—1945, d. v. s. 2 % årligen (alt. I), eller åren 1946—1950, d. v. s. 3 % årligen (alt. II). Beträffande nativitet och dödlighet antages oförändrade förhållanden komma att råda och invandringen till Stor-Stockholm från andra länder antages successivt sjunka till ungefär 1930-talets nivå. Enligt alt. I, vilket bedömts som det mest sannolika, blir folkmängden år 1970 1,25 milj. och enligt alt. II 1,29 milj.

För tiden efter år 1970 har regionplanekontoret gjort det antagandet att områdets folkmängd ökar till 1,45 milj. år 1990. Antagandet innebär att folkökningen sker i avtagande takt och ger ett årligt befolkningstillskott åren 1970—1990 av 10 000 personer.

Vad angår övriga delar av regionplaneområdet har befolkningen överslagsmässigt beräknats till 120 000 personer. Även dessa beräkningar har baserats på tidigare gjorda antaganden om befolkningens fördelning på jordbruk och stadsnäringar samt på i huvudsak samma antaganden om dödlighet och fruktsamhet som gjorts i prognosen för Stor-Stockholm. Antagandena, som ej heller tagit hänsyn till verkningar av ev. speciella ingrepp i näringslivet, innebär för denna del av regionplaneområdet, att städernas folkmängd ökar medan den omgivande landsbygden och skärgården minskar i folkmängd.

Enligt de här redovisade beräkningarna och antagandena, som för Stor-Stockholm innebär en väsentlig uppbromsning i utvecklingstakten, uppgår den totala folkmängden i regionen år 1990 till i runt tal 1 570 000 invånare mot ca 1 170 000 vid slutet av år 1956 (utgångspunkten för beräkningarna). Ökningen belöper sig på Stor-Stockholm med ca 370 000 och på regionplaneområdet i övrigt med ca 32 000 samt för regionplaneområdet med tillhoppa ca 402 000.

¹ Publicerad i stadskollegiets i Stockholm utlåtanden och memorial, bil. nr 54 år 1953.

Som en jämförelse må nämnas att folkmängden vid slutet av år 1963 uppgick i Stor-Stockholm till 1 206 944, i regionplaneområdet i övrigt till 98 146 samt i hela regionplaneområdet till sammanlagt 1 305 090 invånare.

Regionplanen är numera föremål för revision, vilken syftar till att redovisa utvecklingen till år 2000.

Inom det nyss angivna stockholmsområdet samarbetar ett antal kommuner i *Stor-Stockholms planeringsnämnds verksamhetsområde*. Detta omfattar Stockholms stad och följande 18 kommuner:

städerna Djursholm, Lidingö, Nacka, Solna och Sundbyberg,

köpingarna Danderyd, Saltsjöbaden, Sollentuna, Stocksund och Täby samt landskommunerna Boo, Botkyrka, Huddinge, Järfälla, Märsta, Tyresö, Upplands-Väsby och Österhaninge.

Av de i Stor-Stockholm ingående förortskommunerna är 25 jämte Djurö kommun sammanslutna i *Stockholms förorters samarbetsnämnd*. Samarbetsnämndens verksamhetsområde omfattar i stort sett dels en *inre förortskrets*, d. v. s. de 18 förortskommuner som ingår i planeringsnämndens verksamhetsområde, dels ock en *yttre förortskrets*, bestående av 10 kommuner, eller staden Vaxholm samt

landskommunerna Ekerö, Färingsö, Grödinge, Gustavsberg, Salem, Valentuna, Värmdö, Västerhaninge och Österåker.

För olika samarbetsorgans verksamhet lämnas redogörelse i kap. 7.

Den i föregående kapitel redovisade *kommunblocksindelningen* torde medföra att ett närmare samarbete mellan de i de olika blocken ingående kommunerna är att vänta. Vid förarbetena till blockindelningen utgick såväl departementschefen som riksdagen från att kommunerna kommer att inse betydelsen av att frivilligt inrättade samarbetsnämnder kommer till stånd.

Av intresse bland de olika områdesindelningar som användes i stockholmsområdet, är även *arbetsmarknadsstyrelsens regionindelning*.¹ Denna tätortsklassificering och regionala indelning av landet gjordes år 1961 med utgångspunkt från lokaliseringspolitikens huvudlinje att »satsa» på vissa orter, som har förutsättningar att lämna den service, som företagare och anställda väntar avseende vid, då de skall välja lokaliserings- och bosättningsplats och företogs i syfte att få ett underlag för bedömanden i frågor var service- och produktionsföretag bör lokaliseras.

Den största typen av regioner, A-regioner, har ett befolkningsunderlag av minst 30 000, vilket bedömts räcka till för flertalet av de serviceanläggningar, som är av betydelse för människornas val av bosättningsplats och industri-företagens ställningstaganden till lämpliga lokaliseringssorter. Av landets 91 A-regioner och 98 A-centra har följande fyra anknytning till stockholmsområdet.

¹ »Arbetsmarknadsstyrelsens regionindelning 1961. A- och B-regioner» (1961) samt »Aktiv lokaliseringspolitik. Bilaga II. Särskilda utredningar» (SOU 1963: 62).

Stockholms A-region: Stockholm samt i Stockholms län kommunerna Nynäshamn, Nacka, Sundbyberg, Solna, Djursholm, Lidingö, Vaxholm, Sigtuna, Märsta, Upplands-Väsby, Vallentuna, Össeby, Täby köp., Österåker, Ljusterö, Djurö, Värmdö, Gustavsberg, Boo, Stocksunds köp., Danderyds köp., Sollentuna köp., Järfälla, Färingsö, Ekerö, Huddinge, Botkyrka, Sorunda, Ösmo, Västerhaninge, Österhaninge, Tyresö och Saltsjöbadens köp. samt Skepptuna, Närtuna, Vidbo och Lunda församlingar av Skepptuna kommun ävensom i Uppsala län Upplands-Bro kommun.

Södertälje A-region: Kommunerna i Stockholms län Södertälje, Salem, Grödinge, Turinge och Järna ävensom i Södermanlands län kommunerna Vagnhärad, Hölö, Gnesta, Daga, Mariefred, Trosa och Enhörna samt Åkers församling i Åkers kommun.

Norrtälje A-region: Kommunerna Norrtälje, Vaddö, Häverö, Sjuhundra, Lyhundra, Frötuna, Blidö och Roslags-Länna samt församlingen Edsbro i Knutby kommun, alla i Stockholms län.

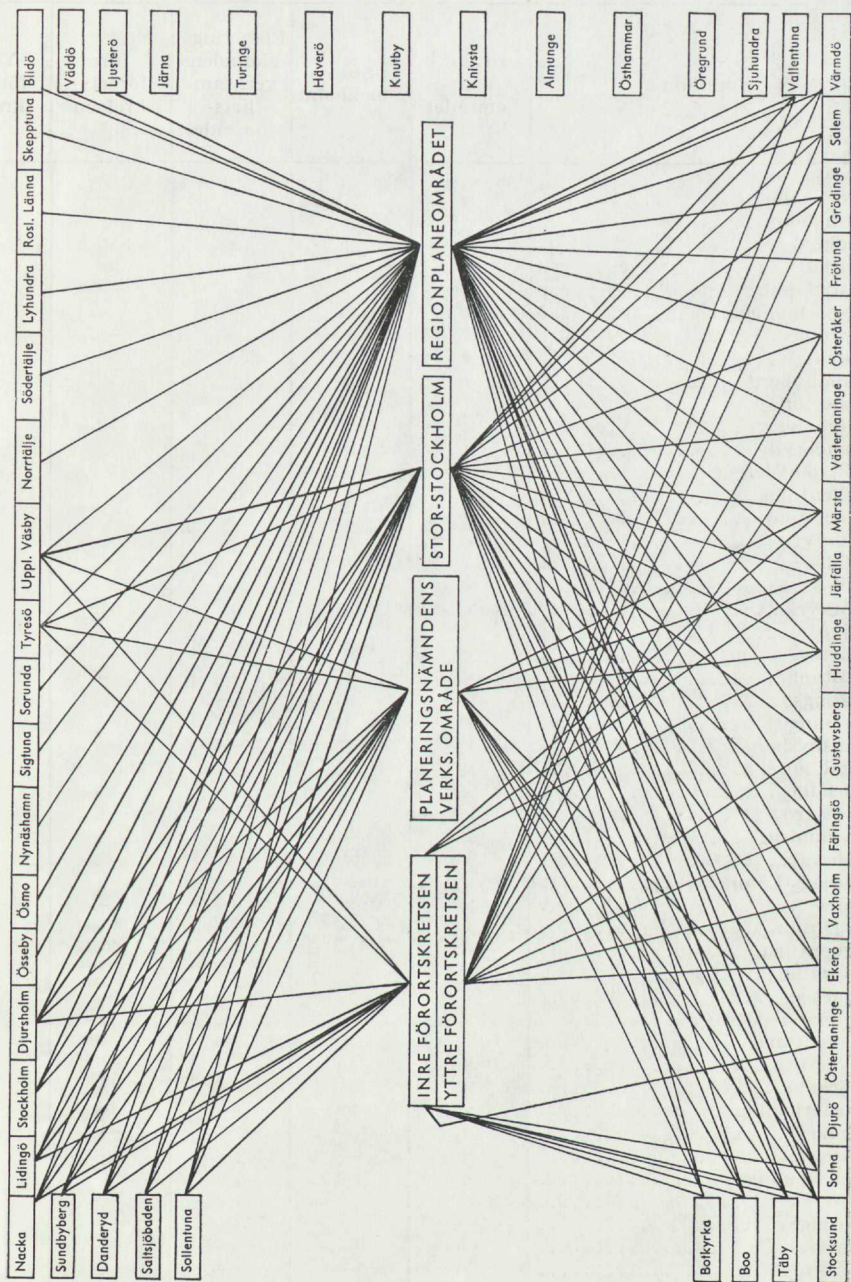
Uppsala A-region: Kommunerna i Uppsala län Uppsala, Södra Hagunda, Norra Hagunda, Bälinge, Vaksala, Rasbo, Oland, Dannemora, Vattholma, Björklinge, Vendel, Tierp, Tierps köp. och Söderfors, i Stockholms län Almunge, Knivsta, Östhammar och Öregrund samt i Västmanlands län Österåla ävensom församlingarna i Stockholms län Husby-Långhundra och Gottröra i Skepptuna kommun samt Knutby, Bladåker och Faringe i Knutby kommun.

Utöver indelningen i A-regioner (med A-centra) har arbetsmarknadsstyrelsen indelat landet i underregioner, B- och C-regioner (med B- och C-centra).

Stockholms stads och kommunernas (i förekommande fall vissa församlingars) tillhörighet i fråga om vissa av de i detta kapitel redovisade områdesindelningarna framgår av *tabell 3:7*, *tablå 3:1* och *karta*.

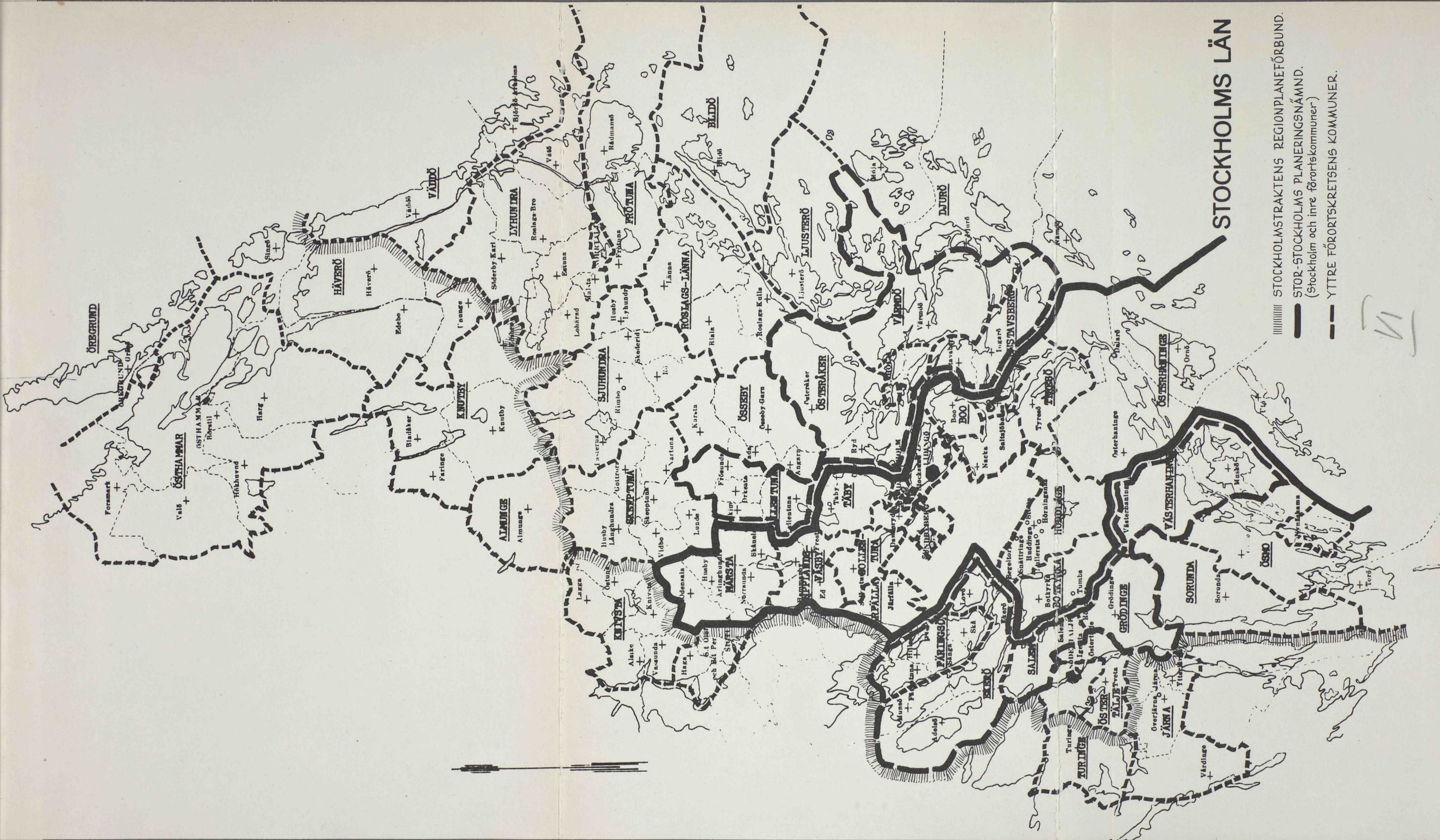
Arbetsmarknadsstyrelsens och Gulbrandsens prognoser har, såvitt avser de A-regioner som har samband med Stockholms stad och Stockholms län, sammanställts i *tabell 3:8*.

Tablå 3:1 Stockholms stads och kommunernas i Stockholms län tillhörighet i fråga om vissa områdesindelningar

Tabell 3:7. Stockholms stads och kommunernas i Stockholms län tillhörighet i vad avser vissa områdesindelningar

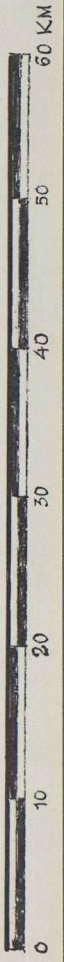
Kommun	Region- plane- området	Stor- Stockholm	Planerings- nämndens verksam- hets- område	Inre förorts- kretsen	Yttre förorts- kretsen
Stockholm.....	×	×	×	—	—
Djursholm.....	×	×	×	×	—
Lidingö.....	×	×	×	×	—
Nacka.....	×	×	×	×	—
Norrtälje.....	×	—	—	—	—
Nynäshamn.....	×	—	—	—	—
Sigtuna.....	×	—	—	—	—
Solna.....	×	×	×	×	—
Sundbyberg.....	×	×	×	×	—
Södertälje.....	×	—	—	—	—
Vaxholm.....	×	×	—	—	×
Danderyd.....	×	×	×	×	—
Saltsjöbaden.....	×	×	×	×	—
Sollentuna.....	×	×	×	×	—
Stocksund.....	×	×	×	×	—
Täby.....	×	×	×	×	—
Blidö.....	×	—	—	—	—
Boo.....	×	×	×	×	—
Botkyrka.....	×	×	×	×	—
Djurö.....	×	—	—	—	—
Ekerö.....	×	×	—	—	×
Frötuna.....	×	—	—	—	—
Färingsö.....	×	×	—	—	×
Grödinge.....	×	×	—	—	—
Gustavsberg.....	×	×	—	—	×
Huddinge.....	×	×	×	×	—
Järfälla.....	×	×	×	×	—
Ljusterö.....	×	—	—	—	—
Lyhundra.....	×	—	—	—	—
Märsta.....	×	×	×	×	—
Roslags-Länna.....	×	×	—	—	—
Salem.....	×	×	—	—	×
Sjuhundra.....	×	—	—	—	—
Skepptuna.....	×	—	—	—	—
Sorunda.....	×	—	—	—	—
Tyresö.....	×	×	×	×	—
Upplands-Väsby.....	×	×	×	×	—
Vallentuna.....	×	×	—	—	×
Väddö.....	×	—	—	—	—
Värmdö.....	×	×	—	—	×
Västerhaninge.....	×	×	—	—	×
Ösmo.....	×	—	—	—	—
Össeby.....	×	—	—	—	—
Österhaninge.....	×	×	×	×	—
Österåker.....	×	×	—	—	×
Turinge.....	—	—	—	—	—
Järna.....	—	—	—	—	—
Häverö.....	—	—	—	—	—
Knutby.....	—	—	—	—	—
Almunge.....	—	—	—	—	—
Knivsta.....	—	—	—	—	—
Östhammar.....	—	—	—	—	—
Öregrund.....	—	—	—	—	—

STOCKHOLMS LÄN

- ||||| STOCKHOLMSTRAKTENS REGIONPLANEFÖRBUND.
- STOR-STOCKHOLMS PLANERINGSNÄMND.
(Stockholm och inre förortskommuner)
- YTTRE FÖRORTSKRETSENS KOMMUNER.

SKALA 1:500 000

Tabell 3: 8. Sammanställning över befolkningsprognoser m. m. för A-regioner

A-region	Folk- mängd 1960	Arbetsmarknadsstyrelsens prognos				Gulbrandsens prognos				Faktisk förändring		Folk- mängd 1975 enligt trenden 1961— 1962
		Folk- mängd 1975	Index (1960 = 100)	Absoluta föränd- ringar 1960— 1975 per år	Absoluta föränd- ringar per år	Folk- mängd 1975 (interpola- tal)	Index (1960 = 100)	Absoluta föränd- ringar 1960— 1975 per år	Absoluta föränd- ringar per år	1961	1962	
Stockholms...	1 172 000	1 371 000	117	+ 199 000	+ 13 300	1 488 000	127	+ 316 000	+ 21 000	+ 22 000	+ 19 500	1 483 000
Södertälje...	67 100	78 200	117	+ 11 100	+ 750	81 050	121	+ 13 950	+ 950	+ 2 500	+ 1 900	100 000
Norrälje...	35 700	37 400	105	+ 1 700	+ 100	32 600	91	- 3 100	- 200	+ 150	- 50	36 500
Uppsala.....	142 600	151 800	107	+ 9 200	+ 600	166 200	117	+ 23 600	+ 1 600	+ 1 000	+ 1 200	159 000
Hela riket	7 495 000	8 238 000 ¹	110	+ 743 000	+ 49 500	8 211 000 ¹	110	+ 716 000	+ 47 700	+ 47 500	+ 38 500	8 110 000

¹ Enl. »Sveriges beräknade framtida folkmängd del 2: Riketsprognos 1962—1980» (Stat. Medd. B 1963:12) blir totalmängden år 1975 8.235.200 å 8.317.500.

AVDELNING II

DEN STATLIGA ADMINISTRATIONEN

KAPITEL 4

Nuvarande ordning

A. Särskilda regionala organ för staden och länet

1. Överståthållarämbetet och länsstyrelsen

För överståthållarämbetet gäller instruktion den 5 december 1947 med senare ändringar och för länsstyrelsen länsstyrelseinstruktionen den 30 maj 1958 med senare ändringar.

De båda myndigheternas arbetsuppgifter är i stort sett likartade, även om vissa faktiska skillnader råder t. ex. till följd av att staden i en del fall genom sina organ ombesörjer verksamhet som eljest är statlig. Vidare torde vissa relativa skillnader i arbetsuppgifternas omfattning föreligga; bl. a. erfordras mindre insatser i fråga om granskning och kontroll i de fall, där en länsmyndighet inom sina gränser har en stad med en väl utbyggd och med experter försedd administrativ apparat. Å andra sidan medför den omständigheten att en storstad bildar området för länsmyndighetens verksamhet ökade arbetsuppgifter på vissa områden.

Överståthållarämbetet är beträffande indelningen i avdelningar och sektioner annorlunda organiserat än länsstyrelsen. På överståthållarämbetets båda kansliavdelningar handläggs i huvudsak sådana ärenden, som på länsstyrelsen handläggs på landskansliet, ävensom vissa ärenden av kameral natur. På överståthållarämbetets skatteavdelning går i stort sett de ärenden, som på länsstyrelsen handläggs på landskontorets taxerings- och uppborädssektioner, varjämte även här handläggs vissa kamerala ärenden.

En viss integration har på senare tid kommit till stånd, i det att för överståthållarämbetet och länsstyrelsen inrättats gemensamma, på överståthållarämbetets stat uppförda civilförsvars- och allmänna beredskapssektioner.

2. Arbetsnämnden och länsarbetsnämnden

Enligt 1 § i instruktionen för länsarbetsnämnderna den 27 juli 1957 finns såsom lokalmyndighet för frågor tillhörande arbetsmarknadsstyrelsens verksamhetsområde i Stockholms stad en arbetsnämnd och i Stockholms län en länsarbetsnämnd.

3. Vägförvaltningen

I 13 § lagen den 30 juni 1943 om allmänna vägar föreskrives att väghållningen för Kronans räkning handhaves av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna i länen. Beträffande Stockholms stad föreskrives att det inseende i fråga om väghållningen, som i ett län ankommer på vägförvaltningen, utövas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Dessa arbetsuppgifter är i huvudsak hänförliga till statlig kontroll över arbeten på väg- och gatunätet, direkt tillsyn över underhåll, granskning och godkännande samt bestämmande av statsbidragsunderlag i vad gäller arbetsplaner för väg- och gatuföretag, granskning av upphandlingar och godkännande av entreprenörer, granskning av slutredovisningar, beredande av frågor avseende ifrågasatta förändringar i det statsbidragsberättigade väg- och gatunätet, biträde vid upprättande av fördelningsplan för statsbidragstilldelning till byggande av vägar och gator samt vid upprättande av underhållsberäkning ävensom handläggande av ärenden rörande byggnads-, stads-, general- och regionplaner på länsnivå.

4. Länsingeniören för vatten och avlopp

På motsvarande sätt som inom vägväsendets område handläggs inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för Stockholms del de uppgifter som på länsplanet tillhör länsingeniörens kompetensområde. Huvudsakligen hänför sig dessa arbetsuppgifter till frågor om bidrag samt om samordning mellan Stockholms stad och randkommunerna beträffande vattenförsörjningen och utbyggnaden av avloppsnetet.

5. Länsarkitekten

För Stockholms stads del handläggs de arbetsuppgifter, som på länsidan handhas av länsarkitekten och som väsentligen hänför sig till plangranskning, på så sätt att byggnadsstyrelsens stadsplanebyrå tillhandahåller överståthållarämbetet expertis för granskningen.

6. Överlantmätaren

Överlantmätarens i Stockholms län verksamhet har anknytning till Stockholms stad såvitt avser fastställelse av sådana förrättningar angående ägo- utbyte och laga skifte, över vilka besvär ej anförts.

Stockholms stad har eget stadsmätningväsende.

7. Länsläkaren

I Stockholms stad har förste stadsläkaren att, vid sidan om sina uppgifter att under hälsovårdsnämnden öva tillsyn över hälsovården i staden och jämväl i övrigt tillhandagå nämnden, fullgöra de uppgifter som annorstädes ankommer på länsläkaren.

8. Länsveterinären

Förste stadsveterinären i Stockholms stad är vid sidan om sina arbetsuppgifter i stadens tjänst expert hos överståthållarämbetet på i stort sett samma sätt som länsveterinären är en länsstyrelsens expert.

9. Länsnykterhetsnämnden

I Stockholms stad fullgörs de uppgifter som i länen handhas av länsnykterhetsnämnden av Stockholms stads nykterhetsnämnd. Konsulentuppgifterna (tillsyn och instruktion) motsvaras härvidlag närmast av nykterhetsnämndens interna tillsyn och utbildning.

B. Gemensamma regionala organ för staden och länet

1. Bostadsnämnden

Sedan början av år 1963 finnes i enlighet med instruktionen för länsbostadsnämnderna i lydelse enligt kungörelse den 25 maj 1962 för Stockholms stad och Stockholms län en gemensam bostadsnämnd, Stockholms stads och läns bostadsnämnd.

2. Lantbruksnämnden

Enligt 19 § i instruktionen för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna den 28 oktober 1960 skall för varje län finnas en lantbruksnämnd. Verksamhetsområdet för lantbruksnämnden i Stockholms län omfattar jämväl Stockholms stad.

3. Hushållningssällskapet

Hushållningssällskap skall enligt 1 § i kungörelsen den 10 juli 1947 med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation till verksamhetsområde ha visst län. Ordalydelsen i paragrafen anger att Stockholms stad och län må hänföras till samma hushållningssällskap, vilket också skett.

4. Skogsvårdsstyrelsen

Enligt 1 § i förordningen den 3 juni 1960 angående skogsvårdsstyrelser skall verksamhetsområdet för skogsvårdsstyrelsen i Stockholms län jämväl omfatta Stockholms stad.

5. Skolnämnden

Sedan den 1 juli 1964 har skolnämnden för Stockholms stad och län att inom staden och länet fullgöra de uppgifter beträffande skolväsendet som för landet i övrigt fullgöres av länskolnämnderna.

C. Gemensamt regionalt organ för staden, länet och andra delar av riket m.m.

Av de regionala organ som har omedelbart intresse ur länsförvaltningssynpunkt och som är gemensamma för staden och länet har *socialvårdskonsu-*

lenten i första distriktet jämväl Uppsala län beläget inom verksamhetsområdet.

Beträffande övriga regionala indelningar för den statliga verksamheten kan någon enhetlig indelningsgrund ej urskiljas. Även om länsindelningen mestadels utgör ramen, förekommer exempel på att Stockholms stad och län jämte ett eller flera andra län bildar underlag för ett regionalt organ och på att Stockholms stad samt delar av Stockholms län bildar sådant underlag. Även andra variationer i detta avseende förekommer. Emellertid torde ett fullständigt kartläggande av alla regionala indelningar i här förevarande sammanhang erbjuda mindre intresse.

D. Pågående utredningar m.m.

Länsförvaltningen är f. n. föremål för ett antal utredningar som kan tänkas påverka uppbyggnaden av densamma.

Främst är att märka länsförvaltningsutredningens och länsindelningsutredningens arbete. Förstnämnda utredning har att pröva länsförvaltningens uppbyggnad och därmed sammanhängande frågor sådana som inordnande av länsorgan i länsstyrelserna, lekmannainflytande i länsstyrelserna m. m. Länsindelningsutredningen har å sin sida att utreda frågan om inom vilka geografiska områden länsförvaltningarna skall verka.

I nära sammanhang med länsförvaltningsutredningen har landskontorsutredningen att utreda lämpligheten av taxerings- och uppbördssektionernas samt de blivande datakontorens utbrytande ur länsstyrelserna till fristående regionala myndigheter m. m.

Enbart inom länsstyrelsernas och överståthållarämbetets verksamhetsområden har beslut fattats om eller överväges reformer som var och en inom sitt område påverkar verksamhetens omfattning och därmed även frågan om den organisatoriska uppbyggnaden på längre sikt av en eventuell gemensam länsmyndighet för Stockholms stad och Stockholms län. Som exempel härpå må nämnas övervägandena om inrättande av regionala förvaltningsdomstolar, om utsökningsärendenas framtida handläggning, om körkortsåterkallelsernas överflyttande till domstolarna, om bilregistreringen, om naturvårdens och vattenvårdens framtida organisation, om uppbördsväsendets förstatligande, om lokaliseringsverksamheten på länsplanet o. s. v. Beslut har redan fattats om länsstyrelsernas framtida befattning med polisärendena i samband med att polisväsendet den 1 januari 1965 förstatligas. Riksdagsbeslutet rörande den nya trafikpolitiken kan också tänkas få återverkningar på länsstyrelsernas organisation.

KAPITEL 5

Synpunkter och förslag

Direktiven för utredningen anger två alternativa tänkbara lösningar på frågan om sammanförande av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län till en administrativ enhet, nämligen att problemet löses som en indelningsfråga genom ett sammanförande av staden och länet eller som ett mera organisatoriskt problem genom tillskapande inom den bestående indelningen av en tillfredsställande regional förvaltning.

Av den i föregående kapitel lämnade redogörelsen framgår att den hittillsvarande utvecklingen gått fram efter båda dessa alternativ. Sålunda finnes å ena sidan för staden och länet helt gemensamma länsorgan (t. ex. bostadsnämnd, skolnämnd). Å andra sidan har inom ramen för den befintliga delade organisationen inrättats för överståthållarämbetet och länsstyrelsen gemensamma civilförsvars- och allmänna beredskapssektioner.

Vid övervägande av dessa båda alternativ har utredningen beaktat olika förhållanden, för vilka utförliga redogörelser lämnas i andra avsnitt av detta betänkande och som medfört, att Stockholms stads funktionella omfattning i dagens situation är vida större än den administrativa. Sålunda har de stora strukturella förändringarna i området, den stora befolkningsökningen i kommunerna omkring Stockholm, den alltmer sammanhängande bebyggelsen i detta område, trafikförhållandena och behovet av samordnad planering på olika områden medfört att begreppet Stor-Stockholm blivit en påtaglig realitet.

Angivna förhållanden gör det angeläget att på den statliga sidan tillskapas en förvaltning, som svarar mot det moderna storstadssamhällets behov, utformning och omfattning.

Mot denna bakgrund torde det icke vara realistiskt och rationellt att med bibehållande av de för den statliga förvaltningen gällande administrativa gränserna mellan staden och länet överväga en för de båda enheterna integrerad statlig regional förvaltning. Den allmänna utvecklingen i stockholmsområdet torde, såvitt utredningen kan bedöma, komma att fortsätta. Att under sådana omständigheter bibehålla en regional indelning som utvecklingen i viss mån kan sägas redan ha löpt ifrån, kan enligt utredningens mening ej innebära en lösning på sikt.

Utredningen har därför utmönstrat detta alternativ och begränsar sina bedömanden på den statligt administrativa sidan till alternativet indelnings-

ändring, d. v. s. tillskapande av en regional enhet med en fullt integrerad organisation. För en sådan enhet använder utredningen i det följande beteckningen »län».

När utredningen sålunda stannat för indelningsalternativet har jämväl förhållandena inom den kommunala sektorn beaktats. Såsom i andra sammanhang i detta betänkande omnämnes, existerar redan ett på olika sätt för skilda geografiska områden och verksamheter uppbyggt samarbete. Olika utredningar och förhandlingar i syfte att intensivifiera och organisatoriskt förbättra detta samarbete pågår. Denna utredning anlägger för egen del (kap. 9) synpunkter på detta förbättrade samarbete, som innebär ett förord för tillskapande av ett gemensamt landstingsområde för Stockholms stad och Stockholms län. Även mot bakgrunden av detta ställningstagande framstår det som naturligt och riktigt att en statlig administrativ organisation tillskapas för ett sammanslaget län.

Då förord alltså gives för en länsindelingsändring, som innebär att huvudstaden ej längre ensam skall fungera såsom en statlig regional förvaltningsenhet utan i detta avseende ingå i ett Stor-Stockholmslän, har utredningen, som framgår av den i betänkandet ingående redogörelsen för utredningsuppdraget, emellertid så begränsat sina ställningstaganden till det nya länets storlek, att här endast räknas med ett sammanförande av staden och länet i dess nuvarande utsträckning. Ett ställningstagande till frågan om yttre delar av Stockholms län skall föras till annat eller andra län, eller om delar av annat eller andra län skall föras till det gemensamma länet, skulle föregripa länsindelingsutredningens arbete och bedömanden. Det torde därför få ankomma på sistnämnda utredning att avgiva förslag i detta hänseende.

Redan det förhållandet att utredningen ej anser sig böra taga ställning till Stockholms-länets definitiva omfattning innebär i viss mån att möjligheterna att föreslå en detaljerad organisation för en gemensam länsadministration begränsas. Härtill kommer, såsom framgår av redogörelsen i föregående kapitel, även att inom de närmaste åren flera utredningar eller under prövning varande förslag kan påverka frågorna både om uppgifter för den statliga länsadministrationen och om dess uppbyggnad. Framst kan härvidlag resultatet av länsförvaltnings- och landskontorsutredningarnas arbete väntas bli av betydelse.

Hela det frågekomplex som utgörs av länsadministrationens territoriella avgränsning, arbetsuppgifter och uppbyggnad samt kompetensfördelningen mellan olika länsorgan inbördes kan således inom en nära framtid bli föremål för principiella och betydelsefulla avgöranden. Enligt utredningens mening kan några avgörande skäl för en i väsentliga avseenden annorlunda uppbyggd länsadministration i ett huvudstadslän emellertid ej åberopas, utan densamma bör i stället så långt möjligt uppbyggas efter samma principer som för landet i övrigt. Då det synes naturligt och riktigt att be-

dömandena beträffande länsförvaltningen för landet i dess helhet så långt möjligt göres i ett sammanhang, begränsar sig utredningen till att lämna synpunkter i stora drag på organisationen av en länsmyndighet, uppbyggd efter de principer som gäller i nuläget. Utredningen nöjer sig sålunda med att i stora drag skissera en länsmyndighet och tar ingen ställning till de många detaljspörsmålen beträffande den personella uppbyggnaden av verket.

Även om sålunda starka skäl kan anföras för att frågan om uppbyggnaden av en länsförvaltningsorganisation för ett huvudstadslän prövas i ett större sammanhang, kan flera skäl anföras för att frågan om tillskapande av *ett gemensamt organ på arbetsmarknadssidan* redan nu upptages till prövning. Härför talar främst följande omständigheter och synpunkter, som framkommit vid utredningens samråd med arbetsmarknadsstyrelsen.

Stockholms stad har en synnerligen differentierad arbetsförmedling med ett flertal specialexpeditioner. I praktiken svarar också stadens arbetsförmedling för en betydande del av förmedlingsuppgifterna inom hela Stor-Stockholms arbetsmarknad. Denna koncentration av förmedlingsverksamheten har medfört, att stadens arbetsförmedling intar en central ställning som arbetsförmedlingsorgan på Stor-Stockholms arbetsmarknad. Vidare utgör tjänstemannaförmedlingen i Stockholms stad gemensam central för staden och länet och förmedlingsexpeditionen för sjukvårdspersonal vid stadens arbetsförmedling betjänar även länet.

I frågor som rör byggnadsarbetsmarknaden i Stor-Stockholm förekommer ett mycket nära samarbete mellan länsarbetsnämnden och arbetsnämnden. De båda nämnderna gör gemensamt upp prognoser över den sannolika utvecklingen inom byggnads- och anläggningsverksamhet i detta område. Samråd äger också rum mellan nämnderna då det gäller beviljande av igångsättningstillstånd för byggnadsföretag.

Sådana försvarsärenden, som länsarbetsnämnderna skall handlägga och som tillhör arbetsnämndens i Stockholms stad verksamhetsområde, handhas av länsarbetsnämnden i Solna.

Någon klar gränsdragning mellan länets och stadens arbetsmarknad kan icke göras. Arbetsmarknaden i Stor-Stockholm bildar en enhet med tyngdpunkten förlagd till det egentliga Stockholm. Mot detta svarar, som nyss nämnts, en koncentration av förmedlingsverksamheten till stadens arbetsförmedling.

Något behov av att flytta upp ärenden eller ärendegrupper, som är gemensamma för staden och länet (Stor-Stockholmsfrågor), till arbetsmarknadsstyrelsen för åstadkommande av samordning har icke ansetts föreligga.

Med den aktiva arbetsmarknadspolitik, som nu bedrivs, har länsarbetsnämnderna fått omfattande planeringsuppgifter. Planeringen siktar icke bara till åtgärder, som motverkar arbetslöshet och främjar en hög och jämn

sysselsättning, utan avser också åtgärder som i lägen med arbetskraftsbrist aktiverar latent arbetskraftsreserver.

För Stor-Stockholms del är förhållandena i nuläget sådana, att denna planeringsverksamhet samt de övriga åtgärder, som situationen på arbetsmarknaden kan påkalla, nödvändiggör ett ingående samarbete mellan arbetsnämnden och länsarbetsnämnden. Ett sådant fast organiserat samarbete har, såsom nämnts, etablerats i fråga om byggnadsarbetsmarknaden. Onekligen skulle det vara en fördel om ansvaret för planeringsverksamheten samt bedömningen och avvägningen av vilka åtgärder som behöver vidtagas på Stor-Stockholms arbetsmarknad låg hos ett enda regionalt arbetsmarknadsorgan. Administrativt skulle organisationen då kunna förenklas och bättre anpassas till de faktiska förhållandena på arbetsmarknaden i Stor-Stockholmsområdet. Detta gäller såväl planerings- och andra kansliuppgifter som den egentliga arbetsförmedlingsservicen.

Det torde i och för sig kunna övervägas om den mest ändamålsenliga lösningen ifråga om arbetsmarknadsorganisationen i Stor-Stockholm skulle vara att skapa ett särskilt administrativt arbetsmarknadsorgan enbart för detta område. Emellertid är det endast en mindre del av länets arbetsförmedlingsorgan, som ligger utanför Stor-Stockholm. Den övervägande delen av de utanför Stor-Stockholm liggande länsområdena torde dock ha starkare anknytning till Stor-Stockholm och dess arbetsmarknad än till utanför länet liggande arbetsmarknadsområden. Med hänsyn härtill torde — i avbidan på att Stockholms läns ytterområden eventuellt berörande förslag om ändrad länsindelning prövas — den lämpligaste lösningen av frågan om ett enhetligt arbetsmarknadsorgan för Stor-Stockholm vara att hela Stockholms län sammanföres med Stockholms stad under en arbetsnämnd.

De skäl, som tidigare anförts mot en sammanslagning av arbetsnämnden i Stockholms stad och länsarbetsnämnden i Stockholms län, nämligen att speciella, från länsindelningen avvikande förvaltningsområden borde undvikas samt att staden och länet i övrigt hade skilda administrativa organ och att länet på andra områden utgjorde en enhet, torde numera icke kunna tillmätas någon avgörande betydelse. På olika områden har i stället, som tidigare nämnts, gemensamma organ för staden och länet redan inrättats.

Statskontoret har under innevarande år erhållit uppdrag att överse arbetsmarknadsverkets organisation. Även om ett gemensamt arbetsmarknadsorgan — en arbetsnämnd för Stockholms stad och län — som en följd av pågående utredningar relativt snart efter sin tillkomst kan komma att förändras såväl organisatoriskt som ifråga om saklig, lokal och funktionell kompetens, talar starka skäl för att detsamma tillskapas så snart som möjligt och utan att det pågående utredningsarbetet beträffande arbetsmarknadsverket och länsförvaltningen avvaktas. Utredningen beaktar härvid främst angelägenheten av att den samordning och integration som enligt nyss lämnad redogörelse redan i viss mån kommit till stånd når full effekt

först inom ett gemensamt regionalt arbetsmarknadsorgan. Härigenom erhålles garantier för de enhetliga bedömanden och samordnade åtgärder inom Stor-Stockholms arbetsmarknad, som måste anses vara av den största vikt för bl. a. byggnadsverksamheten i hela regionen.

Ett sammanförande av arbetsnämnden i Stockholms stad och länsarbetsnämnden i Stockholms län kommer i organisatoriskt avseende att beröra i första hand kansliorganisationen men torde få konsekvenser även beträffande arbetsförmedlingens kontor och personalplan. Hithörande frågor faller visserligen inom ramen för det utredningsarbete, som bedrivs inom statskontoret och som berör hela arbetsmarknadsorganisationen, men då detta arbete torde komma att taga en avsevärd tid i anspråk, anser utredningen att sammanförandet bör kunna ske utan att man avvaktar resultatet av denna översyn. Om sammanläggningen sker på grundval av den nuvarande organisationen, föregripes icke därigenom den kommande översynen. Det kan rent av anses vara en fördel att man vid verkställandet av denna kan tillgodogöra sig erfarenheter från den sålunda tillskapade organisationen. Sammanförandet av de båda arbetsmarknadsorganen synes alltså böra ske så snart som möjligt och utan att pågående utredningar avvaktas. Då en sådan åtgärd emellertid måste föregås av ytterligare överväganden, torde det böra uppdragas åt arbetsmarknadsstyrelsen att utarbeta personalplan och framlägga de övriga förslag, som kan påkallas för ett beslut om inrättande av en gemensam arbetsnämnd.

Beträffande *övriga länsorgan* inom verksamhetsområden, där man ej tillskapat för Stockholms stad och län gemensamma länsorgan, föreligger någon motsvarighet i nuläget knappast till den organisatoriska integrationen på arbetsmarknadssidan. Anledning kan därför ej anses föreligga att föregripa de kommande ställningstagandena beträffande länsförvaltningens organisation och arbetsuppgifter. Utredningen, som utgått från att dessa ställningstaganden kommer att göras inom de närmaste åren, begränsar därför sina bedömanden till vissa allmänna synpunkter.

Målsättningen för uppbyggnaden av en länsförvaltning för ett huvudstadslän bör, som tidigare nämnts, vara att så långt möjligt åstadkomma en ordning som ej avviker från den för landet i övrigt gällande. Den omständigheten att enligt nuvarande ordning ett centralt verk för Stockholms stad handhar frågor som i landet i övrigt ankommer på länsorgan och att det centrala organet i nuläget besitter den bättre lokalkännedomen, synes sålunda knappast kunna tillerkännas avgörande betydelse. Eftersom de rådande förhållandena, såsom utredningen ovan hävdar, motiverar en gemensam länsförvaltning för de nuvarande administrativa enheterna Stockholms stad och Stockholms län (eller delar därav eller ett utökat Stockholms län), synes denna länsförvaltning också böra byggas upp på ett sådant sätt, att antalet organ som har att från samma utgångspunkter taga befattning med likartade frågor i denna länsenhet principiellt begränsas till ett.

Med hänsyn till behovet av att främst frågor som sammanhänger med samhällsplaneringen och utbyggnaden av storstadsområdet kan göras till föremål för samordnade och enhetliga bedömanden på det regionala planet bör sålunda, liksom beträffande överståthållarämbetet och länsstyrelsen, i första hand en för Stockholms stad och län gemensam länsadministration ifrågakomma för de arbetsuppgifter, som i nuläget handhas av vägförvaltningarna, länsarkitekterna och länsingenjörerna i länen.

Vad härefter angår den gemensamma myndighet, som vid tillkomsten av ett huvudstadslän skulle tillskapas för de förvaltningsuppgifter, vilka nu handhas av *överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län*, redovisar utredningen i enlighet med vad tidigare anförts en skiss till organisation i stora drag. Vid upprättandet av denna organisations-skiss har utredningen så långt möjligt sökt följa de principer, som för närvarande gäller för länsstyrelserna.

Emellertid torde vid uppbyggandet av en länsmyndighet för ett län som omfattar Stockholms stad och Stockholms län vissa avvikelser från principerna för länsstyrelsernas organisation bli nödvändiga.

Detta framgår av det förhållandet att ärendemängden och antalet befattningshavare vid överståthållarämbetet och den nuvarande länsstyrelsen var för sig betydligt överstiger vad som förekommer vid det stora flertalet länsstyrelser. Tillsammans sysselsätter de båda myndigheterna i nuläget närmare 1 000 befattningshavare¹, varav mer än hälften på skatteavdelningen resp. taxeringssektionen.

Redan det nya verkets storlek torde sålunda motivera en utvidgad organisation. Härtill kommer att den nya länsmyndighetens arbetsuppgifter kan förutses bli i viss mån särpräglade som en följd av länets struktur.

Till en början kan länschefen i det sammanslagna länet förutsättas få en arbetsbörda av en delvis annan karaktär än landshövdingarnas. Uppenbarligen torde den omständigheten att länet skulle omfatta huvudstaden medföra vissa göromål, som saknar motsvarighet i andra län. Även de länschefs-uppgifter som svarar mot landshövdingarnas göromål i länen torde emellertid i huvudstadslänet med dess expansiva karaktär — utbyggnads- och samordningsfrågorna i Stor-Stockholm, skärgårds- och fritidsfrågor etc. — bidra till att länschefens verksamhet blir förhållandevis mer omfattande och utåtriktad. Detta medför att han måste antagas få minskade möjligheter att ägna sig åt den inre lednings- och samordningsverksamheten i det stora länsverket. Av den anledningen anser utredningen att det bör inrättas en tjänst som souschef, i viss mån motsvarande underståthållaren hos det nuvarande överståthållarämbetet.

Vidare synes en i förhållande till länsstyrelsernas uppbyggnad avvikande avdelnings- och sektionsindelning motiverad med hänsyn till de särskilda förhållandena.

¹ Tillfällig årsarbetskraft inräknad.

Det nya länsverket bör förslagsvis byggas upp på följande sätt:

Avdelning I med

- a. överexekutorssektion
- b. socialsektion
- c. allmän sektion

Avdelning II med

- a. trafiksektion
- b. planeringssektion
- c. civilförsvarssektion
- d. allmän beredskapssektion

Avdelning III med

- a. kameralsektion
- b. personalsektion
- c. prövningsnämndssektion
- d. uppördssektion

Avdelning IV med

- a. allmän taxeringssektion med taxeringskontor
- b. revisionssektion
- c. varuskattesektion
- d. kupongkattesektion

Det är tänkbart att det vid en sammanslagning av två så stora verk som det här är fråga om efter en närmare analys av ärendemängd och övriga inverkan omständigheter kan visa sig motiverat att ändra och utöka den angivna sektionsindelningen. Sådana förhållanden kan tänkas föreligga t. ex. beträffande polis- och utlänningsärenden, av vilka de senare på överståthållarämbetet handläggs på en särskild utlänningssektion. Vidare synes icke osannolikt att prövningsnämndsarbetets omfattning kan motivera ett utbrytande av den tänkta prövningsnämndssektionen till en självständig avdelning eller att personalsektionen, i stället för att tillhöra viss avdelning, utbrytes till en särskild enhet.

Utredningen har vid upprättandet av denna organisationsskiss tagit hänsyn endast till nu rådande förhållanden. Självfallet kan den skisserade organisationen komma att i olika hänseenden påverkas av de ändringar beträffande länsadministrationens uppgifter och uppbyggnad, som blir följden av det omfattande utredningsarbete, för vilket sammanfattande redogjorts i det föregående. Sålunda kan i första hand väntas att bestämmelser-

na om länspolischefens expedition och det blivande datakontoret ger anledning till ändrad indelning.

Vad angår uppbyggnaden av sektionerna synes ärendena böra fördelas de olika enheterna emellan på följande sätt, därvid även för vissa sektioner beröres särskilda frågor.

Avdelning I (allmän avdelning)

Överexekutorssektionen: Till sektionen hänföres de ärenden, som i den för länsstyrelserna gällande diarieplanen betecknas som »utsökningsärenden» och som f. n. handläggs på överståthållarämbetets första kansliavdelning (överexekutorssektionen) resp. på länsstyrelsens allmänna sektion.

Socialsektionen: Till denna sektion hänföres de ärenden, som på länsstyrelsen handläggs på socialsektionen. Detta innebär, vad avser överståthållarämbetet, att utom de ärenden angående socialvård m. m., som ankommer på första kansliavdelningens socialsektion, på den nya länsstyrelsens socialsektion skall handläggas även vissa på andra kansliavdelningens allmänna sektion nu behandlade ärenden (angående hälso- och sjukvård m.m.).

Allmänna sektionen: Hit hänföres de ärenden, som enligt länsstyrelsernas diarieplan handläggs på allmänna sektionen, dock med undantag för utsökningsärenden och personalärenden. De till denna sektion hörande ärendena skulle, i vad avser överståthållarämbetet, hämtas från andra kansliavdelningens allmänna sektion samt, såvitt avser vissa ärenden angående handel resp. utlänningar, från första kansliavdelningens allmänna sektion resp. utlänningssektion.

Avdelning II (planeringsavdelning)

Trafiksektionen: På denna sektion bör ankomma att handlägga de ärenden som i länsstyrelsernas diarieplan betecknas som »Bilregisterärenden», »Kör- och trafik kortsärenden» samt »Yrkesmässig trafik och körskolor» och som för närvarande behandlas på överståthållarämbetets andra kansliavdelning (trafiksektionen) resp. på länsstyrelsens planeringssektion.

Planeringssektionen: Till sektionen hänföres samtliga de ärenden utom ovan för trafiksektionen angivna som på länsstyrelserna handlägges på planeringssektionen. För överståthållarämbetet innebär detta att vägärendena brytes bort från sitt nuvarande organisatoriska samband med trafikärendena på trafiksektionen samt att vissa ärendegrupper överföres från första kansliavdelningens allmänna sektion och andra kansliavdelningens utlänningssektion.

Civilt försvarssektionen och *allmänna beredskapssektionen* existerar redan som för överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län gemensamma sektioner.

Avdelning III (kameral avdelning)

Kameralsektionen: Hit hänföres alla de ärenden som på länsstyrelsen handlägges å kameralsektionen med undantag dock för »organisationsärenden» samt för personalärenden. Detta innebär överflyttande av de ärenden av kameral natur som på överståhållarämbetets första kansliavdelning handlägges på allmänna sektionen samt på skatteavdelningens allmänna avdelning.

Personalsektionen: I ett verk med den storlek det här blir fråga om torde det föreligga ett särskilt uttalat behov av en samlad överblick över samtliga enheters personal exempelvis i samband med förslag till personalstater, frågor angående omflyttning av personal för utjämning av mera långvariga ojämnheter i arbetsbelastningen, utnyttjandet av vakanta tjänster m. m. Härtill kommer att en betryggande beredning av personalärenden ställer krav på goda insikter i det stora komplex av författningar och föreskrifter, som reglerar lönetekniska frågor och spörsmål i övrigt beträffande personalens anställningsvillkor. Det minsta totala behovet av sådan expertis uppkommer, om den samlas i en gemensam enhet.

I personalfunktionen ingår åtskilliga rent rutinmässiga göromål, t. ex. registrering av vissa data om personalens tjänstgöringsförhållanden. Dylika göromål torde fullgöras mest effektivt om de samlas i en enhet. Därigenom torde det vara möjligt att uppnå erforderliga arbetsmängder för specialisering och eventuellt mekanisering. Ett på detta sätt koncentrerat system för beredning av och service i personalfrågor kräver klara och säkra interna kommunikationer.

Vid uppbyggnaden av ett verk av här föreslagen storlek torde finnas anledning att överväga om ej den personalvårdande delen av verksamheten kan motivera anlåtande av särskild personal, som då lämpligast bör anknytas till personalsektionen.

Rationaliseringsfrågor inom myndigheterna uppmärksammas bl. a. genom att en eller flera tjänstemän utsetts att såsom organisationsföredragande vid sidan av vanliga arbetsuppgifter ägna sig åt sådana frågor. Löpande torde bland dessa frågor aktualiseras spörsmål rörande lokalplanering, lokaldisposition, kontorsutrustning och andra kontorstekniska hjälpmedel, gemensamma serviceanordningar och kontorsrutiner m. m. För lösningen av problem av denna art fordras icke sällan mer eller mindre omfattande utredningar. Det kan ifrågasättas om det icke vid en länsmyndighet för Stockholm och Stockholms län finns tillräckligt arbetsunderlag av nämnd karaktär för att heltidssysselsätta befattningshavare för biträde åt vederbörande organisationsföredragande med placering i personalsektionen.

Prövningsnämndssektionen: På denna sektion handläggs de ärenden, som nu behandlas på överståhållarämbetets och länsstyrelsens prövningsnämndskanslier.

Uppbördssektionen: Till denna sektion hänföres de uppbördsärenden som

handläggs på uppborrdetaljen vid överståthållarämbetets skatteavdelning samt de uppborrds- och folkbokföringsärenden, som på länsstyrelsen handläggs på uppborrdssektionen.

Avdelning IV (skatteavdelning)

Allmän taxeringssektion: Här handlägges alla på länsstyrelsens taxeringssektion ankommande ärenden utom sådana som har samband med taxeringsrevision och varuskatt. Sektionen synes böra uppbyggas med arbetsdetaljer, i stort sett motsvarande vad som gäller på överståthållarämbetets skatteavdelning, nämligen expedition, bolagstaxeringskontor, 5 st. taxeringskontor (3 st. motsvarande de i överståthållarämbetets organisation f. n. befintliga samt 2 st. för det nuvarande länet) samt ATP-detalj.

Revisionssektionen föreslås uppbyggd på överståthållarämbetets revisionskontor och revisionsdetaljen vid länsstyrelsens taxeringssektion.

Varuskattesektionen uppbygges på varuskattkontoren vid överståthållarämbetet och länsstyrelsen.

Kupongskattesektionen bildas av kupongskattkontoret vid överståthållarämbetets skatteavdelning.

Ärendemängden på var och en av avdelningarna i en så uppbyggd länsmyndighet torde bli betydande och som en följd härav torde antalet befattningshavare bli stort på varje avdelning. För att avdelningscheferna skall få erforderlig tid att ägna sig åt samordnande uppgifter och utåtriktad verksamhet synes de böra till sitt förfogande få biträdande avdelningschefer i likhet med vad på vissa håll genomförts å landskontoren i de större länen.

Av innehållet i detta betänkandes »Avdelning III» framgår vikten av att länsorganen är så rustade att risker för fördröjningar i gransknings- samt fastställelse- och andra beslutsåtgärder ej uppkommer. De frågor som sammanhänger med samhällsplanering och bebyggelse är emellertid endast ett exempel på ett arbetsområde, som erfordrar en tillräcklig personalnumerär och motsvarande förhållanden föreligger inom andra områden av det nya länsverkets arbetsområde. Ehuru utredningen ej tagit närmare ställning till den personella uppbyggnaden anser utredningen sig dock böra framhålla vikten av att personalnumerären i det nya verket från början blir sådan, att förutsättningar skapas för en effektivt arbetande länsmyndighet.

Av stor vikt för att en myndighet av den storlek varom här är fråga skall kunna arbeta effektivt är att lämpliga och så långt möjligt gemensamma lokaler ställs till förfogande redan vid verksamhetens början. Kan så ej ske löper man risk att en del av de fördelar, som kan vinnas med den förordade sammanslagningen, går förlorade eller äventyras. Utredningen, som själv saknar möjlighet att anvisa någon lösning på lokalfrågan, har vid överläggningar med byggnadsstyrelsen framhållit här antydda synpunkter

och räknar med att lokalfrågorna skall kunna lösas under den övergångstid man uppenbarligen måste räkna med.

Då utredningen som framgått av vad tidigare anförts kommit till den slutsatsen att en gemensam länsmyndighet för Stockholms stad och län bör tillskapas med samma arbetsuppgifter som de som åvilar länsstyrelserna i länen, finner utredningen det naturligt att denna nya länsmyndighet benämnes »länsstyrelse». Hänsynen till praktiska olägenheter ur författningstekniska m. fl. synpunkter talar även mot en annan benämning.

Vad härefter angår frågan om tjänstetitel för länschefen synes det från denna utgångspunkt vara följdriktigt att benämningen »landshövding» kommer till användning. För bibehållande av titeln »överståthållare» kan emellertid anföras, att denna benämning har gammal anknytning till Stockholm, huvudstaden och det nya länets residensstad, samt att överståthållaren enligt nu gällande instruktion för överståthållarämbetet har vissa uppgifter, som för landshövdingarnas del saknar motsvarighet i nuvarande länsstyrelseinstruktion.

Om övervägande skäl skulle anses tala för bibehållande av titeln »överståthållare» synes det naturligt att för souschefen i den nya länsstyrelsen väljes titeln »underståthållare»; väljes däremot titeln »landshövding» synes souschefen böra benämnas »vice landshövding».

Avdelningscheferna bör benämnas, för var och en av allmänna och planeringsavdelningen »landssekreterare», för kamerala avdelningen »landskamrerare» och för skatteavdelningen »skattedirektör».

Benämningar på övriga befattningshavare inom det nya verket torde böra i huvudsak anslutas till vad som gäller för länsstyrelserna.

Utredningen föreslår sålunda

att överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län sammanföres till en för Stockholms stad och län gemensam länsmyndighet från tidpunkt, som fastställes sedan pågående, länsförvaltningen och länsindelningen berörande utredningar slutförts;

att arbetsnämnden i Stockholms stad och länsarbetsnämnden i Stockholms län snarast möjligt och utan avvaktan på nyss föreslagen länsindelningens ändring sammanföres till ett för Stockholms stad och län gemensamt arbetsmarknadsorgan; samt

att det uppdrages åt arbetsmarknadsstyrelsen att utarbeta personalplan för det nya arbetsmarknadsorganet och föreslå övriga åtgärder som påkallas för tillskapandet av detsamma.

AVDELNING III

KOMMUNALA SAMARBETS- OCH
SAMORDNINGSFÖRÅGOR

KAPITEL 6

Sjukvårdsfrågorna

A. Stockholms stad

Enligt Kungl. medicinalstyrelsens sjukhusförteckning fanns vid 1963 års ingång vid sjukhus drivna av Stockholms stad följande antal vårdplatser.

Lasarett.

Sabbatsbergs sjukhus:

1. Medicinsk klinik I	108
2. » klinik II	104
3. Kirurgisk klinik I	116
4. » klinik II	117
5. Kvinnoklinik, ¹ därav gynekologisk avdelning	83
barnbördsavdelning	96
6. Öron-, näs- och halsklinik	66
7. Ögonklinik ¹	27
8. Röntgenavdelning	—
9. Anestesiavdelning	—
10. Kliniskt-kemiskt laboratorium	—
11. Patologavdelning ¹	—
12. Foniatrisk avdelning	—

S:t Görans sjukhus:

1. Medicinsk klinik I	134
2. » klinik II	95
3. » klinik (Garnisons-sjukhuset)	114
4. Kirurgisk klinik	168
5. Lungklinik	137
6. Ortopedisk klinik (inkl. kir. tbc.)	118
7. Klinik för långvarigt kroppssjuka	97
8. Psykiatrisk klinik ¹	81
9. Hudklinik	96
10. Röntgenavdelning	—
11. Röntgenavdelning (Garnisons-sjukhuset)	—

12. Anestesiavdelning	—
13. Kliniskt-kemiskt laboratorium	—
14. Patologavdelning ¹	—
15. Plastikkirurgisk klinik	26

S:t Eriks sjukhus:

1. Medicinsk klinik I	109
2. » klinik II	104
3. » klinik III ¹	119
4. » klinik IV (njurklinik) R	30
5. Kirurgisk klinik	148
6. Kvinnoklinik, därav gynekologisk avdelning	71
barnbördsavdelning	30
7. Röntgenavdelning	—
8. Anestesiavdelning	—
9. Kliniskt-kemiskt laboratorium	—
10. Patologavdelning ¹	—

Södersjukhuset — Sachsska barnsjukhuset:

1. Medicinsk klinik I	34
2. » klinik II	87
3. » klinik III	87
4. » klinik IV	103
5. » klinik V (kardiologi)	16
6. Kirurgisk klinik I	137
7. » klinik II	136
8. Kvinnoklinik, därav	

¹ = undervisningssjukhus resp. -klinik(-avdelning).

gynekologisk avdelning	41	3. Öronavdelning	—
barnbördsavdelning	137	4. Röntgenavdelning	—
9. Medicinsk barnklinik (Sachska barnsjukhuset)	98	5. Kliniskt-kemiskt laboratorium	—
jämte kirurgisk avdelning	22	6. Kliniskt-fysiologiskt laboratorium	—
10. Öron-, näs- och halsklinik	57		
11. Ögonklinik	19	Mentalsjukhus	
12. Ortopedisk klinik	62	<i>Långbro sjukhus:</i>	
13. Geriatrisk klinik	118	1. Kvinnliga kliniken I	242
14. Klinik för långvarigt kroppssjuka	150	2. Kvinnliga kliniken II	276
15. Psykiatrisk klinik	84	3. Manliga kliniken I	247
16. Neurologisk klinik	68	4. Manliga kliniken II	281
17. Hudklinik	66	5. Kliniskt-kemiskt laboratorium	—
18. Röntgendiagnostisk avd. I	—		
19. » avd. II	—	<i>Beckomberga sjukhus:</i>	
20. » avd. III	—	1. Kvinnliga kliniken I	266
21. » avdelning (Sachsska barnsjukhuset)	—	2. Kvinnliga kliniken II	264
22. Radioterapeutisk klinik	28	3. Manliga kliniken I	124
23. Anestesiavdelning	—	4. Manliga kliniken II	260
24. Kliniskt-kemiskt laboratorium	—	5. Manliga avd. III + kvinnliga avd. III	417
25. Kliniskt-bakteriologiskt laboratorium	—	6. Manliga kliniken IV	280
26. Kliniskt-neurofysiologiskt laboratorium	—	7. Kliniskt-kemiskt laboratorium	—
27. Patologavdelning ¹	—		
28. Neurokirurgisk klinik	37	<i>S:t Eriks sjukhus mentalklinik:</i>	
29. Audiologisk avdelning	—	Allmän avdelning	382
30. Yrkesmedicinsk avdelning	—	Allmän avdelning	315
31. Rehabiliteringsavdelning	—	Upptagningshem för alkoholhalskade	18
32. Medicinsk experimentavdelning för dagsjukvård och efterkontroll	—		
— Infektionsavdelning (disponeras i mån av behov av samtliga kliniker)	12	<i>Rånäs sjukhus:</i>	150
		Tuberkulossjukstugor	
<i>Södra barnbördshuset:</i>		<i>Tjärnans sanatoriums huvudbyggnad:</i>	40
Gynekologisk avdelning	49	<i>Tjärnans sanatoriums annexbyggnader:</i>	31
Barnbördsavdelning	84	Sjukhem för långvarigt kroppssjuka	
Sanatorium		<i>Stigberget-Åsö sjukhus, varav</i>	
<i>Söderby sjukhus:</i>	290	Stigbergets sjukhus	132
Epidemisjukhus		Åsö sjukhus	87
<i>Stockholms epidemisjukhus:</i>		Blackebergs sjukhus:	441
1. Klinik I ¹	} 501	Vårdhemmet Stureby:	888
2. Klinik II ¹		Sabbatsbergs vård- och ålderdomshem, 10 avd. ² :	360

¹ = undervisningssjukhus resp. -klinik (-avdelning).

² Enligt Kungl. Maj:ts beslut 24/11 1961 skall endast vissa bestämmelser i sjukhuslagstiftningen äga tillämpning beträffande ifrågavarande vårdavdelningar.

Stadshagsgården, 3 avd. ¹ :	132	Sjukhem för lättare psykiskt sjuka barn	
Ålderdomshemmet Fristad, 1 avd. ¹ :	14	Ihrfeltska barnhemmet:	9
Rosenlunds vård- och ålderdoms-			
hem, 15 avd. ¹ :	548		
Hemmet för gamla, 6 avd. ¹ :	192	Sjukhem för konvalescenter	
Vårdhemmet Högalid, 7 avd. ¹ :	267	Stiftelsen Martin Gebers konvales-	
		centhem:	110
Sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka		Heijkensjölds konvalescenthem:	60
Elfviks sjukhem:	31	Jacques och Galathée Lamms kon-	
Maria sjukhem:	31	valescenthem för tuberkulos-	
Karlshälls sjukhem:	30	sjuka:	9
Tammsviks sjukhem:	46	Stenby konvalescenthem:	35
Vårby sjukhem:	36	Ösbyholms konvalescenthem:	50

Serafimerlasarettet har genom avtal år 1947 mellan staten och Stockholms stad förvärvat av staden men enligt senare träffad överenskommelse behålles huvudmannskapet av staten t. o. m. den 30 juni 1968. De omkring 330 vårdplatser, som beräknas kvarstå efter pågående ombyggnadsarbeten vid sjukhuset, bör inräknas i stadens vårdplatstillgång.

Genom avtal har staden därjämte — främst genom ekonomiska åtaganden — tillförsäkrat sig dispositionsrätt till vissa vårdplatser vid andra sjukhus, nämligen

Karolinska sjukhuset	626
Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus	114
Allmänna barnbördshuset	109
Ersta sjukhus	125
Barnsjukhuset Samariten	125
	<hr/>
	1 099

Stadens vårdplatstillgång kan således anges till drygt 13 400.

Det sammanlagda antalet vårdplatser å sjukhus, drivna av Stockholms stad, utgjorde enligt ovanstående redovisning 12 018.

B. Stockholms läns landsting

Antalet vårdplatser vid sjukhus, drivna av Stockholms läns landsting, utgjorde vid samma tid enligt medicinalstyrelsens förteckning 3 049, fördelade enligt följande.

Lasarett.

Danderyds lasarett:

1. Medicinsk klinik 106
2. Kirurgisk klinik 141

3. Kvinnoklinik, därav

- gynekologisk avdelning 63
- barnbördsavdelning 81

¹ Enligt Kungl. Maj:ts beslut 24/11 1961 skall endast vissa bestämmelser i sjukhuslagstiftningen äga tillämpning beträffande ifrågavarande vårdavdelningar.

4. Öron-, näs- och Halsklinik	24	<i>Nacka lasarett:</i>	
5. Infektionsklinik	132	1. Medicinsk klinik	87
6. Klinik för långvarigt kroppssjuka	84	jänte avdelning för långvarigt kroppssjuka	156
7. Psykiatrisk klinik	108	2. Kirurgisk klinik	87
8. Barn- och ungdomspsykiatrisk klinik	22	3. Röntgenavdelning	—
9. Röntgenavdelning	—	4. Anestesiavdelning	16
10. Anestesiavdelning	—	<i>Östhammars lasarett:</i>	
11. Patologavdelning	—	Allmän avdelning	57
12. Rehabiliteringsklinik	47	Barnbördsavdelning	5
13. Kliniskt-kemiskt laboratorium	—	Avdelning för långvarigt kroppssjuka	64
14. Kliniskt-fysiologiskt laboratorium	—		
<i>Södertälje lasarett:</i>		Sanatorium	
1. Medicinsk klinik	91	<i>Länssanatoriet, Uttran</i>	233
jänte avdelning för långvarigt kroppssjuka	54	Förlossningshem	
2. Kirurgisk klinik	114	<i>Nynäshamns förlossningshem:</i>	7
3. Kvinnoklinik, därav		Sjukhem för långvarigt kroppssjuka	
gynekologisk avdelning	30	<i>Djursholms sjukhem:</i>	19
barnbördsavdelning	31	<i>Färingsö sjukhem:</i>	17
4. Öron-, näs- och Halsklinik	22	<i>Lidingö sjukhem:</i>	94
5. Röntgenavdelning	—	<i>Lövstalunds sjukhem:</i>	24
6. Anestesiavdelning	—	<i>Sundbybergs sjukhem:</i>	23
		<i>Södertälje sjukhem:</i>	70
		<i>Vaxholms sjukhem:</i>	34
		<i>Väsby sjukhem:</i>	30
		<i>Västerhaninge sjukhem:</i>	40
		<i>Solstickegården i Täby:</i>	20
<i>Norrtälje lasarett:</i>		Sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka	
1. Medicinsk klinik	53	<i>Albyhemmet:</i>	16
jänte avdelningar för långvarigt kroppssjuka (dessutom 25 platser ej i bruk på grund av personalbrist)	78	<i>Bylehemmet:</i>	22
2. Kirurgisk klinik	70	<i>Hackholmssundshemmet:</i>	14
jänte barnbördsavdelning	13	<i>Husbyhemmet:</i>	15
3. Röntgenavdelning	—	<i>Norrbyhemmet:</i>	65
		<i>Norrtäljehemmet:</i>	67
		<i>Knivstahemmet:</i>	22
		<i>Rimbohemmet:</i>	10
		<i>Ulvsundahemmet:</i>	80
<i>Löwenströmska lasarettet:</i>		Sjukhem för konvalescenter	
1. Medicinsk klinik	53	<i>Saltsjöbadens badhotell:</i>	112
jänte avdelning för långvarigt kroppssjuka	39		
2. Kirurgisk klinik	87		
3. Röntgenavdelning	—		
4. Anestesiavdelning	—		

På motsvarande sätt som staden har landstinget genom avtal tillförsäkrat sig dispositionsrätt till vissa vårdplatser vid andra sjukhus, nämligen

Karolinska sjukhuset	321
Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus	44
Allmänna barnbördshuset	37
Ersta sjukhus	20
	<hr/>
	422

Därutöver har landstinget avtal angående Akademiska sjukhuset i Uppsala, som innebär att ca 100 platser vid sjukhuset kan beläggas med patienter från Stockholms län.

Landstingets vårdplatstillgång kan således anges till nära 4 600.

C. *Samarbetet mellan staden och landstinget*

Utvecklingen i stockholmsområdet har efter hand framtingat allt närmare samverkan och samarbete mellan de båda inom området verksamma sjukvårdshuvudmännen. I det följande lämnas en redogörelse för utbyggnaden härav efter år 1951.

Stadskollegiet beslöt den 26 juni 1952 föreslå Stockholms läns landstings förvaltningsutskott upptagande av förhandlingar angående gemensam planering av sjukhusväsendet i Stockholms stad och län. Sedan landstingets förvaltningsutskott för sin del den 6 februari 1953 utsett en delegation att representera landstinget vid dylika förhandlingar, beslöt stadskollegiet att likaledes utse en delegation för nämnda förhandlingar.

Utredningsarbetet med sikte på en gemensam planläggning och samordning av sjukvården i storstockholm kom på allvar i gång i slutet av år 1954, sedan stadens och länets sjukvårdsförhandlingsdelegerade uppnått enighet om riktlinjerna härför.

Under år 1955 utsedda förhandlingsdelegerade arbetade under ledning av opartiske ordföranden universitetskanslern Arthur Thomson.

Det första konkreta resultatet av de följande överläggningarna redovisades i början av år 1956, då de delegerade framlade en preliminär redovisning av behovet av nya sjukhus och förslag till deras lokalisering i samband med en framställning till stadskollegiet om reservation av tomtmark för två sjukhus inom de södra delarna av Stor-Stockholm, varav det ena vid Enskede-Dalen. I anslutning härtill uttalades, att det fortsatta arbetet borde inriktas på att klarlägga förutsättningarna och formerna för en samverkan mellan staden och länet i fråga om byggandet och driften av de två aktuella sjukhusen och att ett motsvarande samarbete borde prövas när det gällde de norra delarna av Stor-Stockholms sjukvårdsområde ävensom de andra problem inom sjuk- och hälsovården, vars rationella lösning bäst befordrades genom ett samarbete.

Sedan principen om en samordning av de befintliga och blivande sjukvårdsresurserna godtagits av parterna, inriktades förhandlingsdelegationer-

nas arbete — parallellt med fortsatta utredningar rörande planeringen — på att lösa den grundläggande frågan hur samarbetet mellan staden och landstinget i sjukvårdsfrågor skulle organiseras.

Sjukvårdsförhandlingsdelegerades arbetsutskott överlämnade följande år¹ förslag till huvudavtal mellan Stockholms stad och Stockholms läns landsting angående samplanering och samordning av sjukvården.

Med utgångspunkt från den av huvudmännen godtagna principen om en samordning av de befintliga och blivande resurserna hade arbetsutskottet fattat som en huvuduppgift att söka lösa den grundläggande frågan hur samarbetet mellan staden och landstinget i sjukvårdsfrågor skulle organiseras. Vid sina överväganden om den lämpligaste formen för samarbetet hade arbetsutskottet funnit avtalsvägen vara den lösning, som framstod som genomförbar och därför kunde väntas leda till snabbaste resultat. Efter ingående överläggningar hade arbetsutskottet enat sig om att förorda ett förslag till huvudavtal angående samplanering och samordning av sjukvården i Stor-Stockholm. Avtalet jämte kommentarer borde enligt utskottets mening underställas huvudmännen för godkännande.

Huvudavtalet, som sedermera antogs av de båda huvudmännen och trädde i kraft den 1 januari 1958, tar sikte på dels samplanering och dels samordning av sjukvården inom Stor-Stockholmsområdet. Innebörden av planeringen är att uppdraga de allmänna riktlinjerna för sjukvårdens utveckling inom staden och landstinget och att därmed skapa förutsättningar för en samordning. Den närmare planläggningen för sjukvården tillkommer enligt avtalet alltjämt stadens och landstingets sjukvårdsstyrelser. Samarbetet avses skola gälla både långtidsplanering och planläggning av de särskilda byggnadsföretagen.

Avtalet omfattar den anstaltsvård, som enligt den vid varje tidpunkt gällande sjukhuslag åvilar parterna, och den i anslutning till parternas anstalter utövade öppna sjukvården. I avtalet stipuleras även att, om landstinget framdeles övertar huvudmannaskapet för mentalsjukvården på sätt som Stockholm tidigare gjort, skall överläggningar upptagas om organiserat samarbete även ifråga om denna vårdgren.

Samordningen av sjukvården förutsättes skola ske i etapper. Det första steget är huvudavtalet, som innehåller de allmänna principerna för etablerande av samordningen och reglerar de generella ekonomiska villkoren vid en sådan samordning.

Huvudavtalet förutsätter att till detsamma anslutes samordningsavtal i den utsträckning, som parterna finner att samdrift för gemensamt utnyttjande av förefintliga vårdresurser är möjlig och lämplig inom en sjukvårdsregion eller inom en specialitet.

Som en allmän förutsättning för samordning angav arbetsutskottet att parterna tillsammans förfogar över tillräckliga vårdresurser inom området

¹ Stockholms läns landstings handlingar 1957.

eller specialiteten. Regelmässigt skall nyttjanderätten avse ett obestämt antal vårdplatser vid de anstalter, som omfattas av ett samordningsavtal. Intagningen på sjukhus skall följaktligen icke göras beroende av om patient tillhör landstinget eller staden utan skall allenast avgöras med hänsyn till vårdbehovet i det enskilda fallet.

Därest särskilda skäl föreligger, kan samordning etableras även om förutsättningen av tillräckligt antal vårdplatser icke förefinnes. Upplåtelsen kan då gälla ett visst antal platser eller vård dagar per år eller annan tidsenhet och samordningen får därvid formen av »inackorderingsavtal» av det slag, som redan tidigare fanns mellan parterna.

Avtalet innehåller vissa regler att tillämpas vid eventuell över- eller underläggning från endera partens sida vid samordnad anstalt. Parterna kan även inrätta en sjukhuscentral för hänvisning av patienter.

I samordningen kan, förutom parternas vårdplatser vid egna anstalter, ingå sådana över vilka parterna genom avtal eller eljest förfogar.

Av praktiska skäl förutsätter avtalet att vardera parten skall förbli ägare till sina anstalter samt handha förvaltningen av desamma. Ävenså avses att nya sjukhus, som skall ingå i samordningen, uppföres, äges och drives av endera parten.

I huvudavtalet anges principen för fördelningen av vårdkostnaderna på parterna. Varje part skall bära kostnaden för de patienter, mot vilka parten har vårdskyldighet. Eventuella tvister angående en patients hänförande till det ena eller andra sjukvårdsområdet föreslås skola hänskjutas till ett av parterna tillsatt särskilt utskott.

Kostnadsfördelningen mellan parterna för den samordnade sjukvården bygger på principen att kostnaderna skall fördelas på varje part efter självkostnaden för anstalten. De verkliga driftskostnaderna kan utan alltför omständliga uträkningar erhållas på grundval av sjukhusens aktuella bokföring. Beräkningen av kapitalkostnaderna vid ett sjukhus är betydligt mer komplicerad, och det har icke bedömts möjligt att utföra en rättvisande värdering av dessa kostnader för varje anstalt. Bortsett härifrån representerar varje fullgod vårdplats ett värde motsvarande kostnaderna för uppförande och utrustning av en vårdplats vid ett likartat nytt sjukhus. Därför har en enhetlig kapitalkostnad införts för varje vårdplats vid alla likvärdiga anstalter, som beröres av avtalet, vare sig de ägs av upplåtaren eller denne fått rätt till vårdplatsen enligt avtal eller eljest. I kapitalkostnaden inkluderas även kostnader för reparationer och underhåll.

I avtalet indelas anstalterna i fyra grupper alltefter art och grad av specialisering. Kapitalkostnaden per vårdplats inom de olika kategorierna har fastställts på grundval av tillgängliga uppgifter angående kostnaderna för nyuppförda anstalter av samma slag. Dessa kapitalkostnader skall enligt vissa regler kunna justeras vid förändringar i konsumentprisindex och ränteläget.

Huvudavtalet avhandlar ifråga om ekonomin endast ersättning parterna emellan för lämnad sjukvård. Frågan om finansiering av de nya sjukhus, som bedömdes erforderliga för den samordnade sjukvården, togs icke upp till behandling i samband med huvudavtalets tillkomst.

Påföljande år godkände de båda huvudmännen ett samordningsavtal beträffande stadens och landstingets barnsjukvård. Avtalet, som trädde i kraft den 1 januari 1959, omfattar ca 600 vårdplatser.

Förhandlingarna rörande samplanering och samordning av övriga sjukvårdsgrenar fortsatte och inriktades i första hand på möjligheterna att åstadkomma en samordning av barnbörds- och gynekologivården.

Då samplanerings- och samordningsfrågorna för de båda sjukvårdshuvudmännen inom Stor-Stockholmsområdet berörde bl. a. Karolinska sjukhuset, där vårdplatserna delades mellan staten, staden och landstinget, utsåg Kungl. Maj:t på framställning av sjukvårdsförhandlingsdelegerades arbetsutskott två representanter för staten att delta i den nämnda samplaneringen och samordningen vid behandlingen av frågor, som berörde medicinsk undervisning och forskning samt av staten bedriven sjukvård inom Stor-Stockholmsområdet.

Under år 1959 påbörjade de gemensamma sjukvårdsförhandlingsdelegerade en utredning angående möjligheterna till rationalisering och förbilligande av utspisningen vid sjukhus och andra inrättningar¹.

Utredningen omfattade bl. a. praktiska prov förlagda till Löwenströmska lasarettets ekonomiavdelning och medförde, att under år 1962 åtgärder vidtogs för att utveckla formerna för ett samarbete mellan staden och landstinget i hithörande frågor.

Med hänsyn till omfattningen av de uppgifter, som kunde förutses i fråga om sjukvårdsplaneringen för Stor-Stockholmsområdet, upptogs i början av år 1961 inom Stockholms stads och landstingets sjukvårdsförhandlingsdelegerade frågan om en fastare och effektivare organisation av samarbetet mellan staden och landstinget på ifrågavarande planeringsområde.²

Den 4 mars 1961 fastställdes av huvudmännen principerna för samplaneringen av sjukvården inom staden och landstinget enligt följande. I ett första avsnitt skulle utarbetas en principplan för sjukvårdsväsendet inom Stor-Stockholm, avseende alla vårdformer och omfattande beräkning av vårdplatsbehovet inom de olika vårdgrenarna, principerna för sjukhusens förläggning samt lokaliseringen. Principplanen skulle upprättas under beaktande av behovet av undervisningssjukhus samt med hänsynstagande till den öppna vårdens ställning och inordnande i sjukvårdsväsendet. Planen skulle kompletteras med beräkningar av personalbehov och därav följande behov av utbildningsanstalter. Sedan ifrågavarande principplan godkänts, skulle i ett andra avsnitt de i planen ingående projekten bearbetas till mera konkreta

¹ Stockholms läns landstings handlingar 1960.

² Stockholms läns landstings handlingar 1961.

ta förslag samt markfrågor och stadsplane- respektive byggnadsplane-frågor utklaras, så att stomplan kunde framläggas. Härvid skulle även beaktas behovet av personalbostäder. Såsom ett tredje avsnitt skulle upprättas en ekonomisk och teknisk tidsplan för färdigställande av de olika projekten samt vidare överenskommas vad som skulle ankomma på envar av parterna. Därefter skulle successivt träffas samordningsavtal avseende olika vårdgrenar eller regioner.

På grundval av här angivna riktlinjer för den fortsatta planeringen av sjukvården för Stor-Stockholms sjukvårdsområde framlades den 21 juni 1961 en promemoria, innehållande preliminär skiss till sjukhusplan för Stor-Stockholm.

Vid tidpunkten för promemorians avgivande hade den av inrikesdepartementet tillsatta kommittén för utredning av frågan om placeringen av det andra undervisningssjukhuset i Stockholm ännu ej avgivit sitt betänkande. Med hänsyn härtill begränsades i den preliminära sjukhusplanen för Stor-Stockholm redovisningen beträffande stadens sjukhus till att ange totalvoly-men av vårdplatser i norra respektive södra stadshalvan utan fördelning på namngivna sjukhus. Vidare kunde endast approximativt beräknade investeringskostnader framräknas på detta preliminära underlag. För landstingets del var det däremot möjligt att framlägga en mera preciserad plan beträffande de utbyggnader, som ansetts erforderliga inom de närmast liggande årtiondena.

Delegerade beslöt härefter att godkänna, att den i promemorian skisserade planen i sina huvuddrag lades till grund för det fortsatta planeringsarbetet, samt att rekommendera dels att vad i promemorian föreslagits beträffande de projekt, som för landstingets del måste ingå i första avsnittet av planens genomförande, lades till grund för vederbörliga beslut, och dels att planen skulle presenteras för resp. huvudmän i slutgiltigt skick snarast möjligt efter det att klarhet vunnits i frågan om undervisningssjukhusets förläggande.

Sedan överenskommelse träffats i slutet av år 1961 mellan staten och Stockholms stad om undervisningens förläggande till S:t Görans sjukhus och konsekvenserna därav kunnat närmare bedömas, kunde utredningsarbetet beträffande en fullständig sjukhusplan för Stockholms stad och län slutföras.

Den framlagda planen avser utbyggnaden av vårdresurserna under en period av femton år, men anger därutöver vissa riktlinjer för utvecklingen fram till år 1990. Den omfattar både kroppssjukvård och mentalsjukvård och avser att klarlägga vilka nya sjukhus som erfordras till följd av befolkningsutvecklingen och vad dessa skall omfatta i fråga om vårdiscipliner och vårdplatser. Den ger samtidigt underlag för att bedöma vilka åtgärder som skall vidtagas för upprustning av befintliga sjukhus med hänsyn till deras fortsatta disposition.

Inom femtonårsperioden förutsättes det mellan staden och staten avtalade undervisningssjukhuset vid S:t Görans sjukhus tillkomma. Löwenströmska lasarettet avses bli ersatt med nybyggnad på samma plats. Tre helt nya lasarett erfordras under denna period, nämligen ett i Enskede-Dalen, ett i Huddinge samt ett inom norra Järvaområdet, det sistnämnda avsett för i första hand befolkningen i Järfälla och Sollentuna. För att möta den väntade befolkningsökningen i länet måste emellertid ytterligare ett nytt lasarett påbörjas under perioden, antingen inom den sydöstra delen av länet eller eventuellt i Lidingö. Planen förutsätter även att Karolinska sjukhuset inordnas i Stor-Stockholms sjukvårdsorganisation jämsides med att det utgör regionsjukhus för Gotland och del av Södermanland.

Större mentalvårdsenheter planeras i länet vid lasarett i Norrtälje, Danderyd, Huddinge och Järvaområdet samt i staden vid det nya sjukhuset i Enskede-Dalen. De befintliga mentalsjukhusen Långbro och Beckomberga bibehålls. På längre sikt avses till dessa skola anknytas lasarett, som ersätter Serafimerlasarettet och eventuellt S:t Eriks sjukhus.

För långtidssjukvården räknar planen med att varje lasarett skall förses med en särskild klinik, som skall fungera som centrum för långtidsvården inom sjukhusets upptagningsområde. Organisatoriskt knutna till dessa lasarettskliniker skall finnas annexsjukhus för långtidsvård i erforderlig utsträckning. Nybyggnadsbehovet för sådana annexsjukhus, inkluderande även motsvarande behov för mentalsjukvården, har beräknats under perioden uppgå till ca 1 500 för stadens del och drygt 1 000 för länets del, allt i vårdplatser räknat.

Genomförande av planen beräknas under den närmaste femtonårsperioden medföra investeringar på ca 500 milj. kronor för landstingets del och ca 650 milj. kronor för stadens del enligt följande fördelning i milj. kronor.

	Byggnader	Utrustning	Summa
<i>Landstinget</i>			
1. Danderyd: rest. del av generalplanen	13	4	17
mentalsjukhus 360 platser	20	5	25
2. Löwenströmska: lasarett 260 platser	20	5	25
3. Norrtälje: mentalsjukhus 300 platser	17	5	22
4. Nacka: kvinnoklinik 80 platser	6	1,5	7,5
psykiatrisk klinik 40 platser	2	0,5	2,5
5. Södertälje: rest. del av generalplanen	10	2,5	12,5
psykiatrisk klinik 40 platser	2	0,5	2,5
6. Huddinge: lasarett ca 1 000 platser	110	30	140
mentalsjukhus ca 550 platser	38	10	48
7. Uttran: upprustning	4	—	4
8. Nytt sjukhus i Järvaområdet: lasarett ca 450 platser	50	13	63
mentalsjukhus ca 350 platser	25	5	30
9. Ytterligare ett sjukhus (eventuellt Lidingö eller			

Byggnader Utrustning Summa

sydöstra länssjukhuset): ca 400 lasarettspatser jämte ev. mentalvårdspatser. Av totala byggnadskostnader på 45 å 80 milj. kronor (det högre beloppet om även en större mentalvårdsenhet inkluderas) faller inom detta avsnitt	25	—	25
Summa för lasarett och mentalsjukhus	342	82	424
10. Nya sjukhem etc. för långtidsvård 1 200 platser	60	15	75
Summa	402	97	499

Staden

1. Enskede-Dalen: lasarett ca 1 000 platser	110	30	140
mentalsjukhus 350—400 platser	25	5	30
2. S:t Görans sjukhus: nybyggnader m. m. 1 000 platser	175	50	225
3. Sabbatsbergs sjukhus: upprustning m. m.	25	5	30
4. S:t Eriks sjukhus: upprustning m. m.	10	1	11
5. Södersjukhuset: barnkirurgisk klinik om- och tillbyggnad	5	2	7
	20	3	23
6. Långbro sjukhus: ungdomsklinik	4	1	5
nybyggnader i övrigt	20	5	25
7. Beckomberga sjukhus: upprustning	10	2	12
nybyggnader m. m.	30	8	38
8. Epidemisjukhuset: upprustning och nybyggnader, delvis avsedda för långtidsvård	15	4	19
9. Nya annexsjukhus: för långtidsvård ca 1 500 platser	75	20	95
Summa	524	136	660

I sjukhusplanen anges slutligen att landstinget och staden ur investeringssynpunkt under 15-årsperioden jämväl måste beräkna investeringskostnader för ett ev. ökat engagemang i Karolinska sjukhuset samt i lokaler för den öppna vården.

Representanterna för staten hade deltagit i behandlingen av sjukhusplanen och anslutit sig till innehållet i den.

Planen har godkänts av såväl stadsfullmäktige som landstinget, vilket sedan på grundval av 1961 års preliminära plan fattat principbeslut om genomförande av flertalet projekt.

Under 1963 har träffats avtal om samordning av barnbörds- och gynekologivården samt samordningsavtal om upplåtelse till staten av vissa länets vårdplatser för långvarigt sjuka. Det förstnämnda avtalet berör av parterna disponerade drygt 1 000 vårdplatser.

Ävenså har jämkning beslutats av vissa i det tidigare refererade huvudavtalet angivna kapitalkostnader och engångskostnader, varjämte de båda

sjukvårdshuvudmännen godkänt de riktlinjer för organisationen av vissa grenar av sjukvården som förordats av Stor-Stockholms sjukvårdsberedning — vilket namn samarbetsorganet numera erhållit — nämligen

den cytologiska verksamheten,
 den lungmedicinska vården och dispensärverksamheten,
 vården av njursjukdomar,
 den bakteriologiska och virologiska laborieverksamheten,
 barnsjukvården med dess specialiteter,
 neurologivården,
 den öppna vården vid sjukhusen,
 allt i Stor-Stockholm.

Vidare har sjukvårdsberedningen framlagt en plan för utökning av sjuksköterskeundervisningen i Stor-Stockholm, innebärande i första hand att staden snarast inrättar och uppför en sjuksköterskeskola vid S:t Görans sjukhus och att landstinget utökar sin sjuksköterskeskola, Kevinge. Planen upptar också skolor vid de nya sjukhusen i Enskede-Dalen och Huddinge. I samband med att denna plan underställdes stadskollegiet och landstingets förvaltningsutskott för godkännande begärde sjukvårdsberedningen bemyndigande att upprätta samordningsavtal angående sjuksköterskeutbildningen samt hemställde om uppdrag att i samråd med vederbörande organ inom staden och länet utarbeta planer för anordnande av utbildning för olika kategorier sjukvårdspersonal i övrigt och formerna för samordning av denna utbildning. Landstinget har för sin del bifallit framställningen.

Slutligen har sjukvårdsberedningen under år 1964 framlagt en plan för annexsjukhus för godkännande.

Som i det föregående nämnts utgöres de berörda sjukvårdshuvudmännens samarbetsorgan numera av *Stor-Stockholms sjukvårdsberedning*, där staden och landstinget har vardera fem delegerade. Beredningen biträdes av ett expertutskott om sex medlemmar, varav tre är utsedda av staden och tre av landstinget. I fråga om undervisning och forskning vid de kommunala sjukhusen samt Karolinska sjukhusets inordnande i Stor-Stockholms sjukvårdsorganisation deltar två av staten utsedda representanter i utskottets arbete.

KAPITEL 7

Nuvarande primärkommunala samarbete och organ för detta

I mitten av 1950-talet inträdde en ny fas i utvecklingen inom huvudstadsregionen. Problemen med samordningen aktualiserades då på en bredare bas, efter det att Stockholm tidigare haft en dominerande ställning och fått taga på sig huvuddelen av ansvaret för bebyggelseplanering och bostadsförsörjning. Bostadsproduktionen i Stor-Stockholm hade nått upp till 10 000 lägenheter per år, varav Stockholm svarade för ca 7 000. Stockholms brist på markresurser tillät ej längre en bostadsproduktion av tidigare omfattning och ännu mindre den ökning av bostadsbyggandet, som var nödvändig. Till denna ändring i rollfördelningen bidrog även det oavslåtliga ökande inflyttningstrycket på Stor-Stockholm.

Främst har sålunda Stockholms brist på mark och nödvändigheten att kraftigt öka bostadsproduktionen bidragit till en fastare kontakt mellan Stockholm och länskommunerna och till att samarbetet och samrådsförfarandet fått den omfattning och den inriktning, för vilken i det följande en sammanfattande och exemplifierande redogörelse skall lämnas.

Samarbete och samrådsförfarande sker dels mellan länskommuner inbördes (avtal, kommunalförbund, Stockholms förorters samarbetsnämnd) dels mellan Stockholm och länskommuner (avtal, bolag, regionplaneförbund, Stor-Stockholms planeringsnämnd).

I det följande lämnas redogörelser för tillkomsten av några av organen för detta samarbete och samråd och deras verksamhet m. m.

1. *Stockholms förorters samarbetsnämnd*

År 1942 bildades Kommunala förhandlingsnämnden i Stockholms län och till nämnden anslöt sig 11 kommuner (enl. då gällande kommunindelning). Nämnden hade enligt sitt reglemente att på uppdrag av kommuner i Stockholms län

- a) föra förhandlingar med kommunernas arbetstagare och deras organisationer i ärenden, där arbetstagarna hade förhandlingsrätt,
- b) avgiva utlåtanden angående tolkningen och tillämpningen av för kommunerna gällande reglementen, kollektivavtal m. m., samt
- c) utarbeta förslag till nya reglementen, kollektivavtal och dylikt för kommunernas anställda.

Sedan Svenska landskommunernas förbunds förhandlingsorganisation tillkommit, beslöt nämnden år 1945 att avveckla sin verksamhet. Samtidigt uppdrogs åt nämndens arbetsutskott att utarbeta riktlinjer för en sammanlutning av förortskommunerna för tillvaratagande av gemensamma intressen »sammanhängande med samhällsbildning, stadsplan, bebyggelse, vattenförsörjning, avlopp, kommunal organisation och kommunala löner samt med grannskapet till Stockholm».

Sedan Kommunala förhandlingsnämnden godkänt ett förslag till reglemente, bildades *Stockholms förorters samarbetsnämnd* den 21 juni 1946. Vid sammanträdet var 26 (enligt nuvarande kommunindelning 21) kommuner representerade.

Kommunerna godkände med några mindre ändringar det föreliggande förslaget till reglemente, som herefter ändrats vid ett par tillfällen.

Enligt reglementet utgör nämnden för de kommuner i Stockholms omgivning, som ingår som medlemmar, ett samarbetsorgan med uppgift att behandla spörsmål av gemensamt intresse för dessa kommuner, bland annat samhällsbildning, stadsplan, bebyggelse, vattenförsörjning, avlopp och kommunal organisation. I sådant syfte har nämnden att med hänsynstagande till regionplaneringen verkställa utredningar i frågor, som anses böra lösas gemensamt för två eller flera av de i nämnden ingående kommunerna, eller som sammanhänger med grannskapet till Stockholm. Härvid skall nämnden i erforderlig utsträckning söka samarbete med länsstyrelsen och landstinget i Stockholms län, Stockholmstraktens regionplaneförbund, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet och Stockholms stad ävensom aktgiva på den kommunala förvaltningens organisation och utveckling i övriga svenska städer och landskommuner samt förortskommunerna till de övriga nordiska huvudstäderna.

I samarbetsnämnden ingår som medlemmar de 26 kommuner, som tillsammans bilda de s. k. inre och — i huvudsak — yttre förortsområdena (jfr tabell 3: 7, ovan intagen under kapitel 3).

I nämnden utses två representanter jämte ersättare för dessa av medlem med högst 10 000 personer. Annan medlem utser härutöver en representant och en ersättare för varje påbörjat 10 000-tal innevånare utöver 10 000. Valet sker för fyraårsperioder. Nämnden antager inkomst- och utgiftsstat, utfärdar instruktion för styrelsen och ger i annan lämplig ordning direktiv för verksamheten.

Med avseende på verksamhetens art är medlemskommunerna anslutna till en inre förortskrets (18 kommuner) och en yttre (övriga).

I styrelsen, som består av sju ledamöter och sju ersättare, utser nämnden ordförande och vice ordförande jämte två ersättare för dessa, varefter kommunrepresentanterna tillhörande den inre förortskretsen utser tre ledamöter jämte ersättare, medan övriga kommunrepresentanter utser två ledamöter jämte ersättare. I all sin verksamhet skall styrelsen, i den mån icke ärendets

art påkallar gemensam handläggning, uppdelas i en inre delegation (ordföranden, vice ordföranden och de ledamöter som utsetts av den inre kretsen) och en yttre (ord. eller vid förfall för honom vice ordf. och de två av den yttre kretsen utsedda ledamöterna).

Till nämndens förfogande står ett kansli under ledning av en kanslichef.

Medlem är pliktig att delta i kostnaderna för nämndens verksamhet från och med det år, under vilket inträde skett. Såsom fördelningsgrund gäller närmast hela tusental invånare vid utgiftsårets början. Kansliets kostnader bestrids i första hand av utgående landstingsbidrag, såvida icke landstinget annorlunda beslutar. Av resterande kostnad för kansliet fördelas två tredjedelar mellan medlemmar som tillhör inre förortskretsen och återstående tredjedel mellan samtliga medlemmar. Kostnaderna för inre förortsdelegationens verksamhet i övrigt bestrids endast av medlemmar, tillhörande inre förortskretsen. Påkallas utredning av medlem och tillgodoses endast denne medlems intresse av utredningen, bekostas densamma enligt styrelsens bestämmande av medlemmen. Motsvarande gäller utredning, som gemensamt påkallas av flera men icke samtliga medlemmar. Kostnader i övrigt bestrids av samtliga medlemmar.

Kansliet sysselsätter, förutom kanslichefen, endast en utredningssekreterare och biträdespersonal. Någon sådan uppbyggnad av organisationen med egen personal för byggnadsplanerings-, andra arkitekt- samt vatten- och avloppsärenden m. m. som förekommer hos Göteborgs förortsförbund finns icke. Samarbetsnämnden anlitar därför i största utsträckning utomstående konsulter för utrednings- och andra uppdrag.

Nämnden har under sin verksamhet såsom remissorgan, utredande organ eller i annan egenskap behandlat frågor rörande kommunal organisation, inkorporering, region-, stads- och byggnadsplanering, vatten- och avloppsanläggningar, vattenföreningar, skärgårdens problem, skolan, brandväsendet, bostadsbyggandet, bostadsförmedling, den kollektiva trafiken, dyrortsgruppering, markkostnader, industrilokalisering samt kapitalförsörjningen.

Inom samarbetsnämnden har en arbetsgrupp (ordf., vice ordf. och kanslichefen) haft i uppdrag att företa en översyn samt närmare analysera och precisera nämndens ställning och uppgifter såsom samarbetsorgan för förortskommunerna.

Arbetsgruppen framhöll i sin skrivelse till nämnden den 4 februari 1963, att nämnden är en frivillig sammanslutning av kommuner, som godkänt och enats om ett reglemente. I reglementet, som endast anger nämndens uppgifter, organisation och förvaltning, sägs ingenting om nämndens juridiska status. Styrelsen äger besluta om medlemskap och utträde kan icke nekas kommun om vissa villkor uppfylls. Rätt eller skyldighet för kommun att tillhöra nämnden föreligger ej. Nämnden eller annan myndighet kan ej ålägga eller föreskriva, att kommun skall vara medlem i nämnden. Ej heller kan nämnden ålägga kommun att företaga viss åtgärd. Nämnden kan endast

utfärda rekommendationer. Nämndens status kan sägas vara grundad på ett frivilligt avtal, enligt vilket i reglemente angivna gemensamma spörsmål skall behandlas.

Arbetsgruppen ansåg, att den nuvarande konstruktionen av samarbetet mellan förortskommunerna fungerat i stort sett tillfredsställande. Med hänsyn till den våldsamma expansionen inom förortsområdet kunde det enligt gruppen dock ifrågasättas, om icke förortskommunerna borde ha en fastare sammanslutning.

Arbetsgruppen framhöll vidare, att nämnden enligt reglementet kan taga upp alla frågor, som är av gemensamt intresse för medlemskommunerna eller som sammanhänger med grannskapet till Stockholm. Det innebär, att om två eller flera kommuner har en gemensam angelägenhet, kan nämnden upptaga den till behandling. Detsamma gäller om frågan sammanhänger med grannskapet till Stockholm. Även om sålunda i princip alla frågor av angiven innebörd formellt sett kan upptas till behandling, synes dock bestämmelsen i första hand syfta till frågor rörande samhällsbildning, stadsplan, bebyggelse, vattenförsörjning, avlopp och kommunal organisation.

Som aktuella uppgifter av större betydelse inom bostadsbyggandets område angav gruppen deltagande i det aktionsprogram för bostadsförsörjningen, varom förortskommunerna och Stockholms stad sedan år 1957 varit eniga och för vilket Stor-Stockholms planeringsnämnd är huvudman. Även om huvudmannskapet sålunda ligger på annat håll och det är de enskilda kommunerna som svarar för genomförandet av programmets målsättningar, är flera av bostadsbyggnadsfrågorna av gemensamt intresse för kommunerna och samarbetsnämnden har här uppgifter såsom dels utredande organ dels ock talesman för förortskommunerna inom planeringsnämnden samt vid överläggningar med statliga myndigheter och organisationer. Järfvälfältets bebyggelse och möjligheterna att underlätta kommunernas markanskaffning angavs som särskilt angelägna frågor, och det ifrågasattes därjämte om ej planfrågornas handläggning borde ägnas uppmärksamhet.

2. Kommunalförbund m. m. mellan primärkommuner i länet

Sådant samarbete förekommer i många fall mellan olika förortskommuner beträffande brandförsvaret, vissa skolfrågor, vattenförsörjningen, avloppsfrågor och renhållning.

Såsom exempel på dylik samverkan må här nämnas beträffande *vattenförsörjningen*:

Stockholmstraktens vattenverksförbund med Järfälla, Sundbyberg, Solna, Danderyd, Stocksund, Täby, Djursholm, Vallentuna och Sollentuna som medlemskommuner, varjämte överenskommelse om anslutning föreligger med Upplands-Väsby, Märsta, Sigtuna och Upplands-Bro; samt

Vaxholms och Österåkers vattenverksförbund med Vaxholm och Österåker som medlemmar.

Vattenleveranser sker från Botkyrka till Rönninge i Salems kommun och Uttran i Grödinge kommun.

Underhandlingar pågår om gemensamma lösningar för Österhaninge, Västerhaninge och Tyresö samt för Gustavsberg och Värmdö.

I fråga om *avloppsrening* må här nämnas:

Käppalaförbundet med medlemskommunerna i Stockholms län Lidingö, Djursholm, Stocksund, Täby, Danderyd, Solna, Sollentuna, Vallentuna, Upplands-Väsby och Märsta.

3. *Stockholmstraktens regionplaneförbund*

Den av Kungl. Maj:t den 4 november 1960 fastställda regionplanen för Stockholms-trakten drar upp riktlinjer och skapar en ram för utbyggnaden av regionen fram mot 1900-talets slut med en första etapp omkring 1970. Bakom regionplanen står *Stockholmstraktens regionplaneförbund*, som är ett kommunalförbund omfattande Stockholms stad och större delen av Stockholms län, eller 44 av länets kommuner, samt Upplands-Bro kommun i Uppsala län (jfr tab. 3: 7 under kapitel 3 ovan).

Förbundet har till ändamål att, genom upprättande av regionplan och därmed sammanhängande åtgärder, verka för att gemensam planläggning äger rum och länder till efterföljd inom regionplaneområdet beträffande grundragen för markens användning, såsom i fråga om viktigare trafikleder, flygplats, områden för tätbebyggelse och friluftsliv samt anläggningar för vattenförsörjning och avlopp. Förbundets angelägenheter handhas av förbundsfullmäktige med biträde av en regionplanenämnd och ett regionplanekontor.

Antalet ledamöter i regionplanenämnden är nio. Stockholms stad utser fyra av dessa och övriga kommuner fem; i gengäld utses enligt överenskommelse ordföranden bland stockholmsledamöterna.

Regionplanen är f. n. föremål för en revision, som i fråga om giltigheten syftar till att föra fram planen till år 2000. I anslutning härtill torde flertalet av de återstående länskommunerna komma att tillföras regionplaneområdet. Ansökan om inträde från fem sådana kommuner har redan gjorts hos förbundet.

Efter regionplanens fastställande har förbundets verkställande organ — regionplanekontoret — åtagit sig vissa generalplanarbeten åt kommunerna.

4. *Stor-Stockholms planeringsnämnd*

I det år 1957 framlagda förslag till aktionsprogram för bostadsförsörjningen i Stor-Stockholm, vilket framkom såsom ett resultat av den utveckling som ovan antytts beträffande Stockholms markresurser och nödvändigheten att

öka bostadsproduktionen, föreslogs bl. a. inrättandet av en *Stor-Stockholms planeringsnämnd*, uppbyggd på den grund, som lagts genom det dittillsvarande samarbetet mellan staden och grannkommunerna. Sedan förslaget godkänts av berörda parter, kunde planeringsnämnden börja sin verksamhet under år 1958.

Nämnden är enligt sin instruktion ett organ för frivillig samverkan mellan de i Stor-Stockholmsområdet ingående kommunerna. Dess huvuduppgift är att främja en ändamålsenlig och planerlig utbyggnad av Stor-Stockholm. I detta syfte har nämnden att tillvarata Stor-Stockholmskommunernas gemensamma intressen i förhållande till statliga myndigheter och andra utomstående organ samt att medverka till och delta vid överläggningar mellan de i gemenskapen ingående enskilda kommunerna.

I sin verksamhet har nämnden att behandla den mångfald samarbets- och samordningsproblem, som sammanhänger med huvudstadsregionens fortsatta utveckling, såsom mark- och lokaliseringsfrågor, trafikapparatens utbyggnad, vatten- och avloppsfrågor, andra stadsbyggnadsmässiga huvudfrågor, frågor om kapitalförsörjning och investeringsutrymme, frågor rörande skolväsendet m. m.

Nämnden består av tio ledamöter och lika många suppleanter, varav hälften utses av Stockholms stad och hälften av Stockholms förorters samarbetsnämnd, och utser inom sig två växelvis tjänstgörande ordförande, av vilka en väljs bland stadens ledamöter och en bland samarbetsnämndens ledamöter. Nämnden har inom sig utsett ett arbetsutskott med åtta ledamöter, varav fyra från staden och fyra från förortskommunerna. Utskottet utgör även styrelse för Stor-Stockholms bostadsregister.

Verksamheten avser främst det s. k. Stor-Stockholms planeringsområde, innefattande Stockholms stad jämte kommunerna i den inre förortskretsen av Stockholms förorters samarbetsnämnd, eller tillhoppa 19 kommuner. Inom de för Stor-Stockholm uppdragna gränserna men utanför planeringsområdet ligger de tio kommunerna i Stor-Stockholms yttre förortszon (Ekerö, Färingsö, Grödinge, Gustavsberg, Salem, Vallentuna, Vaxholm, Värmdö, Västerhaninge och Österåker).

Avslutningsvis må nämnas att planeringsnämnden sedan tillkomsten arbetat efter ett arbetsprogram, samt att dess arbete enligt verksamhetsberättelser främst avsett

bostadsförsörjningen (samarbets- och samordningsproblem i samband med genomförandet av aktionsprogrammen för bostadsförsörjningen i Stor-Stockholm, deltagande i arbetet med fördelning av statliga lånemedel till bostadsbyggande m. m.),

förberedande överväganden beträffande Järva-fältets exploatering,

skolväsendet (utredningar och överväganden i syfte att åstadkomma enhetliga grunder och enhetliga ersättningsbelopp i fråga om ersättningar Stor-Stockholmskommunerna emellan för mottagande i olika skolor av elever från annan kommun än hemkommunen m. m.),

vatten- och avloppsfrågor,

kommunikationer (uppföljande av trafikutvecklingen m. m. samt godkännande av riktlinjer för undersökningar av utvecklingen av den kollektiva trafiken i Stor-Stockholm ävensom tillsättande av en trafikberedning, som skall biträda planeringsnämndens arbetsutskott i utredningsarbetet beträffande den kollektiva trafiken. I beredningen ingår representanter för S.J., Stockholms spårvägar, staden och Stockholms förorters samarbetsnämnd), samt

vissa övriga frågor (bl. a. utredningar om den s. k. »raggarungdomens» lokalproblem och därmed sammanhängande frågor, överväganden beträffande den framtida dispositionen m. m. av kronoparken Bogesund samt överväganden betr. behovet av en utredning av frågan angående samverkan om brandförsvaret i Stor-Stockholm).

Planeringsnämnden har tillsatt ett antal särskilda utredningsorgan, nämligen

Stor-Stockholms planeringsnämnds trafikberedning, vari ingår representanter för staden, samarbetsnämnden, Statens Järnvägar, Stockholms Spårvägar och ett enskilt trafikföretag,

delegerade för utredning rörande generalplan för Stor-Stockholms vattenförsörjning med representanter för staden, Stockholmstraktens vattenverksförbund och planeringsnämnden,

delegerade för utredning rörande generalplan för Stor-Stockholms avlopp med representanter för staden, Käppalaförbundet och förortskommunerna, samt

kommittén för planering av det icke-obligatoriska skolväsendet i Stor-Stockholm med representanter för staden och förortskommunerna.

Nämnden har under år 1964 utrustats med ett särskilt kansli. I spetsen för detta står två jämställda föredragande, en från stadens och en från länskommunernas sida. Härutöver innehåller kansliet tre utredningstjänster samt biträdeshjälp.

5. *Stor-Stockholmsroteln och Stor-Stockholmsdelegationen*

Sedan stadsfullmäktige i Stockholm år 1954 utsett ett nionde borgarråd med uppgift att handlägga Stor-Stockholmsfrågorna, beslöt stadskollegiet år 1955 så ändra rotelindelningen, att en ny rotel inrättades, benämnd *Stor-Stockholmsroteln*. Inom dess arbetsområde faller bl. a. sådana ärenden, som väsentligen har samband med stadens förhållande till sina grannkommuner, till Stockholmstraktens regionplaneförbund och dess medlemmar, till Stockholms läns landsting och dess organ, ävensom andra Stor-Stockholmsområdet berörande ärenden, allt såvitt icke borgarrådsberedningen beslutar, att föredragningen av dylikt ärende skall ankomma på annat borgarråd. Vidare beslöts att uppdraga åt det nya borgarrådet att vara föredragande i

ärenden tillhörande Stor-Stockholmsroteln samt att tillsätta en *delegation för Stor-Stockholmsfrågor*, bestående av nyssnämnda borgarråd samt sex av stadskollegiet valda ledamöter. Å delegationen ankommer att yttra sig och framlägga förslag i ärenden av Stor-Stockholmskaraktär, som tillhör den nya roteln. Delegationen är, såvitt ej annat särskilt föreskrives, stadens förhandlingsorgan vid förhandlingar med grannkommuner samt region- och länsorgan.

6. *Trafikutskottet för övervakning av subventionerad båttrafik i Stockholms skärgård*

Sjötrafiken i Stockholms norra och mellersta skärgård har sedan länge ombesörjts av Waxholms Nya Ångfartygs Aktiebolag med ekonomiskt stöd från staten, Stockholms stad och länets landsting. Mellan 1952 och 1959 reglerades stödet genom två mellan staden och Waxholmsbolaget träffade avtal jämte tilläggsöverenskommelser. Genom 1959 års avtal inträdde även staten och landstinget som huvudmän gentemot bolaget och ett särskilt trafikutskott med representanter för det allmänna inrättades med rätt att utöva viss övervakning av den understödda båttrafiken. Detta avtal omfattade tiden fram till hösten 1961 och bolaget skulle som bidrag för hela avtalsperioden äga uppbära ett grundbelopp av 1 050 000 kronor, varav staten skulle svara för 40 % samt staden och landstinget för vardera 30 %. Därefter gällande överenskommelse med bolaget, som avsåg tre år och fram till 1 oktober 1964, innebar i stort sett en förlängning på oförändrade villkor av 1959 års avtal.

För tiden därefter har mellan det allmänna å ena sidan och Vaxholms stad å andra sidan träffats ett avtal om båttrafik i Stockholms skärgård under tiden den 1 oktober 1964—30 september 1984 enligt en till avtalet fogad trafikplan. I avtalet har det allmänna förbundit sig att i viss utsträckning dels lämna kreditgarantier för anskaffning av erforderligt tonnage, dels svara för det årliga nettounderskottet för båttrafiken. Vidare stipuleras i avtalet att ett av staten, staden och landstinget tillsatt trafikutskott äger följa Vaxholms stads anskaffning av båtar ävensom övriga åtgärder för trafiken samt samråda med stadens representanter om erforderliga jämkningar av trafikplanen.

Även beträffande Blidö kommun berörande båttrafik har särskilt avtal träffats.

7. *Stiftelsen Stockholms skärgård*

Stiftelsen bildades år 1959 av företrädare för bl. a. länsstyrelsen i Stockholms län, länets landsting, staden, skärgårdskommunerna i Stockholms län samt organisationer på naturvårdens, turismens och båtsportens områden. Den har till uppgift att på olika sätt verka för att skärgårdens naturvärden och landskapsbild bevaras samt för att skärgården under beaktande av den

bofasta befolkningens intressen hålles tillgänglig för rekreation och friluftsliv. I stiftelsen ingår numera huvudparten av kommunerna i länet som medlemmar.

8. *Intagningsnämnden för elevintagning i Stor-Stockholms gymnasier*

På framställning av skolöverstyrelsen i dess egenskap av länskolnämnd för Stockholms stad och länskolnämnden i länet beslöt Kungl. Maj:t år 1959, att de statliga och kommunala allmänna gymnasierna i Stor-Stockholmsområdet skulle, såvitt avsåg intagningen i första ringen läsåret 1959/60, ha ett gemensamt elevområde med i beslutet närmare angiven omfattning. Intagningen av elever i första ringen skulle tillika vara samordnad och ombesörjas av en gemensam intagningsnämnd. På nämnden skulle vidare ankomma att besluta om de intagnas fördelning mellan gymnasierna. Bestämmelserna om gemensamt elevområde och gemensam intagning har från och med läsåret 1963/64 utvidgats att omfatta även fackgymnasierna i Stor-Stockholm. Närmare bestämmelser om intagningsnämndens verksamhet meddelas i särskild instruktion, utfärdad av Kungl. Maj:t.

9. *Sydvästra stockholmsregionens va-verksaktiebolag*

I samband med utredningar om exploatering av bl. a. Söderby-området inom Salems kommun och Alby-området inom Botkyrka kommun aktualiserades en regional samordning av vissa avloppsfrågor inom Sydvästra Stor-Stockholm. Utom Salem och Botkyrka bedömdes en dylik samordning även komma att beröra bl. a. Grödinge kommun samt Södertälje stad utanför Stor-Stockholm. Även för Stockholms stad skulle bl. a. med hänsyn till stadens markinnehav i berörda delar av Stor-Stockholm en regional lösning bli av betydelse. Efter utredning av en kommitté med förtroendemän från de nämnda kommunerna pågår bildandet av ett särskilt va-verksaktiebolag för det fortsatta utredningsarbetet.

10. *Kommittén för förvärv och exploatering av Järvafältet*

Under 1950-talet utvecklades från kommunalt håll och framför allt i regionplanesammanhang en stor aktivitet för att få klarhet om Järvafältets framtida användning. Våren 1961 fick frågan förnyad aktualitet genom statsmakternas beslut om flyttning av vissa förband från Järvafältet och Barkarby. Mot bakgrunden av den betydelse för frågan om Järvafältets exploatering som en samverkan mellan de fem direkt berörda kommunerna — Stockholm, Solna, Sundbyberg, Järfälla och Sollentuna — bedömdes få väcktes fråga om inrättande av ett interkommunalt organ för förhandlingar med kronan och tillvaratagande av gemensamma intressen vid planeringen och

utbyggnaden av Järvafältet. Samarbetsorganet har sedermera bildats och består av fyra representanter för staden och nio representanter från de berörda förortskommunerna. Arbetsutskottet består av sju ledamöter.

11. Bostadsaktiebolaget Nacka-Stockholm

Det av Stockholms stad och Nacka stad gemensamt bildade allmännyttiga bostadsaktiebolaget har enligt sin å bolagsstämma under år 1961 antagna bolagsordning till uppgift att inom Nacka bedriva markexploatering samt byggande och förvaltning av bostadshus med tillhörande affärlägenheter och kollektiva anordningar. Bolaget svarar icke själv för projektering, uppförande och förvaltning av bebyggelsen utan dessa uppgifter har uppdragits åt det av Stockholms stad ägda byggnadsföretaget Hyreshus i Stockholm Aktiebolag.

12. Bostadsaktiebolaget Salem-Stockholm

Det av Stockholms stad och Salems kommun gemensamt bildade allmännyttiga bostadsaktiebolaget har enligt sin å bolagsstämma under år 1963 antagna bolagsordning till föremål för sin verksamhet att inom Salem bedriva markexploatering, byggande och förvaltning av bostadshus med tillhörande affärlägenheter och kollektiva anordningar. Bolaget svarar icke själv för projektering, uppförande och förvaltning av bebyggelsen utan dessa uppgifter har uppdragits åt det av Stockholms stad ägda byggnadsföretaget Svenska Bostäder.

I det föregående har vid de olika samarbetsorganen angivits deras huvudsakliga arbetsuppgifter inom de olika samarbetsområdena. I den följande framställningen belyses närmare det samarbete, som inom några av de viktigare av dessa samarbetsområden har etablerats samt den utveckling som under senare tid ägt rum.

a. Bostadsförsörjningen

Det första aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm avsåg tiden 1957—1961. Däri skisserades inriktningen av åtgärderna för bostadsförsörjningen och fördelningen av insatser för att åstadkomma en ökad bostadsproduktion. Schematiskt innebar detsamma, att igångsättningen av lägenheter i flerfamiljshus och egna hem, som under tidigare år uppgått till i genomsnitt 10 000 lägenheter, skulle öka med 1 000 lägenheter om året till 14 000 lägenheter år 1961. Stockholms stad beräknades därvid kunna svara för en genomsnittlig produktion av 5 000 lägenheter.

Målsättningen för programmet kunde i stort sett förverkligas för vart och ett av de i programmet avsedda åren.

Ett nytt gemensamt aktionsprogram för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 presenterades i april 1961. Detta program grundades i likhet med det tidigare på regionplanens intentioner i fråga om bebyggelseutvecklingen i regionen och tillkom efter samråd med berörda kommuner (d. v. s. samtliga i Stor-Stockholm) och statliga myndigheter. Programmet innebar, att kommunerna skulle sikta på en bostadsproduktion, som, bortsett från saneringsverksamhetens resultat, under den tid detsamma avsåg gav Stor-Stockholm i årligt genomsnitt 16 000 lägenheter.

I samband med att de statliga bostadsmyndigheterna under år 1963 infortrade bostadsbyggnadsprogram från de större kommunerna i landet har Stor-Stockholms planeringsnämnd med ledning av berörda kommuners uppgifter reviderat 1961 års program för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm. Detta avser åren 1964—1968. Programmet upptar en bostadsproduktion i Stockholm och förortskommunerna av 94 000 lägenheter med inriktning på en årsproduktion av 20 000 lägenheter i slutet av perioden.

Utöver de avtal, som, enligt vad tidigare i detta kapitel redovisats, har slutits i bolagsform för bostadsbyggande förtjänar nämnas att Stockholms stad träffat avtal med vissa grannkommuner, nämligen Tyresö, Järfälla och Österhaninge, angående samverkan rörande bostadsbebyggelse.

Närmast med föranledande av önskemål från stadens sida angående lämpligheten av att stadens kommunala bostadsbolag bereddes tillfälle medverka i bostadsproduktionen i grannkommunerna — i första hand Tyresö — företogs år 1960 en ändring i 1 § lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. Genom lagändringen, vanligen benämnd »lex Bollmora», öppnades möjlighet för kommunala eller allmännyttiga bostadsföretag att uppföra bostadshus även inom annan i bostadsförsörjningsområdet ingående kommun, m. m.

Efter tillkomsten av »lex Bollmora» hade intill slutet av år 1963 Stockholms egna allmännyttiga bostadsföretag svarat för en bostadsproduktion av ca 9 500 lägenheter, av vilka ca 7 000 ställts till förfogande för stadens bostadskö.

b. Bostadsförmedlingen

Under år 1960 infördes en i viss mån samordnad förmedling av bostäder i Stor-Stockholm i enlighet med riktlinjer i det ovan nämnda aktionsprogrammet av år 1957. Samordningen omfattade vid genomförandet 15 förortskommuner i Stor-Stockholm samt Stockholm och syftar till att de bostäder som produceras i huvudstadsregionen i första hand skall komma Stor-Stockholmarna till godo. Bland de sökande i ett nytt register, gemensamt för Stor-Stockholm, skall spekulanter uttas till de lägenheter, som av kommunerna ställs till den gemensamma bostadsmarknadens förfogande, d. v. s. sådana lägenheter, som inte erfordras för de egna kommunmedlemmarna eller för

andra angelägna behov. För verksamheten fungerar planeringsnämndens arbetsutskott som styrelse.

I tilläggsdirektiv den 29 november 1963 till 1962 års bostadsförmedlingsutredning har inrikesministern framhållit, att behovet av en samordnad och effektivare bostadsförmedling inom framför allt Stor-Stockholmsområdet blivit alltmer accentuerat. Det synes därför enligt direktiven angeläget att möjligheter skyndsamt skapas för att förmå kommuner, som ingår i ett område, vilket kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende, att anordna gemensam bostadsförmedling för hela området. Inrikesministern framhåller därefter, att bostadsförmedlingsutredningen därför närmast bör inrikta sitt arbete på att undersöka vilka åtgärder som erfordras härför. Finner utredningen därvid, att en effektivare bostadsförmedling ej kan åstadkommas utan att obligatorisk bostadsförmedling införes, bör utredningen enligt tilläggsdirektiven vara oförhindrad att låta sina förslag omfatta även en sådan lösning.

c. Annan samverkan mellan Stockholms stads och länskommuner

Gasleveranser sker från Stockholms stads anläggningar till tre städer, där gasverket fått koncession. Leverans sker direkt till abonnenterna, vilka även debiteras för leveranserna. Under år 1962 försålde i Nacka 250 000 m³, i Solna 3 200 000 m³ och i Sundbyberg 3 700 000 m³. Gasverket försålde under år 1962 sammanlagt ca 151 milj. m³ gas.

Till tio länskommuner levereras vatten från Stockholms stad, som i varje enskilt fall träffat avtal med respektive kommuner. Vattnet levereras vid viss punkt, varefter den mottagande kommunen själv handhar distributionen och debiteringen). År 1962 levererades till Boo 220 000, Botkyrka 50 000, Ekerö 100 000, Färingsö 10 000, Huddinge 2 800 000, Järfälla 18 000, Lidingö 3 400 000, Nacka 3 500 000, Solna 1 700 000 samt Tyresö 670 000 m³. De sammanlagda vattenleveranserna om 12,5 milj. m³ motsvarar i runda tal 10 % av vattenverkets produktion. Avtal har slutits med Österhaninge om vattenleveranser från Stockholms stad.

Beträffande vattenförsörjningen sker samverkan vidare i en för Stockholms stad och det tidigare omnämnda Stockholmstraktens vattenverksförbund gemensam förtroendemannadelegation. Denna har bl. a. efter utredning avgivit rekommendationer beträffande lösningen av vattenförsörjningen till de delar av Järvafältet som är belägna inom Stockholm, i samband varmed förordats en sammankoppling av stadens och vattenverksförbundets huvudledningssystem.

Stockholms stads elverk har avtal om kraftleverans med två kommuner, Nacka och Sundbyberg. Leveranserna till Nacka beräknas för nästkommande år uppgå till ca 90 milj. kWh. Motsvarande siffra för Sundbyberg beräknas till 35 milj. kWh. Stockholms stad svarar genom leverans av råkraft till Nacka elverk för kommunens hela elkraftbehov. Sundbyberg får ungefär

hälften av sin elkraft från Stockholms elverk och andra hälften från Vattenfallsstyrelsen.

d. Avloppsrening

Till Stockholms stads avloppsnät har enligt särskilda avtal anslutits helt eller delvis kommunerna Nacka, Sundbyberg, Österhaninge, Järfälla och Huddinge.

Beträffande avloppsreningen sker på samma sätt som i fråga om vattenförsörjningen en samverkan inom en för Stockholms stad och Käppalaförbundet gemensam förtroendemannadelegation.

e. Trafikfrågorna

När bebyggelse i större omfattning i slutet av 1800-talet kom till stånd inom förortsområdet, lokaliserades den helt naturligt till en början intill järnvägslinjerna. Småningom skapades emellertid genom busstrafikens tillkomst förutsättningar för tätbebyggelse även inom andra områden. Exploateringen företogs ofta av ägare till trafikföretag eller också efter samarbete med något trafikföretag. Genom denna form av exploatering inom vitt åtskilda områden uppkom en splittrad trafikapparat, där de många olika företagen tillämpade skilda trafiktekniska och trafikekonomiska lösningar.

Även om en viss integration ägt rum, t. ex. genom att Statens Järnvägar övertagit flera trafikföretag, kvarstår i allt väsentligt denna splittring i trafikapparaten.

Med den snabba utvecklingen av bilismen har situationen förändrats beträffande de kollektiva trafikmedlens självbärighet. Företagna åtgärder, t. ex. rationaliseringar och utglesning av trafiken, har icke kunnat motverka den negativa utvecklingen. Som en följd härav har Statens Järnvägar i avaktan på att ställning togs till den trafikekonomiska utvecklingen infört ett investeringsstopp för sin närtrafik. Sålunda motivering härför har införts, utöver den årliga betydande förlusten på järnvägslinjerna inom förortsområdet, att detta underskott icke kan minskas genom tekniska eller organisatoriska rationaliseringar och taxeåtgärder.

Stockholms Spårvägar har företagit ett flertal åtgärder för att göra den kollektiva trafiken attraktiv och försöka hejda nedgången i antalet passagerare. Stadens allmänna trafikpolitik har också på olika sätt inriktats på att stödja den kollektiva trafiken.

Inom Stor-Stockholm ombesörjes lokaltrafiken för närvarande av följande trafikföretag:

- Statens Järnvägar,
- Stockholms Spårvägar,
- Järnvägs Aktiebolaget Stockholm—Saltsjön,
- Lidingö Trafik Aktiebolag,

Trafik Aktiebolaget Stockholm—Södra Lidingön,
 Lidingö Omnibus Aktiebolag,
 Vaxholms Trafik Aktiebolag,
 Trafik Aktiebolaget Stockholm—Kvarnholmen samt
 Mälaröarnas Omnibus Aktiebolag.

Därjämte har följande bussföretag viss del av sin trafik inom Stor-Stockholmsområdet:

Aktiebolaget Linjebuss (busslinjen Skokloster—Håtuna—Stockholm),
 Trafik Aktiebolaget Stockholm—Nynäs samt
 Trafik Aktiebolaget Tumba—Grödinge—Sorunda.

Statens Järnvägar driver inom området nedanstående kommunikationslinjer:

Järnvägar: Uppsalabanen,
 Enköpingsbanan,
 Södertäljebanan,
 Nynäsbanan,
 Djursholmsbanan samt
 Roslagsbanan.

Bussar: Danderydslinjerna,
 Huddingelinjerna samt
 utefter Enköpingsbanan
 Solnalinjerna och
 utefter Uppsalabanan
 till Solna—Sundbyberg.

Järnvägs Aktiebolaget Stockholm—Saltsjön driver förortsbanan Slussen—Saltsjöbaden och busslinjerna Stockholm—Södertörn samt Stockholm—Björknäs—Värmdö.

Staten är huvuddelägare i Trafik Aktiebolaget Stockholm—Nynäs, som driver busstrafik inom nynäshamnsområdet och har två linjer till Stockholm.

I kommunal ägo är: Stockholms Spårvägar (tunnelbane-, spårvägs- och busstrafik), Lidingö Trafik Aktiebolag (förortsbana och busstrafik) samt Vaxholms Trafik Aktiebolag (busstrafik).

I enskild ägo är: Järnvägs Aktiebolaget Stockholm—Saltsjön (förortsbana och busstrafik), Mälaröarnas Omnibus Aktiebolag (busstrafik), Lidingö Omnibus Aktiebolag (busstrafik), Trafik Aktiebolaget Stockholm—Södra Lidingön (förortsbana), busslinjen Skokloster—Håtuna—Stockholm (busstrafik), Trafik Aktiebolaget Tumba—Grödinge—Sorunda (busstrafik), Trafik Aktiebolaget Tumba—Grödinge—Sorunda (busstrafik) och Trafik

Aktiebolaget Stockholm—Kvarnholmen (ägs av Kooperativa Förbundet och driver busstrafik).

Som belysning av trafikfrågornas betydelse må här nämnas, att antalet resor till och från Stockholms innerstad under ett år (1961—1962) med de olika trafikföretagen uppgick till 67,5 milj., fördelade på de olika företagen enligt följande tablå:

Mälardörarnas Omnibus Aktiefbolag	1,3 milj.
Lidingöbanorna tåg	
Norra Lidingön	1,8 »
Södra	3,1 »
buss	
Norra	0,6 »
Södra	0,9 »
Järnvägs Aktiefbolaget Stockholm—Saltsjön tåg	2,6 »
Busstrafiken Stockholm—Björknäs—Värmdö	7,0 »
Busstrafiken Stockholm—Södertörn	4,6 »
Vaxholms Trafik Aktiefbolag buss	0,3 »
Statens Järnvägar tåg	
Uppsalabanen	2,7 »
Enköpingsbanan	1,9 »
Södertäljebanen	6,3 »
Nynäsbanan	0,5 »
Djursholmsbanan	3,1 »
Roslagsbanan	3,1 »
buss	
Danderydslinjerna	4,8 »
Huddingelinjerna	1,7 »
Solnalinjerna	
utefter Enköpingsbanan	9,3 »
» Uppsalabanen	5,9 »
till Solna—Sundbyberg	6,0 »

Det totala antalet resor från förortskommunerna till Stockholms innerstad under ett dygn år 1961 uppgick till 180 000 och beräknas enligt en av professorn vid Kungl. Tekniska Högskolan Bo Björkman utförd prognos öka till 346 000 år 1970 (eller med 92 %) och till 603 000 år 1990 (eller med 74 % åren 1970—1990).

Det kollektiva trafiksystem som i enlighet med det anförda uppkommit inom Stor-Stockholm torde icke kunna anses vara tillfredsställande organiserat ur trafikantsynpunkt. De mest framträdande nackdelarna har i en inom Stockholms förorters samarbetsnämnd i mars 1964 upprättad »PM angående den kollektiva trafiken inom Stor-Stockholm» — från vilken även ovan redovisade sakuppgifter hämtats — sammanfattats i nedanstående 6 punkter:

»1. Trafikföretagen har i stor utsträckning sina ändstationer perifert belägna från Stockholms centrum. Detta innebär att trafikanter från förortskommunerna ofta måste företaga omstigningar (67 % till SS) för att nå sina resmål. Främst gäller detta resenärerna på de trafikföretag, som har sina ändstationer belägna vid Östra station, Jarlaplan, Borgmästargatan, Slussen, Ölandsgatan, Zinkensdamms Idrottsplats, Fridhemsplan och Götgatan—Ringvägen.

2. Omstigningar vid de angivna ändstationerna måste ske till annat trafikföre-

tag. Någon samordning av tidtabeller finns icke, vilket ofta innebär tidsförluster.

3. Periodkort och biljetter, som omfattar resor hos två eller flera trafikföretag, finns — med några få undantag — icke.

4. Omstigningar mellan olika trafikföretag innebär merkostnader. Exempelvis kostar en resa från Västerort till city (10 km) 30 kr. per månad medan den kortare resan från Nacka till city (8 km) kostar 67 kr. per månad.¹

5. Reskostnaderna för samma kilometer varierar. Sålunda kostar exempelvis en resa från Färingsö till Stockholm (23 km) 76 kr. per månad. Reser man från Botkyrka till Stockholm (också 23 km) kostar resan 53 kr. per månad.¹

6. Trafikföretagen tillämpar olika bestämmelser. Exempelvis åker barn under 7 år gratis vid Stockholms Spårvägar medan Statens Järnvägar tar halv avgift för barn mellan 6 och 12 år.»

Endast i mycket begränsad omfattning förekommer samordning de olika trafikföretagen emellan. Sålunda har Lidingöbanorna genom särskilt avtal rätt att använda Stockholms Spårvägars spår på sträckan Ropsten—Lidingövägen—Sturegatan—Humlegårdsgatan. Därjämte försäljes Stockholms Spårvägars biljetter å denna sträcka, vilket innebär att övergång från Lidingöbanorna till Stockholms Spårvägar kan ske utan ny biljett. Mellan de tre trafikföretagen Trafikaktiebolaget Stockholm—Södra Lidingön, Lidingö Trafikaktiebolag och Lidingö Omnibusaktiebolag förekommer ett administrativt samarbete, varjämte Lidingöbanorna driver samtrafik med vagnar och i stor utsträckning har samma personal.

Inom de nordöstra delarna av Stockholms stad — Brunnsviken och Ekshagen — har Stockholms Spårvägar ingen trafik utan densamma ombesörjes av SJ-bussar. Genom särskild överenskommelse mellan Statens Järnvägar och Stockholms Spårvägar har trafikanterna inom detta område rätt till fri övergång mellan de två trafikföretagens linjer.

I det *interkommunala samarbetet* har med den kollektiva närtrafiken sammanhängande frågor på senare tid upptagits till behandling i olika sammanhang.

Sålunda har Stor-Stockholms planeringsnämnd tillsatt en särskild trafikberedning, i vilken ingår representanter för Stockholms stad och förortskommunerna samt Statens Järnvägar och Stockholms Spårvägar. Enligt planeringsnämndens direktiv skall beredningen i första hand företa en översyn av behovet av terminalanläggningar för förortstrafiken. Härvid syftar delegationen till att uppnå en så tillfredsställande kontakt som möjligt mellan förortstrafiken och Stockholms trafiknät.

På uppdrag av Stockholms förorters samarbetsnämnd har professor Bo Björkman aktualiserat befintligt utredningsmaterial och utarbetat en prognos beträffande den kollektiva trafiken (Trafikprognos 1990).

Vidare har samarbetet mellan olika kommuner beträffande trafikfrågorna under senare tid resulterat i vissa gemensamma lösningar. Sålunda har Stockholm, Solna och Sundbyberg fattat ett principbeslut angående tunnel-

¹ Enligt taxor vid tiden för promemorians upprättande.

bana till Järvafältet. Enligt beslutet skall kostnaderna fördelas mellan de tre städerna i förhållande till deras nytta av anläggningen.

Mellan Stockholm och Lidingö har överenskommelse träffats om förlängning av tunnelbanan från Gärdet till Ropsten. Kostnaderna för bananläggningen inklusive T-station i Ropsten skall fördelas på så sätt, att Stockholm svarar för $\frac{2}{3}$ och Lidingö för $\frac{1}{3}$. Städerna har gemensamt ansökt om bilskattemedel för anläggningen.

Stocksund, Djursholm, Danderyd, Täby, Vallentuna, Österåker och Vaxholm har gemensamt företagit en utredning angående den kollektiva trafikförsörjningen inom de berörda kommunerna.

Den framtida kollektiva trafikförsörjningen inom Nacka, Boo och Saltsjöbaden är för närvarande föremål för gemensam utredning av de tre kommunerna.

I en flerpartimotion vid Stockholms läns landsting begärdes under hösten 1963 att landstinget skulle taga initiativet till en utredning angående i motionen berörda problem angående den kollektiva närtrafiken. I utredningen skulle ingå företrädare för, utom landstinget, Stockholms stad, staten och övriga berörda parter. Motionen rönt ett positivt mottagande i landstinget.

Sedermera har kommunikationsministern tillkallat en förhandlingsman, numera generaldirektören Nils Hörjel, för samordning av frågor, som sammanhänger med den kollektiva trafiken i stockholmsområdet. Några direktiv för denne har ej utfärdats men ett handlingsprogram har skisserats. Förhandlingsarbetet pågår och stadskollegiet samt landstinget har utsett representanter för deltagande i detsamma.

f. Storlandstingsfrågan

I sitt ståtall inför Stockholms stadsfullmäktige den 5 december 1963, betitlat »Framsteg och kommunal samverkan», inbjöd finansborgarrådet Hjalmar Mehr till samverkan om ett initiativ från den kommunala självstyrelsens sida i staden och länet i samarbetsfrågorna. Den samverkan som i talet åsyftades borde enligt förslagsställaren åvägbringas i storlandstingets form med stöd av en speciallagstiftning. Staden borde tillsammans med företrädare för landstinget och kommunerna utreda frågan om ett dylikt storlandsting.

Sedan enighet vunnits inom staden om det ifrågasatta utredningsarbetet, har stadskollegiet utsett fem representanter för staden att delta i förberedande överläggningar med företrädare för landstinget om formerna för en dylik utredning. Även landstingets förvaltningsutskott har å sin sida utsett representanter. Förberedande överläggningar har därefter inletts.

I sitt nyss nämnda anförande skisserade borgarrådet Mehr sammanfattningsvis ett förslag till handlingsprogram, avsett att tjäna som underlag för diskussioner med berörda parter, sålunda:

»1. Den kommunala verksamheten måste anpassas efter utvecklingens krav. Därvid bör primärkommuner i Stor-Stockholm bestå, men en fast form för samverkan skapas för att lösa de regionala problemen.

2. I detta syfte bör man överväga att huvudstaden och länet i dess helhet förenas i ett gemensamt storlandsting med främst följande huvuduppgifter:

- A. Regionplanering.
- B. Sjukvården.
- C. Samordning av och stöd åt kommunernas bostadsbyggande.
- D. Planering av vattenförsörjning och avloppssystem.
- E. Den kollektiva trafiken i samverkan med staten.
- F. Planering av skolväsendet ovanför grundskolan.

3. Bostadsbyggandet skall i snabbast möjliga takt successivt ökas till en årsproduktion av minst 20 000 lägenheter.

4. Bebyggelsen av Järvafältet samordnas under ledning av ett för de 5 berörda kommunerna gemensamt planerings- och förhandlingsorgan, som bör omedelbart tillsättas.

5. I avvaktan på tillkomsten av ett storlandsting måste den för länet och staden gemensamma bebyggelseplaneringen vidareutvecklas med Stor-Stockholms planeringsnämnd som sammanhållande kraft samt med utnyttjande och utbyggande av befintliga planeringsapparater, som kan ställas till kommunernas förfogande.

6. Under mellantiden bör likaså strävandet efter en samordning av den kollektiva närtrafiken fullföljas i samverkan mellan staten, staden och länet.

7. Gemensamt bör staden och länet hos statsmakterna göra framställning om garantier för den kapitalförsörjning, som erfordras till de av bostadsbyggandet föranledda följdinvesteringarna inom ramen för långsiktig kommunal samhällsplanering.»

Vid de nyss omnämnda överläggningarna beslöt stadens och landstingets representanter företaga förutsättningslösa utredningar om regional, lagbunden samverkan och att därvid storlandstinget skulle godtas preliminärt som administrativ form i avvaktan på resultatet av detaljutredningar och definitiva ställningstaganden samt att de utsedda representanterna skulle leda och sammanhålla utredningsarbetet under benämningen »Storlandstingskommittén».

De utredningar som enligt beslutet skulle igångsättas i syfte att klarlägga formerna för tillskapande av en fast samverkan för regionala planerings- och verkställighetsuppgifter preciserades på följande sätt:

»1. *Regionplanering* resp. samordning av och stöd åt kommunernas bostadsbyggande.

2. *Sjukvården*: praktiska förutsättningar för en samordning med hänsyn till platstillgång och sjukvårdsresursernas utbyggnad vid olika tidpunkter, ekonomiska konsekvenser, befolkningens tillväxt, åldersförskjutningar etc. Jämväl frågan om samordning av projekteringen skulle penetreras, varvid skulle redovisas såväl fördelar härmed, ävensom den alternativa uppläggningsdärest samordningen av projekteringen icke påkallades, med uppläggning av projekteringen dels sjukhus för sjukhus, dels för sjukhusområdena i sin helhet.

3. Samordning av planering av *vattenförsörjning och avloppssystem*.

4. *Trafikförsörjning*.

5. Samordnad *planering av skolväsendet* ovanför grundskolan.

6. *Lagtekniska problem* beträffande storlandsting ävensom frågan i vad mån den primärkommunala lagstiftningen behöver ändras.»

KAPITEL 8

Behovet av samarbete och samordning

Såsom framgår av den tidigare framställningen har bl. a. den hastiga befolkningstillväxten i Stor-Stockholm bidragit till uppbyggnaden av det omfattande och vittutgrenade samarbete, som nu bedrivs. Enligt alla befolkningsprognoser beräknas folkökningen komma att fortsätta med en given tyngdpunkt i förortskommunerna.

Sålunda redovisar beräkningarna om den framtida befolkningsutvecklingen — med basåret 1956 och befolkningstalet 1 080 000 — i anslutning till regionplanen ett invånarantal av i runt tal 1 570 000 i Stor-Stockholm år 1990.

Den 1 januari 1964 var folkmängden ca 1 210 000 i Stor-Stockholm. Med utgångspunkt från denna utveckling har beräknats att antalet invånare i Stor-Stockholm år 1970 skulle bli ca 1 320 000. Under 1950-talet låg den årliga folkmängdsökningen vid 15 000 för att under de senaste åren överstiga 20 000. Befolkningstillväxten i Stor-Stockholm har under de senare åren varit beroende av den starka expansionen inom förortskommunerna, under det att Stockholm uppvisat ett sjunkande invånarantal.

Järfälla kommun är ett exempel på hur snabbt utvecklingen gått i en del av Stor-Stockholm. Järfälla hade år 1940 ett invånarantal av 3 668. Tio år senare hade befolkningen fördubblats till 7 289. Härefter fortsatte ökningen i stegrad takt och befolkningstalen uppgick till 19 212 år 1960, 22 178 år 1961, 26 591 år 1962 och 30 745 år 1963.

Det största bosättningsområdet i nära anslutning till Stor-Stockholm är södertäljeområdet. Förbättrade vägförbindelser och nya bebyggelseområden inom bl. a. kommunerna Botkyrka och Salem har bidragit till att gränserna mellan Stockholms och Södertäljes influensområden blivit mindre markerade. Den 1 januari 1964 hade de kommuner som enligt Kungl. Maj:ts beslut ingår i Södertälje-blocket 64 703 invånare och den uppskattade folkmängden år 1975 uppgår till 87 000. Motsvarande befolkningstal är för Nynäs- hamns-blocket 14 792 resp. 20 000 och för Norrtälje-blocket 18 127 resp. 19 300.

Regionplanen anger inriktning för general- och detaljplanerandet i kommunerna. Genomförandet av detta planeringsarbete omfattar hos kommunerna markanskaffning, detaljplanläggning, åtgärder för vattenförsörjning och avloppsrening, kapitalförsörjning och tillskapande av organisatoriska resurser för planeringens utförande.

Det är naturligt att lösandet av de stora uppgifter som kommunerna i dessa avseenden ställts inför ej kunnat ske utan friktioner. Olika samverkande faktorer, ibland sådana som kommunerna ej själva kunnat påverka, har tvingat fram omställningar och improvisationer i planeringen. I vissa fall har också eftersläpningen inom aktuella utbyggnadsområden medfört, att andra bebyggelseområden kommit att tagas i anspråk, innan alla förutsättningar för ett samhällsbyggande där förelegat.

För att kunna möta utvecklingens krav måste kommunerna ha erforderliga markresurser. Avsaknaden av tillräckliga och disponibla sådana resurser kan försena och snedvrída utvecklingen.

Den kommunala markanskaffningen är främst beroende av en långsiktig kommunal planering genom upprättande av general- och andra översiktsplaner samt av möjligheterna att anskaffa och förränta det kapital som erfordras. I förortskommunerna innebär dessutom utbyggnaderna ofta en genomgripande förändring av samhällskaraktären med en ny typ av bebyggelse och nya centrumbildningar. Genomförandet av utbyggnaderna har därför i en del fall krävt speciella åtgärder för markanskaffningen, varvid expansionsförväntningarna medfört svåra och tidskrävande markprishandlingar på många håll.

På utredningens uppdrag har Stockholms förorters samarbetsnämnd i juni månad 1963 införskaffat uppgifter om Stor-Stockholmskommunernas markresurser och markinnehav. Dessa uppgifter utvisar, att i samarbetsnämndens medlemskommuner omfattade markresurserna för bostadsbyggande ca 12 810 ha, varav ca 11 540 inom det inre förortsområdet. I kommunernas ägo var inom det inre området ca 6 360 och inom det yttre ca 260 ha. Inom det inre området svarade Huddinge för 4 000 ha, varav 3 000 för bostadsbebyggelse i kommunens ägo. För Sollentuna redovisades ca 2 000 ha för bostadsbebyggelse. Därav fanns i kommunens ägo 535 ha. Övriga kommuner med mera omfattande markresurser var Lidingö (790 resp. 475 ha), Järfälla (700 resp. 25 ha), Upplands-Väsby (650 resp. 470 ha) och Botkyrka (600 resp. 300 ha).

I åtskilliga andra fall är emellertid förortskommunerna betydligt sämre rustade att med markinnehav möta den utveckling, som kan förutses.

Som av framställningen i kapitel 7 framgår har under senare år Stockholms stad eller särskilda bolag i vilka Stockholms stad har inflytande efter avtal mellan Stockholm och vederbörande kommun förvärvat mark för bostadsbyggande i förortskommuner. Detta torde bland annat sammanhänga med de praktiska svårigheter som förelegat för vederbörande förortskommun, då det gällt att förvärva marken. För bostadsproduktion lämpad mark har ofta varit belägen och tillgänglig för köp i stora sammanhängande arealer och för pris, som kommunen ej kunnat erlægga vid den tid, då ett snart igångsättande av planering för utbyggnad och bebyggelse framstått som önskvärt.

Onekligen skulle det vara till fördel om man kunde skapa förutsättningar för en mera långsiktig inköpspolitik genom att ett organ tillskapades, som utrustades med resurser att taga ett samlat grepp över de kommunala markförvärven. Om dessa kunde göras i god tid före exploateringen, skulle sannolikt också markpriserna kunna hållas nere. Det torde finnas anledning att antaga, att dessa frågeställningar blir föremål för bedömanden vid de förestående förhandlingarna om tillskapandet av ett storlandsting.

Stockholms egenskap av huvudstad medför, att stora statliga markinnehav finnes i staden och området däromkring. Dessa områden är ofta välbelägna och väl lämpade för exploatering för bostadsbebyggelse.

Utredningen har från byggnadsstyrelsen inhämtat uppgifter om det statliga markinnehavet i Stor-Stockholm. Detta uppgick i februari år 1964 till ca 22 150 ha, varav ca 2 890 ha i Stockholm, ca 9 540 ha i det inre Stor-Stockholmsområdet och återstående ca 9 680 ha i det yttre Stor-Stockholmsområdet.

Av det sammanlagda statliga markinnehavet förvaltade domänstyrelsen ca 11 750, fortifikationsförvaltningen ca 7 470 samt Djurgårdsnämnden och Djurgårdsförvaltningen ca 1 890 ha.

I flera fall har staten på grund av ändrade dispositioner kunnat överlåta mark till kommuner och därmed tillmötesgå deras önskemål om förvärv. Då så skett har det emellertid kunnat genomföras först efter långvariga överväganden och förhandlingar. Ovissheten om möjligheterna att förvärva sådana områden och svårigheterna att där komma i gång med planläggning och exploatering har utan tvivel bidragit till att eftersläpning på sina håll uppstått i utbyggnaden. Bl. a. omständigheter sådana som de antydda torde ha bidragit till att ianspråktagandet av Järvafältet kommit att fördröjas.

Av olika skäl har sålunda *planeringen och utbyggnaden i stort* blivit fördröjd och splittrad. Andra skäl som bidragit härtill är — även om förhållandena växlar de olika kommunerna och de olika kommunala verksamhetsområdena emellan — bristande personella resurser hos kommunerna och förekomsten av bristande samordning på den kommunala sidan.

Det är emellertid ej möjligt att teckna en helt rättvisande bild av fördröjningen i stockholmsområdets utbyggnad utan att även omnämna att sådana förhållanden som bristande personella resurser även hos statliga organ samt bristande samordning mellan statliga och kommunala organ eller mellan statliga organ i flera fall vållat långsamhet i handläggningen av planeringsärenden och blivit till hinder för bostadsbyggandet.

Länsstyrelsen i Stockholms län har i framställning om bl. a. viss personalförstärkning den 26 oktober 1963 härom anfört:

»Det torde emellertid vara ett allmänt erkänt faktum, att den fundamentala anledningen till förseningen av bostadsbyggandet hänför sig till planarbetet. Med en viss tillspetsning brukar framhållas att bostadsbyggandet i förortsområdet ytterst är en planfråga. Med planarbete får då förstås inte blott uppgörande av

stads- och byggnadsplan utan även hela den serie av övriga planläggningsåtgärder, förberedelser och projekteringar samt gransknings- och underställningsförfaranden hos statliga myndigheter på en rad samhällsområden, som måste föregå byggnadsarbetets igångsättning. Detta fordrar en komplicerad och ofta tidskrävande samordning mellan olika kommunala och statliga myndigheters verksamhet och beslut. I den dynamiska utveckling som länets förortskommuner undergår blir denna nödvändiga samordningsprocedur mera invecklad än i de regioner där takten i utbyggnader är lugnare, allra helst som länsmyndigheternas ofta otillräckliga kapacitet vållar en beklaglig tidsutdräkt.

Häri ligger enligt länsstyrelsens mening kärnan till den uppkomna förseningen av bostadsbyggandet. Det råder hos kommunerna en tendens att underskatta tidsåtgången för planarbetet i vidare bemärkelse — inte minst den tid som behövs för de statliga myndigheternas handläggning av hithörande ärenden. Erfarenheten visar, att i nuvarande läge tiden från markanskaffning till byggnadsarbetets påbörjande oftast belöper sig till fyra å fem år. Det är möjligt, att detta icke beaktades när statsmakterna animerade Stor-Stockholms kommuner att antaga det nu gällande aktionsprogrammet med dess betydande höjning av målsättningen för produktionshöjningen. Utifrån denna synpunkt kan det sägas, att den inträdda eftersläpningen av bostadsbyggandet är ett uttryck för att aktionsprogrammet blivit för ambitiöst upplagt. Ett stöd för denna uppfattning är, att länsarbetsnämnden för närvarande har inneliggande i lager ansökningar om igångsättning beträffande sammanlagt 2 000 lägenheter som emellertid inte kan påbörjas på grund av att ett eller flera moment av planläggningsproceduren ännu inte slutförts — inte sällan prövning eller åtgärd från statlig myndighets sida.»

Det kan i detta sammanhang nämnas att i en av Stockholms grannkommuner avstannade för en tid praktiskt taget allt bostadsbyggande därför att i ett fall ett stadsplaneärende blev fördröjt och i ett annat fall besked ej kunde erhållas beträffande en vägsträckning.

Enligt utredningens mening måste det bedömas som angeläget, att både de regionala och de centrala statliga myndigheterna erhåller sådana resurser i personellt avseende, som möjliggör förbättrad samordning och snabbare handläggning på den statliga sidan.

I en av utredningens expert byrådirektören Bengt Sparrman utarbetad och som bilaga till detta betänkande fogad översikt av utvecklingen på *bostadsbyggnadssidan* redogöres för utbyggnaden inom kommunerna. Av denna redogörelse framgår att ofta beaktansvärda insatser gjorts i kommunerna för att tillgodose den kraftigt ökade efterfrågan på bostäder. Att detta trots dessa insatser icke helt lyckats, torde till största delen bero på att utvecklingen gått snabbare än man kunnat förutse och i övrigt på en rad samverkande förhållanden, varöver kommunerna ej alltid kunnat råda.

Emellertid kan man med utgångspunkt från gjorda prognoser rörande befolkningsutvecklingen förutse, att de senaste årens utveckling kommer att fortsätta och att efterfrågan på bostäder i kommunerna ökar ytterligare. Det synes redan av denna anledning ofrånkomligt att ställa bostadsfrågan i centrum för de överväganden angående en effektivare kommunal samordning, som förestår vid de tidigare omnämnda förhandlingarna om storlandsting.

Såsom en förutsättning för ett tillräckligt och ändamålsenligt bostadsbyggande måste även framhållas den stora betydelsen av *trafikfrågornas* lösning. Trafikproblemen kan förutses bli alltmer brännande ju längre ut från regionens centrum bostadsbebyggelsen sker. Av den tidigare i detta betänkande lämnade redogörelsen framgår klart, hur splittrat trafikväsendet f. n. är. Varje kommun sörjer i stort sett endast för sin egen trafik i vad det gäller tunnelbana eller bussar och den kollektiva trafiken handhas även av statliga och enskilda företag, allt utan att tillräcklig samordning förekommer.

Med utgångspunkt från dessa för medborgaren-trafikkonsumenten otillfredsställande förhållanden är tillsättandet av den statlige förhandlingsmannen för Stor-Stockholms trafikfrågor att hälsa med tillfredsställelse. Frågan om en samordning av den kollektiva trafiken framstår enligt utredningens uppfattning jämte de med önskemålet om ett bostadsbyggande sammanhängande frågorna som den mest angelägna samordningsuppgiften i stockholmsområdet.

I detta sammanhang måste även framhållas betydelsen av att vägar och broar byggs ut i tillräcklig omfattning och med erforderlig snabbhet. Det kan konstateras, att sistnämnda utbyggnad icke hållit jämna steg med utvecklingen i övrigt inom området.

På uppdrag av länsstyrelsen och länsvägnämnden har vägförvaltningen i Stockholms län verkställt en utredning om det behov av vägutbyggnad, som för perioden 1964—1968 anses erforderligt i samband med bostadsbyggandet och övrig samhällsutveckling, allt såvitt avser sexton förortskommuner, där staten är väghållare. Utredningen, som gjorts i samarbete med kommunalnämnderna i berörda kommuner, redovisar kommunvis vägbyggnadskostnaderna dels för perioden 1964—1968 och dels därefter. Vägbyggnadsföretagens medelstillelning år 1963 enligt flerårsplanerna redovisas som jämförelse, liksom befolkningstalet vid undersökningstillfället och en uppskattning av invånarantalet vid slutet av 1960-talet.

Undersökningens resultat framgår av *tabell 8: 9*.

Det totala medelsbehovet 1964 och senare enligt tabellredovisningen uppgår till ca 153 milj. kr.

Av uppgifterna i denna utredning framgår klart att det måste bedömas som ofrånkomligt med väsentligt ökade medelstillelningar för utbyggnad av vägar och broar i Stor-Stockholmsområdet. En sådan utbyggnad är en av de *följdinvesteringar*, som måste tagas i beaktande, då en samhällsutbyggnad förestår. För den statliga sidan torde vägutbyggnadskostnaderna vara den kanske mest kostnadskrävande följdinvesteringen vid samhällsbyggandet. Enligt utredningens mening bör icke blott kommunerna utan även staten vara beredd att genom ökade anslag möta en utveckling, som, därest ej motverkande åtgärder av genomgripande art vidtages, kommer att ytterligare accentueras.

På den kommunala sidan medför följdinvesteringarna, som hänför sig till

Tabell 8:9. Medelsbehov för vägbyggnadskostnader i vissa kommuner i Stockholms län åren 1964—1968, medelstillelning år 1963 samt invånarantal resp. undersökningsår (vanligen 1961—1963) och vid slutet av 1960-talet

Kommun	Medelsbehov i 1 000-tal kronor		Medelstillelning 1963 i flerårs- planer	Invånarantal	
	1964—1968	Senare		Undersökn.	1968—1970
Boo	3 000	1 100	800	7 000	13 000
Botkyrka	3 600	800		14 500	32 000
Danderyd	2 630			13 000	25 000
Ekerö	4 500			4 000	7 000
Huddinge	23 790	17 000	7 000	35 000	60 000
Järfälla	4 910			25 000	45 000
Märsta	4 680			9 000	21 000
Sollentuna	10 580	4 000		28 000	47 500
Tyresö	2 070			10 000	22 000
Täby	20 800	3 900		24 500	44 000
Upplands-Väsby	7 090			11 000	23 000
Vallentuna	7 980			6 000	8 000
Värmdö	4 200			2 100	3 700
Västerhaninge	4 800	3 000		7 800	17 000
Österhaninge	5 630			11 000	23 000
Österåker	12 665		1 000	7 000	13 000
Summa	122 925	29 800	8 800	214 900	404 200

centrumbebyggelser, skolbyggnader, sociala inrättningar av olika slag, samlingslokaler etc., betungande utgifter som regelmässigt måste täckas genom upptagande av lån. Svårigheterna att erhålla lån har i många fall ställt kommunerna i besvärande situationer. Om utbyggnaden av stockholms-området skall kunna ske på ett tillfredsställande sätt, måste kreditgivningen organiseras på ett rationellare sätt.

Önskvärdheten av särskilda åtgärder för en förbättrad samordning på det kommunala planet framstår särskilt klar i frågan om *Järvafältets utbyggnad*. Området är beläget inom fem olika kommuner — Stockholm, Solna, Sundbyberg, Sollentuna och Järfälla — och uppenbarligen kommer här mer än annorstädes att krävas en samordning över hela det plan, för vilket redogjorts i detta kapitel. Trafikplaneringen synes här böra ligga jämsides med eller helst före bostadsplaneringen. Om ej detta sker och kollektiva trafikmedel ej tillskapas i tillräcklig omfattning redan från början, kan den privata biltrafikens expansion bli så stor, att utrymmet och lönsamheten minskas för de kollektiva trafikmedel, som sannolikt ändå förr eller senare måste tillkomma. Samtidigt blir — om den nya bebyggelsen blir helt eller till alldeles övervägande delen »bilinriktad» — följdverkningarna svår- bemästrade när det gäller parkeringsutrymmen i Stockholms centralare delar och vid övriga arbetsplatser.

Frågan om trafikplaneringen inrymmer även en synnerligen viktig avvägning mellan de olika trafikmedlens (järnväg, tunnelbana, bussar etc.)

andel i trafiken. Denna avvägning måste uppenbarligen ske på lång sikt, så att ej utbyggnaden i detta avseende vållar svåra problem i framtiden.

Även vid trafikfrågans lösning för detta område torde vissa problem uppkomma på finansieringssidan bl. a. vid den nämnda avvägningen mellan olika trafikmedel. Om t. ex. tillkomsten av en tunnelbana — vilken kräver betydande investeringar — medför ett förbilligande av annars dyrbara vägförbindelser kan det, såsom även framhållits av de representanter för Stockholm och länets landsting, med vilka utredningen haft överläggningar, anses rimligt att staten, som i övrigt direkt eller indirekt bekostar större delen av vägväsendet, bidrager till tunnelbanans tillkomst.

Järvafältets utbyggnad innefattar även att gemensamma frågor om samhällsservice utöver trafikapparater av olika slag uppkommer. Det synes nödvändigt att de fem berörda kommunerna löser dylika frågor rationellt över kommungränserna.

Utredningen hälsar med tillfredsställelse att förberedande åtgärder börjat vidtagas för tillskapande av särskilda interkommunala organ för Järvafältets exploatering. Uppenbart är nämligen att resultaten av övervägandena i storlandstingsfrågan icke kan avvaktas för lösningen av denna gemensamma angelägenhet. På längre sikt kan flera samarbetsfrågor som är lika direkt påtagbara som frågorna beträffande Järvafältet uppkomma och även om det samarbete som planeras för sistnämnda fråga skulle lämna goda resultat, torde det vara ofrånkomligt att för framtida gemensamma frågor — vare sig de är gemensamma för ett par kommuner eller för stockholmsområdet i vidare mening — tillskapa fastare samarbetsformer än hittills.

Några alternativa sådana samarbetsformer diskuteras i nästföljande kapitel.

Synpunkter på samordningen

Enligt direktiven är storstadsutredningen oförhindrad att — om så skulle visa sig lämpligt — pröva olika förslag i syfte att underlätta en utveckling som leder till att samarbetet inom stockholmsregionen ytterligare förstärkes.

Det nyligen avslutade kommunindelningsarbetet har för större delen av landet bedrivits efter vissa principer, innebärande främst att de planerade kommunerna bör utgöras av näringsgeografiskt sammanhörande regioner med, i andra hand, vissa fordringar på befolkningsunderlaget.

Inom storstadsområdena och således även inom Stockholms näringsgeografiska influensområde har planeringen för en ny kommunindelning icke på samma sätt som för landet i övrigt varit bunden av på förhand fastställda principer. I såväl proposition som riksdagsbeslut uttalades nämligen att förhållandena inom storstadsområdena är så speciella, att de eljest gällande principerna icke skulle kunna tillämpas. Som skäl härför anfördes bl. a., att dessa städer har ett så dominerande inflytande över sin omgivning, att en planering grundad på de näringsgeografiska förhållandena skulle leda till mycket stora kommunbildningar. Beträffande särskilt stockholmsregionen togs den ställningen, att sammanförande av områden med Stockholms stad icke borde övervägas. Frågan om den kommunala indelningen i stockholms-regionen finge därför, uttalades det i propositionen, »lösas efter andra principer men i samma ordning» som skulle gälla för landet i övrigt. Mot detta uttalande hade riksdagen ingen erinran.

De andra principer som tillämpats vid fastställande av indelningsplan i området omkring Stockholm torde framgå av följande motivering, som lämnades i anslutning till beslutet.

»Befolkningstillväxten i Stor-Stockholmsområdet har under de senaste åren förskjutits från Stockholms stad till förortskommunerna och i dessa områden har skapats ett antal centra med en tämligen självständig karaktär både i fråga om arbetsplatser och service. Expansionen medför att bebyggelsen på många håll skär kommungränserna och framtvingar ett behov av samplanering. Vid fastställande av plan för indelning i kommuner bör hänsyn tagas till denna utveckling så att samarbetet över kommungränserna mellan de kommuner som naturligt grupperar sig omkring dessa relativt självständiga förortscentra främjas.»

Statsmakterna har således nyligen tagit ställning till frågan om ett sammanförande av områden med Stockholm och till den framtida kommunindelningen i området utanför Stockholm. Genom sist nämnda ställningstagande

har man syftat till att främja erforderligt behov av samarbete och samplanering inom regionen för mer begränsade områden. Detta lokala samarbete inom det vidare stockholmsområdet — vilket samarbete kommer att bedrivas i block sammansatta av kommuner av en regelmässigt större »styrka» än i landet i övrigt — torde i sin tur kunna bidra till bättre förutsättningar för samordning även inom regionen i stort.

På grund av här anförda förhållanden har utredningen icke behandlat några primärkommunala indelningsproblem inom stockholmsområdet.

Av tidigare lämnad redogörelse framgår att ett betydande samarbete förekommer mellan Stockholms stad och Stockholms läns landsting på sjukvårdens område. Utredningen är enligt direktiven oförhindrad att pröva olika möjligheter att avlägsna eller begränsa de olägenheter som — trots redan förekommande samplanering och samverkan — kvarstår till följd av att staden och länet utgör skilda sjukvårdsområden. Enär förhandlingar nu pågår om bildande av ett gemensamt landsting för staden och länet har utredningen inte ansett det påkallat att förorda några åtgärder. Skulle förhandlingarna leda till ett positivt resultat, kommer de båda sjukvårdsområdena att förenas till ett enda, och därmed blir de med den nuvarande uppdelningen förenade olägenheterna undanröjda.

Vidare äger ett omfattande samarbete rum mellan Stockholms stad och omgivande kommuner rörande flera gemensamma viktiga problem. Detta interkommunala samarbete har — vilket också understrykes i utredningsdirektiven — på senare tid betydligt utvidgats och förbättrats. De motsättningar, som tidigare rått mellan storstaden och kranskommunerna, har undan för undan fått ge vika för en tilltagande ömsesidig känsla av samhörighet och en gemensam uppfattning om behovet av samverkan. Därmed har en god grund lagts för den vidare utvecklingen på regionsamarbetets område.

Åtskilligt torde dock återstå innan detta samarbete motsvarar de stora och på grund av den snabba utvecklingen inom regionen alltmer ökande kraven på gemensamma insatser. Inte minst framträder detta vid betraktande av förhållandena på trafikväsendets och bostadsförsörjningens områden.

Som förut nämnts har sedan utredningsarbetet påbörjats två betydelsefulla initiativ tagits i syfte att åstadkomma ett intimare och effektivare samarbete inom regionen. Dels har Kungl. Maj:t på framställning från staden och landstinget förordnat numera generaldirektören Nils Hörjel till statlig förhandlingsman beträffande trafikfrågorna i Stor-Stockholm. Dels har på initiativ från Stockholms stad överläggningar upptagits mellan staden och landstinget om tillskapande av ett s. k. storlandsting.

Med beaktande härav nöjer sig utredningen med att söka kartlägga nuläget samt i stora drag redogöra för de olika alternativ till ett bättre och effektivare samarbete som kan tänkas komma i fråga.

Det nuvarande samarbetet grundas på frivillighet och sker, som ovan angivits, i form av avtal eller kommunalförbund ävensom genom olika sam-

arbetsorgan, utgörande frivilliga sammanslutningar utan beskattningsrätt och verkställande makt samt, frånsett regionplanearbetet, utan legal status.

Det enkla privaträttsliga *avtalet* kan i många fall utgöra en lämplig och smidig samarbetsform. Avtalsformen är föga kostsam och innebär obetydliga ingrepp i den kommunala förvaltningen och självbestämmanderätten. Möjligheterna att använda avtalsformen är dock begränsade med hänsyn till att särskilda bestämmelser gäller för fullgörande av vissa uppgifter. Vidare lägger allmänna kommunalrättsliga principer hinder i vägen för ett obegränsat användande av delegation av förvaltning och verkställighet.

Redan härav framgår att ett uteslutande användande av avtal för lösande av de primärkommunala samarbetsfrågorna i huvudstadsområdet ej är tänkbart. Dessa frågor har en sådan räckvidd, att de ej kan tänkas inordnade i en avtalstext eller i ett komplex av avtal. För samarbetet torde i stället krävas aktivt arbetande och planerande organ, såväl beslutande som verkställande.

Det torde därför vara ofrånkomligt att samarbetet inom regionen utvidgas och effektiviseras på annat sätt. I första hand bör undersökas huruvida det är möjligt att genom utbyggnad och närmare samordning av redan förefintliga samarbetsorgan nå det åsyftade målet.

Frågan uppställer sig om ett sådant resultat skulle kunna nås genom att *Stor-Stockholms planeringsnämnd* ges legal status och göres till ledande samarbetsorgan samt utrustas med de befogenheter och de resurser som motsvarar en sådan ställning. Till detta organ kunde då lämpligen anslutas regionplaneförbundet och regionplanekontoret, eventuellt även andra organ, vars verksamhet gör en sådan anslutning naturlig.

En dylik samordning skulle otvivelaktigt vara ett framsteg i jämförelse med nuvarande former för samarbetet. Med utgångspunkt från behovet av en långsiktig och rationell lösning av samarbetsproblemen inom regionen kan åtgärden dock betecknas som otillräcklig. Däremot kan man tänka sig denna utväg som en övergångsanordning i väntan på att en mera genomgripande lösning kan beslutas och i praktiken förverkligas.

Planeringsnämnden är ett organ för de i Stor-Stockholmsområdet ingående kommunerna. Huvuduppgiften är att främja en ändamålsenlig utbyggnad av Stor-Stockholm, och nämnden har att tillvarata medlemskommunernas gemensamma intressen i förhållande till statliga myndigheter och andra utomstående organ samt att medverka till och delta vid överläggningar mellan de i gemenskapen ingående kommunerna.

Nämnden anlitar — i likhet med förorterernas samarbetsnämnd — i stor utsträckning konsulter för utredningsarbeten. De båda nämndernas verksamhet spänner i stort sett över alla de kommunala verksamhetsområden (utom sjukvårdsfrågor), som sammanhänger med den regionala utvecklingen.

De båda nämndernas tillkomst och arbetssätt kan i och för sig ses som

ett naturligt och riktigt uttryck för den kommunala självstyrelsen. På grund av att de saknar finansmakt och egentlig beslutande funktion är deras möjligheter att verka dock begränsade. Ju intensivare samarbetsbehovet i en expanderande och sammanväxande storstadsregion blir och ju fler beslutande församlingar som var för sig skall agera i samma fråga — var och en för sitt delområde — desto större blir riskerna för en ojämn bedömning av de gemensamma samordningsfrågor, som ur helhetens synpunkt kräver allas medverkan men för vilkas lösande känslan av gemenskap kan vara mer eller mindre starkt uttalad. Som ett exempel på en dylik fråga kan nämnas försöken att åstadkomma en gemensam bostadsförmedling.

Även mot tanken att använda *kommunalförbundsinstytutet* för lösning av samarbetsproblemen kan vägande invändningar göras.

Kommunalförbunden kan enligt nuvarande bestämmelser anförtros uppgifter, som det eljest enligt särskild författning åligger kommun att vårda. Beslutanderätt i förbundet tillkommer förbundsfullmäktige, medan förvaltning och verkställighet tillkommer förbundets styrelse och särskilt tillsatta nämnder. För förbundet skall finnas förbundsordning. I fullmäktige skall varje medlem vara företrädd. Antalet ledamöter i styrelsen och nämnderna bestäms i förbundsordningen, vari även regleras den rätt att upptaga lån, som förbundet anses böra äga. Detta är för sin verksamhet beroende av bidrag från medlemskommunerna.

I och för sig föreligger icke hinder att ett kommunalförbund handhar flera angelägenheter, för vilkas handhavande då kan utses en eller flera nämnder vid sidan av styrelsen.

Kommunalförbundsformen kan i och för sig vara lämpad för lösande av vissa aktuella samarbetsfrågor. Emellertid kan icke på ett av flera kommunenheter sammansatt kommunalförbund överflyttas angelägenhet, som blott är gemensam för vissa förbundsmedlemmar. Detta utgör emellertid ej hinder för att bilda ett särskilt kommunalförbund för den nämnda angelägenheten och att till fullmäktige i detta förbund utse samma personer som i det större förbundet företräder medlemmarna. I vissa fall kan också en lösning nås genom att man åstadkommer en kombination av kommunalförbund och avtal, varigenom förbundet gentemot utanförstående kommuner åtar sig att fullgöra även viss för denna kommun betydelsefull angelägenhet.

De anförda svårigheterna får en än större tyngd, om man beaktar antalet kommuner i det nu aktuella området och den ej alltid klart markerade intressegemenskapen inom de olika kommunala verksamhetsområdena. Att åstadkomma ett enda kommunalförbund för handhavande av alla de vitt skilda regionala frågorna torde med nuvarande lagstiftning vara omöjligt. Ej heller torde ett system med ett stort antal kommunalförbund med olika vida kretsar av medlemmar erbjuda de möjligheter till samlade och effektiva grepp över de regionala frågorna, som bör eftersträvas.

Om man i detta fall söker lösningen av ifrågavarande problem efter

kommunalförbundslinjen torde det därför — om man vill uppnå en effektiv samordning — bli nödvändigt med en speciallagstiftning, som ger förbundet även andra arbetsuppgifter och större befogenheter än nuvarande lagstiftning tillåter. En sådan lösning förefaller dock mindre ändamålsenlig. Vill man företa mera genomgripande organisatoriska åtgärder ligger det närmare till hands att tänka sig en lösning efter andra linjer.

Om de nuvarande arbetsformerna skall reformeras och effektiviseras, torde det vara mest ändamålsenligt att till ett överkommunalt eller sekundärkommunalt organ överföra en del av de uppgifter, som f. n. förbehålles primärkommunerna. Detta organ bör vara ekonomiskt oberoende av primärkommunerna men i övrigt ha så stark anknytning till desamma som möjligt. Otvivelaktigt skulle detta innebära en viss inskränkning i primärkommunernas bestämmanderätt. Emellertid torde det stå klart, att samordningsfrågorna i huvudstadsområdet numera blivit så många och så betydelsefulla, att tiden är mogen för ett sådant ingrepp. Dessutom är att märka att den kommunala självstyrelsen knappast kan sägas bestå i bibehållandet av den ena eller den andra styrelseformen eller kompetensfördelningen utan däri att medborgarna i trakter med intressegemenskap bereds tillfälle att i vedertagna demokratiska former själva handlägga sina gemensamma angelägenheter. Mot bakgrunden härav borde en ändring av kompetensfördelningen mellan olika genom direkta val utsedda kommunala representativa organ vara möjlig att genomföra.

1944 års kommitté för kommunal samverkan föreslog i sitt »Betänkande med förslag till lag om regionkommuner m. m.» (SOU 1947: 30) införandet av en ny form av sekundärkommun, benämnd *regionkommun*, vilken skulle inom Stor-Stockholm omhänderha de regionala samarbetsuppgifterna, utom sådana som ombesörjes av landstinget. Denna form av sekundärkommun skulle emellertid kunna komma till användning även inom andra regioner, där behov av en sådan kommunbildning kunde föreligga eller framträda. Om bildande av regionkommun skulle Kungl. Maj:t förordna. Sådant förordnande skulle kunna meddelas även utan samtycke av berörda primärkommuner under förutsättning att ett betydande allmänt behov så påkallade.

Regionkommunen skulle först och främst svara för upprättande av regionplan. Den skulle alltså härvidlag utgöra ett alternativ till regionplaneförbunden. Därutöver skulle regionkommunen ha att verka för regionplanens genomförande i samarbete med primärkommunerna inom regionkommunen. Den skulle även tilläggas yttranderätt i fråga om stadsplaner och andra detaljplaner inom regionplaneområdet. Över huvud taget förutsattes en växelverkan mellan region- och detaljplanering, så att det i möjligaste mån kunde tillses att regionplanen genomfördes. Regionkommunen skulle emellertid också mera direkt kunna påverka regionplanens genomförande och verka för att utbyggnaden av regionen skedde ej blott på lämp-

ligt sätt utan även i lämplig takt. För att kunna fylla denna uppgift skulle regionkommunen tilläggas ett avgörande inflytande på kommunikationsväsendet inom regionen och på så sätt få möjlighet att leda bebyggelsens utveckling. Regionkommunen skulle också helst själv övertaga trafikmedlen inom regionen och borde även tillförsäkras inflytande på vägfrågorna inom regionen.

Uppgiften att övervaka bebyggelseutvecklingen inom regionen borde komma till uttryck även på så sätt att regionkommunen skulle gå i spetsen för det allmännas förvärv av mark inom regionen såväl för framtida bebyggelse som för fritids- och andra ändamål. Med hänsyn härtill borde regionkommunen tilläggas en relativt vidsträckt rätt att expropriera mark inom regionen. Markpolitiken borde drivas i nära samarbete med primärkommunerna och regionkommunen borde vid behov biträda dessa, när fråga om exploatering av mark blev aktuell.

Även andra för kommunerna inom regionen gemensamma uppgifter borde kunna övertagas av regionkommunen. Det kunde t. ex. befinnas lämpligt att lägga hamnväsendet inom regionen under regionkommunen om en hamn växte ut över en kommungräns. Vidare borde regionkommunen ägna uppmärksamhet åt frågor om regionens förseende med vatten och avlopp samt gas och elektricitet.

Enligt förslaget skulle regionkommunen sålunda få många och viktiga uppgifter för vilka stora ekonomiska resurser krävdes. Den borde därför erhålla beskattningsrätt. Det föreslogs, att en regionskatt skulle utgå på det kommunala skatteunderlaget inom regionkommunens område. Reellt sett skulle det ej medföra en ny skattepålaga utan endast ett överflyttande av vissa utgifter från primärkommunerna till regionkommunen. Denna borde organiseras som en verklig kommunal enhet med fullmäktige som beslutande organ. Fullmäktige borde utses genom direkta val. Vidare skulle tillsättas styrelser och nämnder för förvaltning och verkställighet.

Med frågan om sammansättningen av regionfullmäktige sammanhängde åtskilliga problem, främst hänförande sig till möjligheten att en enda kommun skulle kunna få en dominerande ställning. Efter övervägande av olika möjligheter stannade kommittén för att föreslå en representation efter i stort sett samma normer som gällde för landstingen. Kommittén fann det emellertid angeläget att vid denna lösning av representationsproblemet söka utvägar för att i någon form säkra en lokal minoritet mot majoritetsförtryck. I stället för att föreslå regler om kvalificerad majoritet stannade kommittén i detta hänseende för att föreslå att ett nybildat organ, kallat kommunala rikssamarbetsnämnden, skulle få ett visst inflytande på handläggningen av regionkommunala ärenden.

Mot förslaget riktades stark kritik från många remissinstanser. Denna kritik hänförde sig till att vissa av de viktigaste samarbetsfrågorna helt lämnats å sido, att beskrivningen av regionkommuns uppgift gjorts alltför

obestämd, att förslaget skulle i hög grad komplicera förvaltningen genom att medborgarna skulle komma att tillhöra alltför många slag av kommunbildningar, att ett tillskapande av en rikssamarbetsnämnd skulle innebära ett allvarligt ingrepp i den kommunala självstyrelsen, att förslagets genomförande skulle betyda en kostnadskrävande dubbelorganisation utan att väsentliga frågor löstes samt att tillkomsten av ytterligare val och skatter skulle innebära både kostnader och besvär för det allmänna, etc.

Förslaget föranledde ingen statsmakternas åtgärd.

Det kan här nämnas att man på en del håll i utlandet sökt klara storstadsproblemen genom tillskapandet av något slags överkommuner, i vissa hänseenden något liknande den regionkommuntyp som 1944 års utredning föreslog för vårt land. Så är förhållandet bland annat i Toronto och Hannover, två städer av ungefär samma storlek som Stockholm, samt i London. Även i Köpenhamn har vissa överväganden gjorts om tillskapande av en överkommunal bildning, en s. k. »amts-kommune», omfattande de kommuner som bildar Stor-Köpenhamn.

Fördelen med en lösning enligt regionkommunlinjen kan sägas vara, att samarbetet koncentreras till det egentliga Stor-Stockholm och att de kommuner, som har de flesta och viktigaste regionfrågorna gemensamt också får lösa dem gemensamt. Emellertid skulle tillskapandet av en regionkommun också medföra betydande olägenheter. Införandet av en särskild regionskatt vid sidan av redan förefintliga skatter till stat, landsting och kommuner får i och för sig anses vara en olägenhet. Praktiska svårigheter uppstår även därigenom att ytterligare en kommunal valförrättning blir nödvändig. Tanken att låta kommunernas beslutande församlingar utse regionfullmäktige möter samma invändning som görs mot kommunalförbundslinjen, nämligen att en sådan representation betyder ökat avstånd mellan väljaren och den beslutande församlingen.

Såsom nämnts har överläggningar upptagits mellan staden och landstinget om en annan lösning, nämligen den att Stockholms stad och Stockholms läns landstingsområde skulle förenas till ett gemensamt landsting, i den allmänna diskussionen benämnt *storlandsting*, och att handläggningen av de stora samarbetsfrågorna inom regionen skulle läggas till de uppgifter, som landstinget redan har. En sådan lösning förordades f. ö. principiellt i en reservation till ovan nämnda betänkande om regionkommunen av nuvarande ordföranden i Stockholms stadsfullmäktige Carl Albert Andersson.

För en dylik lösning talar flera skäl, varav två torde kunna tillmätas avgörande betydelse. Det ena är, att man då inte behöver tillskapa en ny sekundärkommunal organisation; landstinget är redan en legal sådan. Visserligen torde problem uppstå, när man sammanför Stockholms stad och det hittillsvarande landstingsområdet till en gemensam landstingsorganisation och utrustar detta förstörade landsting med befogenheter att handlägga och avgöra vissa regionala frågor, som nu behandlas inom kommu-

nera, men dessa problem torde bli betydligt mindre än de som är förknippade med en lösning efter något av de andra tänkbara alternativen. Det andra vägande skälet är, att problemen kring beskattningsrätten bortfaller. Landstinget har redan beskattningsrätt.

Beträffande sjukvården skulle ett samgående utgöra en naturlig fortsättning på ett redan existerande samarbete. Även beträffande skolfrågor förefaller en sådan utveckling naturlig.

Därest ett gemensamt landsting kommer till stånd undanröjes de i direktiven nämnda olägenheterna av att staden och länet nu utgör skilda sjukvårdsområden. Denna fråga har i nuvarande läge inte ansetts böra påkalla någon uppmärksamhet från utredningens sida.

Emellertid anmäler sig i detta sammanhang även andra mycket viktiga samordningsfrågor, som det kan bli lämpligt att överflytta till landstinget. Hit hör i främsta rummet regionplaneringen samt trafik-, bostadsförsörjnings- och bebyggelsefrågor. Med de senare sammanhänger frågor om markförvärv och kapitalförsörjning — även för fritidsändamål — samt vatten- och avloppsfrågor m. m.

Beträffande samordningen av trafikfrågorna är landstinget positivt inställt och i denna fråga liksom i fråga om bostadsförmedlingen har statliga initiativ tagits till utredningar om samarbete. Vad vidare angår bostadsbyggandet och planeringen för detta utgör Järvafältet, beläget inom fem kommuner, ett exempel på ett område, där gemensamt organ för staden och dessa kommuner bör ifrågakomma. Flera sådana gemensamma bostadsbyggnadsområden torde komma att exploateras i framtiden.

Med frågan om tillskapande av ett storlandsting sammanhänger den av 1959 års länsindelningsutredning aktualiserade frågan om länsområdets utsträckning, en fråga som emellertid kommer att övervägas av den nya länsindelningsutredningen.

Då ett av Stockholms stad och län bildat landstingsområde skulle bli betydligt folkrikare än som torde ha förutsetts vid tillskapandet av reglerna om representation i gällande landstingslag, torde det bli nödvändigt att överse dessa. Denna fråga torde komma att uppmärksammas i samband med överläggningarna i landstingsfrågan.

Om ett storlandsting tillskapas, nödvändiggörs att författningsbestämmelser intages i en särskild lagstiftning eller att ändringar företages i landstings- och kommunallagarna.

Det är slutligen att märka, att ett allmänt bedömande av storlandstingets företrädare framför övriga i betänkandet antydda alternativ väl rimmar med utredningens förslag att i statligt administrativt hänseende sammanföra Stockholms stad och Stockholms län.

Med hänsyn till de fördelar ett storlandsting skulle innebära har utredningen utgått från att överläggningarna mellan staden och landstinget skall leda till en lösning av samarbetsproblemen enligt denna linje.

BILAGA

Utvecklingen i kommunerna inom Stockholms län

Av byrådirektören Bengt Sparrman

Uppgifterna i denna redogörelse är i huvudsak hämtade ur det material, som sammanställts å länsstyrelsen i Stockholms län i samband med arbetet å uppriktande av förslag till plan för indelning av länet i kommuner.

Det må nämnas, att uppgifterna för folkräkningsåren 1950 och 1960 för de olika kommunerna rörande den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren och rörande utpendlingen icke är helt jämförbara. De har emellertid båda medtagits för att belysa utvecklingstendenserna i stort.

A. Vissa kommuner i norra länsdelen

1. Östhammars stad

Östhammars stad omfattar sedan år 1957 dels den gamla stadskärnan, tidigare Östhammars stad, och dels den tidigare landskommunen Frösåker. Stadens landareal är 776,89 km² och innefattar betydande glesbygdsområden.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningsstal .	9 228	8 718	8 079	7 745	7 325	7 040	6 989

I tätorten Östhammar var befolkningen enligt 1960 års folkräkning 1 663. Övriga tätorter hade vid samma tid: Hargshamn 346, Harg 279 och Norrskedika 268 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
1 559	513	260	254	195	346	201
1 135	583	255	215	191	450	408

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	13	17	25	20	68	13	11

Folkmängdsnedgången är beroende av jord- och skogsbrukets minskade möjligheter att erbjuda arbetstillfällen och det förhållandet att stadsnärningarna inte utvecklats i sådan omfattning att de dragit till sig den friställda arbetskraften.

2. Öregrunds stad

Öregrunds stad omfattar, utöver den gamla staden, skärgårdsområdet Gräsö församling.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 306	2 337	2 218	2 214	2 150	2 094	2 075

I tätorten Öregrund var befolkningen enligt 1960 års folkräkning 1 295.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
268	130	70	118	155	72	5
185	200	82	94	127	116	123

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	10	10	7	3	38	5	5

Öregrunds tätort har en del mindre industrier och är en betydande sommar-turistort. Tätorten har under den senaste 10-årsperioden haft en viss folk-ökning. Landsbygdssdelen — jordbruk, fiske och skogsbruk — har emellertid minskat i befolkning mer än tätorten ökat.

3. Häverö kommun

Häverö kommun har dels en industridel i Hallstavik/Häverödalen—Herräng och dels en rätt stor landsbygdssdel.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	8 339	7 959	7 631	7 510	7 919	8 102	8 077

I kommuntätorten Hallstavik var befolkningen enligt 1960 års folkräkning 3 831. Övriga tätorter hade vid samma tid: Herräng 722 och Skebo 349 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
816	1 191	268	284	219	305	43
456	1 498	299	242	147	387	184

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	158	135	24	28	112	23	28

I Hallstavik finns ett större pappersbruk och i Herräng ett smältverk. Dessutom finns i tätorterna en del småindustrier. Industriutvecklingen i kommunens tätortssdel har under senare år väl kompensert minskningen inom landsbygdssdelen.

4. Väddö kommun

Väddö kommun har inom kommunen arbetstillfällen mest i jordbruk och fiske samt under senare tid i några småindustrier.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 765	3 887	3 569	3 379	3 118	2 969	2 875

Kommuntätorten Elmsta hade enligt 1960 års folkräkning 575 och tätorten Grisslehamn vid samma tid 392 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
575	224	142	126	121	132	26
299	265	183	97	86	181	196

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	12	5	2	2	3	6	5

5. Lyhundra kommun

Lyhundra kommun är en typisk jordbrukskommun utan nämnvärda tätortsbildningar.

Befolkningsutvecklingen under senare år framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	6 220	5 799	5 247	4 854	4 266	4 058	3 946

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
1 177	228	218	106	112	165	148
777	216	194	73	90	167	337

Bostadsbyggandet åren 1957—1963 har omfattat 2—10 lägenheter per år.

6. Frötuna kommun

Frötuna kommun har inom sina gränser i huvudsak jordbrukssysselsättning. Kommunen har inte några nämnvärda tätorter.

Befolkningsutvecklingen under senare år framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 617	2 729	2 371	2 087	1 843	1 799	1 703

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
439	104	128	63	75	77	63
236	98	111	52	36	129	155

I Frötuna har förekommit endast obetydlig bostadsbyggnadsverksamhet.

7. Blidö kommun

Blidö är en utpräglad skärgårdskommun utan nämnvärda tätorter.

Befolkningsutvecklingen under senare år framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	1 388	1 299	1 144	1 010	928	903	884

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
175	33	39	41	110	39	2
67	26	62	42	50	62	45

I Blidö har ingen nämnvärd bostadsproduktion förekommit.

8. Roslags-Länna kommun

Roslags-Länna kommun är en jordbruks- och skärgårdskommun.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 828	3 551	3 201	2 893	2 556	2 427	2 342

I kommuntätorten Bergshamra var invånarantalet enligt 1960 års folkräkning 257.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
640	193	115	61	112	98	46
394	198	113	53	66	88	170

I Roslags-Länna har förekommit endast obetydlig bostadsbyggnadsverksamhet.

9. Norrtälje stad

Norrtälje stad är den helt dominerande tätorten inom sitt omland. Staden har en väl utvecklad tätortsservice.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	5 177	5 806	5 615	7 968	8 871	9 300	9 743

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
98	840	331	732	313	508	55
98	1 158	440	674	264	1 164	326

Bostadsbyggnandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	66	129	130	199	63	240	244

Under senare år har en del medelstora företag från stockholmsområdet lokaliseras till Norrtälje. Staden har också blivit huvudhamn för Ålands- och Finlandstrafiken från roslagskusten.

10. Knutby kommun

Knutby kommun är en jordbruks- och skogskommun.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 914	3 754	3 304	3 157	2 725	2 629	2 528

Enligt 1960 års folkräkning redovisas för tätorten Edsbro 271 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
809	136	112	54	85	101	32
539	127	124	54	66	110	164

Bostadsbyggandet har under 1957—1962 varierat mellan 2—15 lägenheter.

11. Sjuhundra kommun

Kommunen har en tätortsdel — Rimbo och Rånäs — med ett växande antal mindre industrier och andra verksamheter.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	5 413	5 180	5 357	5 240	5 186	5 244	5 247

Kommuntätorten Rimbo hade enligt 1960 års folkräkning 1 682 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
771	437	202	168	247	280	109
547	443	303	196	238	328	383

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	39	38	22	44	42	22	123

12. Almunge kommun

Almunge kommun är en jordbrukskommun med viss industriell verksamhet och med stark anknytning till uppsalaområdet.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 393	2 288	2 107	2 093	1 843	1 814	1 773

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
380	224	38	66	52	75	53
267	160	106	49	48	98	164

Bostadsbyggandet i kommunen har varit av relativt liten omfattning.

13. Knivsta kommun

Knivsta kommun får i sin tätortsdel ett växande antal mindre industriföretag.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 836	3 754	3 716	3 610	3 830	3 864	4 097

Kommuntätorten Knivsta hade enligt 1960 års folkräkning 1 533 och tätorten Alsike 271 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
646	267	165	156	85	214	202
393	398	254	146	70	287	463

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	46	50	51	61	3	65	75

14. Össeby kommun

Össeby kommun är en jordbrukskommun utan nämnvärda tätortsbildningar.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 339	2 288	2 082	1 982	1 825	1 807	1 880

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
414	136	83	66	53	89	80
260	135	96	77	55	107	263

Bostadsbyggandet i kommunen har varit av ringa omfattning; dock färdigställdes 49 lägenheter under år 1963.

15. Sigtuna stad

Sigtuna är en gammal stad som har speciella utbildnings- och kulturinstitutioner inom sitt område.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

Br.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Årefolkningstal .	2 196	2 272	2 511	2 647	3 212	3 347	3 375

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
217	132	100	168	61	337	85
113	161	154	143	156	549	329

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	13	88	32	123	12	17	6

16. Skepptuna kommun

Skepptuna har inom sina gränser knappast andra arbetstillfällen än de som jordbruket erbjuder.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 714	3 496	3 340	3 027	2 836	2 730	2 659

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
811	100	107	58	65	118	75
495	99	188	51	104	134	371

Bostadsbyggandet i kommunen har varit av ringa omfattning.

17. Ljusterö kommun

Ljusterö är en ökommun utan nämnvärd tätortsbildning. Huvudön har färjförbindelse med fastlandet.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	1 531	1 396	1 281	1 174	1 032	983	978

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
236	38	57	36	71	35	6
136	29	61	29	51	38	45

Bostadsbyggande har inte förekommit i nämnvärd omfattning.

B. Kommuner i den yttre förortskretsen i länsdelen av Stor-Stockholm

18. Vaxholms stad

Vaxholms stad är kommunikations-, handels- och utbildningscentrum för den mellersta delen av Stockholms läns skärgård.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 765	2 929	3 659	3 792	3 938	4 075	4 094

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
66	263	129	200	100	763	72
41	378	151	189	106	707	318

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	26	27	30	36	106	73	15

Sedan ett kommunalt bolag tillskapats har Vaxholm numera direkt busstrafik till Stockholm. Hösten 1964 övertog ett stadens rederiföretag båttrafiken i huvuddelen av skärgården.

19. Österåkers kommun

Utbyggnaden av främst kommundätorten Åkersberga har i rätt stor utsträckning gett bostadsmöjligheter för arbetande i Stor-Stockholm och skapat underlag för en viss industriell och kommersiell utveckling.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 906	4 040	4 200	4 561	5 962	6 856	7 335

Tätorten Åkersberga hade enligt 1960 års folkräkning 3 572 och tätorterna Rydbo och Resarö resp. 216 och 204 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
462	392	228	241	154	223	388
291	577	408	326	199	554	1 055

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	84	113	169	48	175	103	159

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion av 1 200 lägenheter.

20. Vallentuna kommun

Kommuntätorten Vallentuna har under senare år tillförts en del industrier. Den är också bostadsort för många arbetande i Stor-Stockholm.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 260	3 416	3 717	4 571	5 525	6 135	6 386

Tätorten Vallentuna hade enligt 1960 års folkräkning 3 517 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
500	298	172	202	144	201	395
336	527	338	307	239	473	1 180

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	56	80	70	86	139	58	141

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion av 700 lägenheter.

21. Ekerö kommun

Ekerö kommun — på mäläröarna — har utvecklats från i huvudsak en jordbrukskommun till bostadsort för en del arbetande i Stor-Stockholm.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 842	3 804	3 898	3 883	3 865	4 010	4 194

Tätorterna i kommunen är Träkvista/Tappström med 925 och Drottningholm med 469 invånare enligt 1960 års folkräkning.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
639	291	131	164	108	323	274
446	370	149	151	113	425	585

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	16	4	11	19	67	17	102

22. Färingsö kommun

Färingsö kommun — på mäläröarna — har kompenserat minskningen i sysselsättning inom tidigare dominerande jordbruk och trädgårdsskötsel genom att bereda bostäder åt en del arbetande i Stor-Stockholm.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 683	2 804	2 999	3 030	3 134	3 105	3 214

Tätorten Stockby hade enligt 1960 års folkräkning 377 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
515	185	101	82	78	268	91
387	263	125	112	96	360	444

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	16	23	19	8	9	22	19

23. Västerhaninge kommun

Västerhaninge kommun har alltmera utvecklats till en tätortskommun. Många arbetande i Stor-Stockholm har sin bostad där. Även en del industriföretag har etablerat sig i kommunen, delvis genom utflyttning från Stockholms stad.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 258	3 550	3 742	4 581	6 478	7 812	8 884

Folkmännen i tätorten Västerhaninge var enligt 1960 års folkräkning 4 778 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
566	279	174	172	127	254	262
396	459	469	371	232	800	1 255

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	175	151	247	83	227	291	356

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en bostadsproduktion av 700 lägenheter.

24. Värmdö kommun

Värmdö kommun har utöver arbetande inom jordbruk och skärgårdsnärningar en viss bosättning av arbetande i Stor-Stockholm. Den har ingen nämnvärd tätortsbildning.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 525	2 613	2 185	2 025	1 962	2 185	2 205

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
324	117	140	104	77	111	170
178	117	129	79	93	164	287

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	9	22	1	11	53	30	6

25. Gustavsbergs kommun

Gustavsbergs kommun är i huvudsak en industrikommun.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 181	3 341	4 178	4 430	5 169	5 513	5 780

Tätorten Gustavsberg hade enligt 1960 års folkräkning 4 403 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
160	1 320	133	180	93	135	204
101	1 540	226	229	108	328	578

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	36	72	25	6	76	28	108

26. Grödinge kommun

Grödinge har inom egna gränser arbetande i huvudsak i jordbruk men också en bosättning av arbetande i Stor-Stockholm.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	1 630	1 698	1 770	1 800	1 961	2 042	2 142

Kommuntätorten Vårsta hade enligt 1960 års folkräkning 532 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
269	93	60	80	47	152	213
163	134	93	83	53	128	421

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	5	10	16	31	7	30	48

År 1964 har Stockholms stad inköpt betydande markarealer i kommunen för framtida bostadsbebyggelse.

27. Salems kommun

Salems kommun har hittills haft i huvudsak villabebyggelse och varit mest in-

riktad mot Södertälje. I samarbete med Stockholms stad pågår emellertid f. n. planering för en omfattande utbyggnad med såväl flerfamiljshus som småhus.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 074	2 186	2 315	2 390	2 299	2 496	2 616

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
185	205	75	207	62	352	420
126	213	98	156	51	332	550

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	1	8	2	18	152	6	36

C. Kommuner i den inre förortskretsen i länsdelen av Stor-Stockholm

28. Märsta kommun

Utbyggnaden av Märsta — i anslutning till statsmakternas beslut i slutet av år 1957 om anläggandet av storflygplatsen Arlanda — har redan visat, att Märsta har förutsättningar att få ett väl utvecklat näringsliv och att erbjuda god service. Planeringen för Märsta syftar till en stadsbildning på 30—40 000 invånare.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 245	3 434	3 957	4 635	6 301	8 632	10 457

Tätorten Märsta hade enligt 1960 års folkräkning 2 882 och tätorten Rosersberg 915 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
517	491	138	159	114	239	233
379	722	473	269	282	471	966

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	81	32	208	231	399	623	601

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Märsta av 4 000 lägenheter.

29. Upplands-Väsby kommun

Upplands-Väsby har i de centrala delarna ett par större industrier. Under senare år har emellertid allt flera arbetande i andra delar av Stor-Stockholm bosatt sig i kommunen.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	4 780	5 094	6 202	7 356	8 820	10 841	11 690

Enligt 1960 års folkräkning hade tätorterna Upplands-Väsby 5 030, Odenzlunda 1 545, Bollstanäs 576 och Lövenströmska 302 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
406	1 201	271	321	193	485	746
255	1 662	467	435	263	1 065	1 551

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	20	213	72	214	511	320	369

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Upplands-Väsby av 1 650 lägenheter.

30. Sollentuna köping

Sollentuna köping har under senare år fått ett utökat antal arbetsplatser inom sina gränser, men huvuddelen av befolkningen har sina arbetsplatser närmare Stor-Stockholms centrum.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	13 512	15 571	18 497	20 887	25 182	28 301	31 060

Tätorten Sollentuna hade enligt 1960 års folkräkning 21 239 invånare. Av övriga tätorter hade Rotebro 2 579 och Viby 499 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
200	2 506	991	1 907	956	1 352	5 018
154	3 408	1 248	2 039	1 122	2 857	7 618

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	407	277	355	494	226	1 079	1 078

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Sollentuna av 3 950 lägenheter.

31. Täby köping

Täby köping håller på att genomgå en kraftig omvandling med inriktning också på uppbyggandet av ett stort regionalt centrum.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	6 269	7 643	10 305	13 053	21 456	24 601	26 121

Tätorten Roslags-Näsby hade enligt 1960 års folkräkning 21 727 och Täby station 1 852 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
212	1 085	594	1 162	435	1 003	2 749
213	2 125	1 079	1 805	739	3 249	6 551

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	462	493	667	1 260	418	768	438

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Täby av 5 500 lägenheter.

32. Danderyds köping

Under senare år har rätt betydande flerfamiljsområden och en centrumbildning byggts ut i köpingen.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	6 052	5 302	7 523	9 381	11 627	12 986	13 794

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
72	711	398	871	314	890	2 043
82	1 118	481	1 027	386	2 082	3 603

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	129	203	362	76	398	110	392

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Danderyd av 1 500 lägenheter.

33. Djursholms stad

Djursholms stad har behållit sin karaktär av villastad för Stockholms-arbetande.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	6 139	6 679	7 369	7 770	7 386	7 540	7 544

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
85	360	218	816	193	1 183	1 301
59	469	203	557	179	1 311	1 821

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	34	54	11	12	125	41	20

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Djursholm av 230 lägenheter.

34. Stocksunds köping

Köpingen har huvudsakligen villabebyggelse för Stockholms-arbetande.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 000	4 218	5 073	5 189	4 992	5 099	4 936

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
21	285	127	592	143	849	1 338
30	362	132	438	153	928	1 622

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	39	4	2	4	34	31	2

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Stocksund av 300 lägenheter.

35. Järfälla kommun

Järfälla kommun är den mest expansiva av förortskommunerna. Jämsides med ett omfattande bostadsbyggande har i kommunen också beretts utrymme för många nya arbetsplatser.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 668	4 338	7 289	11 745	19 212	26 591	30 745

Tätorten Jakobsberg hade enligt 1960 års folkräkning 8 475 invånare. Av övriga tätorter hade Kalhäll 5 214 och Stäket 511 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
331	1 522	333	512	251	506	1 480
290	3 486	1 032	1 167	734	1 903	5 516

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	236	383	817	780	1 181	1 559	1 013

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Järfälla av 7 500 lägenheter.

36. Sundbybergs stad

Sundbybergs stad är väl försörjd med industriarbetsplatser. Bostadsproduktionen får i huvudsak ske på de inom stadens gränser belägna delar av Järvafältet, som efterhand kan stå till förfogande.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	11 044	14 032	24 603	26 082	27 059	27 366	27 393

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
61	5 464	912	2 249	1 491	1 817	6 401
75	6 270	1 002	2 189	1 363	3 083	9 296

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	223	335	264	240	39	334	294

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Sundbyberg av 3 200 lägenheter.

37. Solna stad

Solna stad är den befolkningsmässigt största av förortskommunerna. Inom staden har planerats för en omfattande sanering av äldre stadsdelar och för utbyggnad av nya bostadsområden.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	26 916	33 373	37 063	44 303	51 094	53 739	54 291

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
131	5 485	1 415	4 211	2 321	4 390	10 076
209	7 689	1 883	4 518	2 853	8 345	15 672

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	864	460	768	1 435	669	994	605

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Solna av 9 200 lägenheter.

38. Lidingö stad

Lidingö stad har under senare tid fått en rätt stor bebyggelse av flerfamiljshus inom nyutbyggda stadsdelar. Lösningen av frågan om en ny bro till Lidingö och tunnelbanegrenen till Ropsten torde komma att påverka stadens utbyggnad.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	11 334	14 341	20 414	24 338	29 424	32 004	32 956

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
124	2 507	757	2 169	666	2 324	3 771
101	3 630	963	2 424	828	4 565	6 990

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	192	413	360	695	658	496	339

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Lidingö av 2 650 lägenheter.

39. Nacka stad

Nacka stad har god försörjning med industriarbetsplatser. Under senare tid har rätt stora stadsdelar byggts med flerfamiljshus. Planeringen omfattar en stor ny sådan stadsdel i den södra delen av staden.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	10 112	11 603	15 489	18 269	20 740	22 542	23 026

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
109	3 122	562	1 441	611	1 109	3 093
108	4 614	729	1 500	649	2 153	4 794

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	420	198	305	186	516	327	142

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Nacka stad av 6 350 lägenheter.

40. Boo kommun

Boo kommun har haft en ganska ringa utbyggnad. Främst är detta en följd av att frågorna om vattenförsörjning och avloppsrening inte varit lösta och att utbyggnaden av den s. k. Värmdövägen fördröjts.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 965	3 952	5 550	5 911	6 674	7 090	7 318

Enligt 1960 års folkräkning hade tätorterna Björknäs 5 510 och Kummelnäs 574 invånare.

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
77	884	355	524	313	287	1 312
53	1 192	488	497	306	622	2 205

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	91	65	85	11	12	131	106

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Boo av 1 100 lägenheter under femårsperioden.

41. Saltsjöbadens köping

Saltsjöbadens köping har tidigare helt varit en villastad. Numera produceras också en del flerfamiljshus i köpingen.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 391	3 750	4 579	5 041	5 311	5 696	5 994

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
36	379	151	599	216	610	827
27	452	147	366	210	972	1 159

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	15	33	21	21	135	90	85

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Saltsjöbaden av 1 000 lägenheter.

42. Tyresö kommun

Tyresö kommun har under senare år haft en omfattande produktion av flerfamiljshus inom nya tätbebyggelseområden.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	1 924	2 383	3 216	3 761	5 988	9 955	11 514

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
82	410	206	352	175	158	852
53	911	472	493	268	560	2 048

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	70	178	137	120	682	578	477

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Tyresö av 3 250 lägenheter.

43. Österhaninge kommun

Österhaninge kommun har en omfattande produktion av flerfamiljshus. Kommunen har också de senaste åren tillförts en del industriarbetsplatser.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	4 421	4 866	5 763	6 545	9 385	11 291	12 894

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
462	662	287	406	297	328	795
275	1 053	557	623	439	1 038	2 390

Bostadsproduktionen uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	213	197	132	347	341	419	550

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Österhaninge av 4 000 lägenheter.

44. Huddinge kommun

Huddinge kommun har en fortgående utbyggnad av nya tätortsområden. Även en del industriarbetsplatser har tillförts kommunen.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	14 344	16 860	21 077	23 631	29 490	35 727	37 731

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
264	3 493	1 338	2 080	1 097	1 299	6 621
213	4 697	1 941	2 582	1 364	2 983	10 128

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	392	237	280	1 083	1 552	958	545

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Huddinge av 8 200 lägenheter.

45. Botkyrka kommun

Botkyrka kommun har en rätt omfattande utbyggnad av tätortsområden. Den har också tillförts nya industriarbetsplatser.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	5 391	5 994	7 187	8 160	11 744	13 920	14 664

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
257	1 215	330	534	264	715	1 224
138	2 109	566	716	367	1 381	2 938

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	237	357	193	308	458	327	397

Aktionsprogrammet för bostadsbyggandet i Stor-Stockholm åren 1961—1965 upptar en beräknad bostadsproduktion i Botkyrka av 2 800 lägenheter.

D. Övriga kommuner

46. Djurö kommun

Djurö är en typisk skärgårdskommun. Huvudöarna Djurö—Vidö är sedan ett par år förbundna med fastlandet genom en bro.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 033	2 052	1 808	1 761	1 526	1 459	1 390

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
357	49	71	53	79	60	6
160	68	102	43	76	71	79

Bostadsbyggandet har inte varit av nämnvärd omfattning.

47. Nynäshamns stad

Nynäshamns stad har en arbetsmarknad som domineras av ett par större industri-företag. Staden är också utgångshamn för Gotlandstrafiken.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	5 444	6 883	7 901	8 376	9 411	9 826	10 199

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
69	2 094	296	436	304	414	98
53	2 316	504	458	291	708	462

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	12	156	137	126	204	46	148

48. Ösmo kommun

Ösmo kommun har under senare år fått en viss tätortsutveckling i stationssamhället Ösmo.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 812	2 482	2 234	2 275	2 186	2 263	2 264

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
382	127	117	64	113	78	163
223	175	153	71	118	123	373

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	7	25	3	—	89	17	30

49. Sorunda kommun

Sorunda kommun har, trots förekomsten av ett medelstort industriföretag, närmast karaktär av jordbrukskommun.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1961	1962	1963
Befolkningstal .	2 502	2 422	3 128	3 109	2 791	2 755	2 710	2 712

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
519	373	153	68	46	95	57
302	353	149	70	43	148	247

Bostadsbyggandet har haft ganska ringa omfattning.

50. Södertälje stad

Södertälje stad är en betydande regiontätort med väl utvecklad service och med stora och expanderande industriföretag.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	16 725	20 916	25 315	28 641	33 152	39 782	41 045

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
253	6 175	1 019	1 980	789	1 522	1 032
234	7 694	1 383	1 985	942	2 825	2 205

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	386	431	621	601	1 062	709	928

51. Turinge kommun

Turinge kommun har en viss tätortsutveckling i industriorten Nykvarn.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	2 160	2 143	2 256	2 382	2 706	2 900	3 102

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
204	448	79	83	42	87	166
120	576	96	75	51	133	314

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	41	16	37	77	5	75	52

52. Järna kommun

Järna kommun har under senare år fått en del industriell verksamhet till sin huvudtätort, Järna samhälle.

Befolkningsutvecklingen under senare tid framgår av följande uppställning:

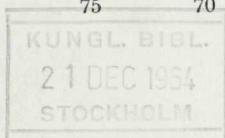
År.....	1940	1945	1950	1955	1960	1962	1963
Befolkningstal .	3 939	3 866	4 155	4 427	4 890	5 231	5 500

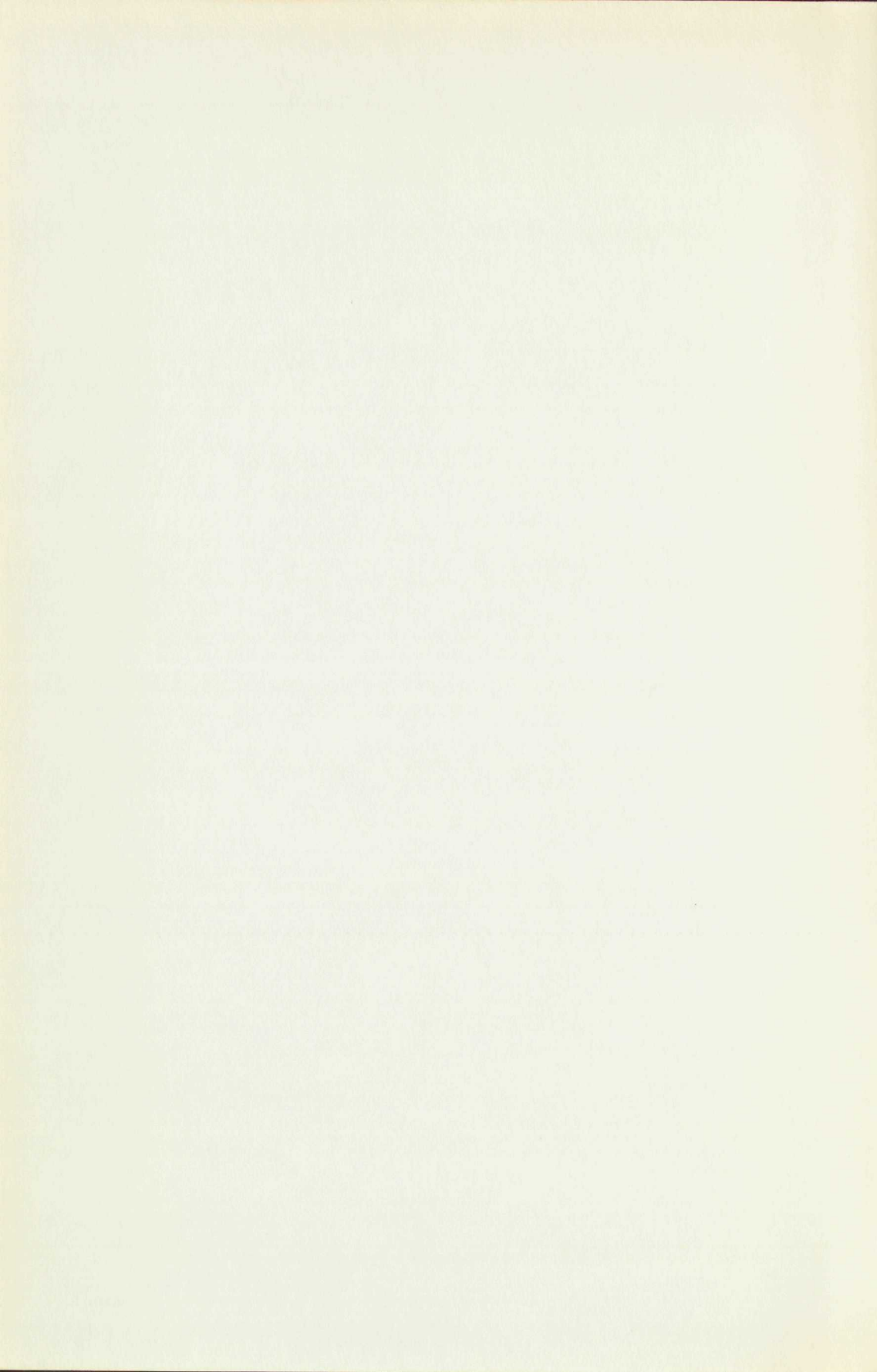
Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgren enligt 1950 och 1960 års folkräkningar utgjorde:

Jord- o. skogsbr.	Industri	Byggn. v.	Handel	Samfärds.	Förvaltn. service	Utpendling
451	512	191	148	112	273	381
301	659	216	188	94	439	753

Bostadsbyggandet uppgick till:

År.....	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Antal lägenheter .	80	31	75	70	82	97	79

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1964

1. Teknikerutbildning i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Del II.
2. Nordisk etterutdannelse i by- og regionplanlegging.
3. Nordiskt institut för elementarpartikelfysik.
4. Invaliditetsvurdering, erstatningsfastsettelse, tabellsystemer m. v. i yrkesskadetrydgene i Norden.
5. Nordiska rådets öresundskonferens den 13—15 april 1964.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Företagsinteckning. [10]
Svensk namnbok 1964. [14]
Utlåtande av Juristkommissionen i Wennerström-affären. [15]
Rapport av parlamentariska nämnden i Wennerströmaffären. [17]
Lag om förvaltningsförfarandet. [27]
Beräkning av pensionsreserv i pensionsstiftelse. [28]
Skadestånd II. [31]
Förtida tillträde, expropriationskostnad m. m. [32]
Familjerättskommittén. Äktenskapsrätt I. Författningstext. [34] Äktenskapsrätt II. Motiv. [35]
Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 3. Kap. 6 i förslaget till regeringsform. [38]
Rapport och arbetsmaterial från arbetsgruppen för det kommunala sambandet juni 1964. [39]
Rätten till arbetstagares uppfinningar. [49]

Försvarsdepartementet

Krigsmaktens förbandssjukvård. [20]

Socialdepartementet

Socialpolitiska kommittén. 3. Bättre åldringsvård. [5] 4. Social omvårdnad av handikappade. [43]
Arbetstidsförkortningens verkningar. [9]
Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna. [24]
Ökat stöd till barnfamiljer. [36]
Mentalsjukvårdslag. [40]
1962 års utredning ang. sjuksköterskeutbildningen I. Grundutbildningen. [45] II. Vissa grundläggande undersökningar. [46]
Centrala rehabiliteringsberedningen 1. Samordnad rehabilitering. Del I. [50] 2. Samordnad rehabilitering. Del II. [51]

Kommunikationsdepartementet

Bilskrotning. [21]
Statens byggnadsbesparingsutredning 3. Offentliga byggnader. Ekonomiskt byggande. [26]
Friluftslivet i Sverige. Del I. Utgångsläget och utvecklingstendenser. [47]
Konsumentupplysning i televisionen. [54]

Finansdepartementet

Värdesäkringskommittén 1. Indexlån. Del I. [1] 2. Indexlån. Del II. [2]
Alkoholreklamen. [6]
Statens skogar och skogsindustrier. [7]
Kommunal skattejämnning. [19]
Nytt skattesystem. [25]
Koncernbidrag m. m. [29]

Ecklesiastikdepartementet

1958 års utredning kyrka-stat III. Religionsfrihet [13] IV. Historisk översikt. Kyrkobegrepp. [16] V. Kristendomsundervisningen. [30]
Förbud mot utförelse av kulturföremål. [22]
Skolans försörjning med lärare II. [44]
Farmaceutisk utbildning och forskning. [48]
Organisation av skolledningen i grundskolan. [53]

Jordbruksdepartementet

1960 års jordbruksutredning. 1. Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. [8] 2. Lantbrukets strukturutveckling. [37] 3. Organisationen av rationaliseringsverksamheten m. m. på jordbrukets skogsbrukets och trädgårdsnäringsens område. [55] Älgrågan. [11]
Veterinärmedicinsk forskning och undervisning. Del II. [12]
Kronhjortsreservat m. m. [23]

Handelsdepartementet

Effektivare konsumtionsupplysning. [4]
Översättning av fördrag angående upprättandet av Europeiska atomenergi gemenskapen (Euratom) och tillhörande dokument. [18]
Översättning av viktigare följdförfattningar till fördragen angående Europeiska ekonomiska gemenskapen och Europeiska kol- och stål gemenskapen [33]

Inrikesdepartementet

Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. [3]
Bostadsstöd för pensionärer. [41]
Kommunal markpolitik. [42]
Statslån till samfundslokaler. [52]
Organisations- och samarbetsfrågor i Stockholmsområdet. [56]

